

Міністерство освіти і науки
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

І.І. БАБІН, О.В. БІЛОСКУРСЬКА

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

Навчально-методичний посібник

Чернівці
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
2022

УДК 342(075.8)
Б 125

Друкується за ухвалою вченої ради
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
(протокол № 1 від 31 січня 2022 р.)

Рецензенти:

ПОДОРОЖНА Тетяна Станіславівна, доктор юридичних наук,
професор, професор кафедри теорії держави і права
Львівського торговельно-економічного університету;
ХУДИК Андрій Мирославович, кандидат юридичних наук,
помічник судді Управління з організаційного забезпечення
Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду.

Бабін І.І., Білоскурська О.В.

Б 125 Конституційне право : навч.-метод. посібник / І.І. Бабін,
О.В. Білоскурська. Чернівці : Чернівецьк. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича,
2022. 240 с.

Навчально-методичний посібник підготовлений викладачами кафедри публічного права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Видання розроблене відповідно до робочої програми навчального курсу дисципліни «Конституційне право» для спеціальності 081 «Право» з метою змістовного вивчення курсу «Конституційне право». Посібник містить до кожної теми курсу контрольні питання для самоперевірки знань здобувачів освіти, практичні завдання, методичні вказівки до вивчення курсу, перелік рекомендованої літератури. Для проведення практичних занять зі студентами юридичних факультетів.

© Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, 2022
© Бабін І.І., Білоскурська О.В., 2022

ЗМІСТ

Передмова	4
Програма курсу	6
Теми та зміст лекційних занять	31
Перелік практичних занять, питання для самоконтролю, практичні завдання	45
Методичні рекомендації до вивчення тем	183
Перелік рекомендованої літератури	236

ПЕРЕДМОВА

Конституційне право є провідною галуззю національної правової системи України. Регулюючи найбільш важливі суспільні відносини в усіх сферах суспільного життя, конституційне право закладає основи інших галузей права. Пояснюється це особливістю місця та ролі конституційного права в системі права, його динамізмом та інтенсивним розвитком. Суттєві зміни в конституційному законодавстві, які полягали в докорінній зміні повноважень вищих органів державної влади, реформуванні судової гілки влади, в тому числі інституту конституційної юстиції, спрощенні процедури притягнення до відповідальності народних депутатів, а також прийнятті ряду базових законів (наприклад, Виборчого кодексу України, Закону України «Про всеукраїнський референдум», Закону України «Про корінні народи» та ін.), вимагають оновлення підручників, посібників та іншого навчально-методичного матеріалу і навчальних програм з дисципліни «Конституційне право», яка є обов'язковою до викладання в усіх навчальних закладах, що готують професійних юристів. Адже знання конституційних процесів і явищ, що відбуваються в нашій державі на сьогодні, є однією з необхідних компетенцій сучасного висококваліфікованого юриста.

Програма навчальної дисципліни «Конституційне право» передбачає вивчення антропосоціокультурної природи конституційного права; його місце в системі антропосоціокультурних цінностей; категорійно-понятійний апарат; роль, значення та функції основних інститутів конституційного права; значення Європейської Конвенції про захист людських прав і основоположних свобод, протоколів до неї, рішень ЄСПЛ як критеріїв втілення на практиці норм і положень конституційного права; механізми реалізації норм конституційного права у правовій системі України; основні закономірності конституційного процесу в Україні.

Вивчення навчального матеріалу з дисципліни дозволить не тільки опанувати теоретичними основами знань, але і набути практичні навички, зокрема, щодо вияву тенденцій, міри та форми впливу конституційного права у конкретній правовій реальності, використання у своїй діяльності норм конституційного права

України та інших держав, вибору пізнавального інструментарію доктрини конституційного права для аналізу юридичної практики, здійснення відповідних узагальнень, обґрунтування оцінок, висновків і практичних пропозицій, навчитись використовувати їх у життєвих ситуаціях, які вимагають прийняття юридично грамотних рішень, кваліфіковано здійснювати правозастосування у сфері конституційно-правових відносин.

ПРОГРАМА КУРСУ

МЕТА І ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1. Анотація дисципліни (призначення навчальної дисципліни). Навчальна дисципліна «Конституційне право» є фундаментальною юридичною дисципліною, що посідає важливе місце в системі підготовки майбутніх фахівців. Ця дисципліна дає студентам широкий діапазон знань щодо концепцій, юридичних конструкцій конституційного права та навичок щодо необхідного обсягу різних моделей втілення норм конституційного права у практику.

2. Метою навчальної дисципліни є надання студентам базових знань про теоретичні та практичні, матеріальні та процесуальні, типові та колізійні питання національного конституційного законодавства та конституційного законодавства зарубіжних країн, захисту конституційних прав людини та громадянина, аналізу конституційної правотворчої та правозастосовної діяльності.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни **«Конституційне право»** є:

- засвоєння основ ціннісних характеристик конституційного права;
- підвищення правової культури;
- опанування основоположними ідеями, концепціями, юридичними конструкціями конституційного права;
- формування умінь самостійно аналізувати й оцінювати юридичну практику з позицій конституційного права;
- вироблення основних навичок оформлювати одержані результати пізнання конституційного права у есе, наукові повідомлення, доповіді, реферати, наукові огляди;
- опанування основами категорійно-понятійного апарату конституційного права;
- засвоєння мінімально необхідного обсягу різних моделей втілення норм конституційного права у практику;
- опанування змістом правових положень Європейської Конвенції з людських прав і основоположних свобод та доданих до неї протоколів;

➤ засвоєння прецедентної практики ЄСПЛ у сфері тлумачення Європейської Конвенції про захист людських прав та основоположних свобод.

3. Пререквізити. Для вивчення навчальної дисципліни студент повинен мати знання із навчальних дисциплін: «теорія права», «Права людини».

4. Результати навчання.

Загальні компетентності. Курс повинен сприяти розвиткові у здобувачів таких умінь і навичок:

- застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- до адаптації та дії у новій ситуації.
- приймати обґрунтовані рішення.
- працювати в команді.

Фахові компетентності. У результаті опанування навчальної дисципліни студент повинен оволодіти:

➤ цінуванням честі і гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння їх правової природи.

➤ здатністю застосовувати знання завдань, принципів і доктрин національного права, а також змісту правових інститутів, щонайменше з таких галузей права, як: конституційне право, адміністративне право і адміністративне процесуальне право, цивільне і цивільне процесуальне право, кримінальне і кримінальне процесуальне право.

➤ здатністю розвивати та утверджувати етичні стандарти правничої діяльності, стандарти професійної незалежності та відповідальності правника.

Програмні результати навчання:

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

➤ обґрунтовано формулювати свою правову позицію, вміти опонувати, оцінювати докази та наводити переконливі аргументи.

➤ доносити до респондента матеріал з певної проблематики доступно і зрозуміло.

➤ працювати у групі, формуючи власний внесок у виконання завдань групи.

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО» ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ

Конституційне право												
Форма навчання	Рік підготовки	Семестр	Кількість			Кількість годин						Вид підсумкового контролю
			кредитів	годин	змістових модулів	лекцій	практичні	семінарські	лабораторні	самостійна робота	індивідуальні завдання	
Денна	1	2	10	300	2	60	90			150		екзамен
Заочна	1	2	10	300		12	18			270		екзамен

ДИДАКТИЧНА КАРТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО»

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	у тому числі						у тому числі					
	усього	лекційні	практичні	лабораторні	індивідуальні заняття	самостійна робота	усього	лекційні	практичні	лабораторні	індивідуальні заняття	самостійна робота
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13

Змістовий модуль 1. Загальні засади конституційного ладу											
Тема 1.1. Конституційне право в системі публічного права	10	2	2			6	13	1			12
Тема 1.2. Система конституційного права як галузі права	10	2	2			6	13	1			12
Тема 1.3. Джерела конституційного права	12	2	4			6	13		1		12
Тема 1.4. Основи теорії Конституції	12	2	4			6	13		1		12
Тема 1.5. Конституційно-правові відносини	10	2	2			6	12		1		12
Тема 1.6. Конституційно-правова відповідальність	12	2	4			6	13		2		12
Тема 1.7. Основи конституційного ладу України	12	2	4			6	14				12
Тема 1.8. Загальні засади конституційно-правового статусу людини та громадянина	12	2	4			6	13	1			12

Тема 1.9. Конституційні права, свободи й обов'язки людини та громадянина	14	4	4			6	15	1			14
Тема 1.10. Конституційно-правові засади громадянства	16	4	6			6	14		2		12
Тема 1.11. Конституційно-правовий статус іноземців і біженців в Україні	14	4	4			6	13		1		12
Разом за змістовим модулем 1	134	28	40			66	146	4	8		134
Змістовий модуль 2. Порядок формування та конституційний статус органів публічної влади											
Тема 2.1. Конституційне регулювання виборів і референдумів	18	4	6			8	18	2	2		14
Тема 2.2. Конституційно-правові основи організації та здійснення державної влади в Україні та зарубіжних країнах	10	2	2			6	12				12
Тема 2.3. Конституційно-правовий статус Верховної Ради України	18	4	6			8	16	2			14

Тема 2.4. Законодавчий процес в Україні	13	2	4			7	13		1			12
Тема 2.5. Конституційно-правовий статус народного депутата	14	2	4			8	14	2				12
Тема 2.6. Конституційний статус глави держави	16	4	4			8	14		2			12
Тема 2.7. Конституційно-правовий статус органів виконавчої влади	14	2	4			8	12					12
Тема 2.8. Конституційний статус органів суду	16	4	4			8	14		2			12
Тема 2.9 Інститут конституційної юстиції	18	4	6			8	14	2				12
Тема 2.10. Територіальний устрій України	13	2	4			7	13		1			12
Тема 2.11. Конституційні основи місцевого самоврядування	14	2	4			8	14		2			12
Разом за змістовим модулем 2	166	32	50			84	154	8	10			136
Усього годин	300	60	90			150	300	12	18			270

**ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО»**

№ п/п	Назва теми
1.1.	Конституційне право в системі публічного права
1.2.	Система конституційного права як галузі права
1.3.	Джерела конституційного права
1.4.	Основи теорії Конституції
1.5.	Конституційно-правові відносини
1.6.	Конституційно-правова відповідальність
1.7.	Основи конституційного ладу України
1.8.	Загальні засади конституційно-правового статусу людини та громадянина
1.9.	Конституційні права, свободи й обов'язки людини в Україні, їх реалізація та захист
1.10.	Конституційно-правові засади громадянства
1.11.	Конституційно-правовий статус іноземців і біженців в Україні
2.1.	Конституційне регулювання виборів та референдумів
2.2.	Конституційно-правові основи організації і здійснення державної влади в Україні та зарубіжних країнах
2.3.	Конституційно-правовий статус Верховної Ради України
2.4.	Законодавчий процес в Україні
2.5.	Конституційно-правовий статус народного депутата
2.6.	Конституційний статус глави держави
2.7.	Конституційно-правовий статус органів виконавчої влади
2.8.	Конституційний статус органів суду
2.9.	Інститут конституційної юстиції
2.10.	Територіальний устрій України
2.11.	Конституційні основи місцевого самоврядування

**ТЕМАТИКА ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО»**

Реферативні доповіді, есе	
1	Інститут конституційної скарги в Україні та конституціях європейських держав
2	Конституційне право на підприємницьку діяльність: питання теорії та практики
3	Право на освіту: теоретико-правові аспекти
4	Подвійне громадянство: міжнародний досвід та колізії в Україні
5	Порівняльний аналіз інституту глави держави у президентських і напівпрезидентських республіках
6	Цінності в сучасному конституційному праві
7	Інститут контрасигнації як засіб взаємодії Президента та уряду України: проблеми та перспективи
8	Конституційне право на повагу до людської гідності: питання теорії та практики
9	Історія розвитку конституціоналізму в Україні
10	Інститут омбудсмена в механізмі захисту прав людини
11	Право на інформації: теоретико-правові аспекти
12	Реформування системи місцевих виборів в Україні: питання теорії та практики
13	Інститут політичної відповідальності Президента України
14	Європейські стандарти сучасного парламентаризму
15	Конституційні засади судочинства в Україні
16	Суб'єкти та форми звернення до Конституційного Суду України.
17	Теоретичні питання конституційних обов'язків людини та громадянина в Україні
18	Підстави для запровадження обмежень прав людини й основоположних свобод
19	Конституційні аспекти місцевого самоврядування в Україні
20	Питання гендерної рівності в конституційному процесі

САМОСТІЙНА РОБОТА

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.1.	Конституційне право в системі публічного права	6
1.2.	Система конституційного права як галузі права	6
1.3.	Джерела конституційного права	6
1.4.	Основи теорії Конституції	6
1.5.	Конституційно-правові відносини	6
1.6.	Конституційно-правова відповідальність	6
1.7.	Основи конституційного ладу України	6
1.8.	Загальні засади конституційно-правового статусу людини та громадянина	6
1.9.	Конституційні права, свободи та обов'язки людини в Україні, їх реалізація та захист	6
1.10.	Конституційно-правові засади громадянства	6
1.11.	Конституційно-правовий статус іноземців і біженців в Україні	6
	Разом за змістовим модулем 1	66
2.1.	Конституційне регулювання виборів і референдумів	8
2.2.	Конституційно-правові основи організації та здійснення державної влади в Україні та зарубіжних країнах	6
2.3.	Конституційно-правовий статус Верховної Ради України	8
2.4.	Законодавчий процес в Україні	7
2.5.	Конституційно-правовий статус народного депутата	8
2.6.	Конституційний статус глави держави	8
2.7.	Конституційно-правовий статус органів виконавчої влади	8
2.8.	Конституційний статус органів суду	8
2.9.	Інститут конституційної юстиції	8
2.10.	Територіальний устрій України	7
2.11.	Конституційні основи місцевого самоврядування	8
	Разом за змістовим модулем 2	84
РАЗОМ		150

МЕТОДИ, КРИТЕРІЇ ТА ЗАСОБИ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Кумулятивний метод: 50 % майбутньої підсумкової оцінки з навчальної дисципліни студент набирає методом додавання балів, одержаних ним на кожному практичному занятті. Ще 50 % майбутньої підсумкової оцінки з навчальної дисципліни студент набирає під час комп'ютерного тестування по виконанню ним тестових завдань з навчальної дисципліни.

У процесі викладання дисципліни застосовуються такі методи навчання, як: словесні методи (лекція, дискусія, бесіда, бліц-опитування, консультація тощо); практичні методи (розв'язання кейсів з практичних завдань та задач-казусів, аналіз та обґрунтування чи заперечення судового рішення); наочні методи (презентації результатів виконаних завдань, ілюстрації, відеоматеріали, тощо); робота з інформаційними ресурсами: з навчально-методичною, науковою, нормативною літературою та інтернет-ресурсами; комп'ютерні засоби навчання (онлайн курси – ресурси, web-конференції, вебіари тощо); самостійна робота над індивідуальним завданням або за програмою навчальної дисципліни

Критерії поточного оцінювання знань студентів

Усний виступ, виконання письмового завдання, тестування, розв'язання кейсу, розробка та вирішення казусів, складання і виконання тестів.	Критерії оцінювання
---	----------------------------

5 балів	У повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу. Правильно виконав усі тестові та ситуаційні завдання.
4 бали	Достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу. Але при викладенні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки. Правильно виконав більшість тестових та ситуаційних завдань.
3 бали	В цілому володіє навчальним матеріалом викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових відповідей, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, без використання необхідної літератури допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Правильно виконав половину тестових та ситуаційних завдань.
2 бали	Не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає його під час усних виступів та письмових відповідей, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно виконав меншість тестових та ситуаційних завдань.
1 бал	Не аргументовано та без обґрунтування дає відповіді на питання, допускає помилки під час усних виступів та письмових відповідей, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, правильно виконав меншість тестових та ситуаційних завдань.

Доповнення виступу:

2 бали – отримують студенти, які глибоко володіють матеріалом, чітко визначили його зміст; зробили глибокий системний аналіз змісту виступу, виявили нові ідеї та положення, які не були розглянуті, але суттєво впливають на зміст доповіді, надали власні аргументи щодо основних положень даної теми.

1 бал отримують студенти, які виклали матеріал з обговорюваної теми, що доповнює зміст виступу, поглиблює знання з цієї теми та висловили власну думку.

Суттєві запитання до доповідачів:

2 бали отримують студенти, які своїм запитанням до виступаючого суттєво і конструктивно можуть доповнити хід обговорення теми.

1 бал отримують студенти, які у своєму запитанні до виступаючого вимагають додаткової інформації з ключових проблем теми, що розглядається.

Експрес-контроль:

2 бали нараховуються студентам, які вільно володіють усім навчальним матеріалом, орієнтуються в темі та аргументовано висловлюють свої думки.

1 бал отримують студенти, які частково володіють матеріалом та можуть окреслити лише деякі проблеми теми.

Підготовка творчих завдань(есе, дайджест):

Есе – самостійна творча робота, де у вільній формі висловлюються особисті думки на тему, передбачену Робочою програмою навчальної дисципліни. Головна мета есе – це самостійне розкриття студентом на підставі опрацьованого матеріалу теми, проблеми, питання.

Дайджест – добір уривків з різних джерел на певну тематику. У форматі дайджестів можна зробити системний аналіз будь-якого теоретичного положення, розкрити різні погляди на будь-яку проблему, тему, питання та зробити узагальнюючі висновки.

2 бали отримують студенти, які можуть виокремити з різних джерел основні положення, структурно об'єднати їх, коротко проаналізувати кожне з них і зробити ґрунтовні узагальнюючі висновки.

1 бал отримують студенти, які в цілому правильно виокремили основні положення кожного з джерел, але не зробили їх належного аналізу та узагальнюючих висновків.

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
	Оцінка (бали)	Пояснення за розширеною шкалою
Відмінно	A (90-100)	відмінно
Добре	B (80-89)	дуже добре
	C (70-79)	добре
Задовільно	D (60-69)	задовільно
	E (50-59)	достатньо
Незадовільно	FX (35-49)	(незадовільно) з можливістю повторного складання
	F (1-34)	(незадовільно) з обов'язковим повторним курсом

«A» ставиться, якщо студент:	– постійно готувався до занять та згідно з програмою дисципліни; – глибоко та всебічно розкривав зміст питань; – показав уміння формулювати висновки, узагальнювати та аналізувати навчальний матеріал; – показав уміння вільно виконувати завдання, знання чинного законодавства; – переконливо та логічно викладав матеріал, проявляв творчий підхід до виконання індивідуальних завдань та підготовки наукового повідомлення; – належно виконував завдання для самостійної роботи; – виконав завдання модульного контролю або допускав при усних відповідях та тестуванні окремі незначні неточності.
«B» ставиться, якщо студент:	– розкривав згідно з програмою дисципліни зміст питань; – робив узагальнення та висновки з окремих питань; – працював законодавчі та нормативні акти; – виконував завдання для самостійної роботи; – виконав завдання модульного контролю, але недостатньо використовував додаткову літературу; при

	усних відповідях не досить повно і аргументовано викладав матеріал, а при тестуванні мали місце окремі неточності; не проявив творчий підхід до виконання індивідуальних завдань та наукових повідомлень.
«С» ставиться, якщо студент:	– розкривав згідно з програмою дисципліни зміст питань; – формулював висновки з окремих питань практичних занять; – брав участь у виконанні індивідуальних завдань та наукових повідомлень; – виконував завдання для самостійної роботи; – виконав завдання модульного контролю, але допускав окремі неточності при усних відповідях, тестуванні; – не проявляв належної активності на практичних та практичних заняттях, недостатньо використовував додаткову літературу; неохайно виконав індивідуальне завдання.
«D» ставиться, якщо студент:	– відповідав на окремі питання, які обговорювалися; – формулював висновки з окремих питань; – виконував завдання для самостійної роботи; – виконав завдання модульного контролю, але допускав окремі неточності, не проявляв належної активності на практичних та лабораторних заняттях, старанності при виконанні завдань для самостійної роботи, недостатньо використовував додаткову літературу, неналежно виконав індивідуальне завдання, виконав не всі завдання для самостійної роботи.
«E» ставиться, якщо студент:	– відповідав на окремі питання, які обговорювалися; – виконував окремі завдання для самостійної роботи; – виконав завдання модульного контролю, але допускав неточності при усних відповідях (будуючи свою відповідь на звичайному повторенні навчального матеріалу без його осмислення), тестуванні; – не проявляв належної активності на практичних та практичних заняттях, старанності при виконанні завдань для самостійної роботи; – недостатньо використовував основну та додаткову літературу; – неналежно виконав індивідуальне завдання.

«F _x » ставиться, якщо студент:	– поверхнево розкривав зміст питань, які розглядалися; – допускав суттєві помилки при усних та письмових відповідях; – поверхнево ознайомився з рекомендованою літературою; – частково виконав завдання для самостійної роботи; – не проявляв активності на практичних заняттях; – допускав суттєві помилки під час виконання завдань; – не виконав завдання модульного контролю.
«F» ставиться, якщо студент:	– поверхнево розкривав зміст питань, які розглядалися; – допускав суттєві помилки при усних та письмових відповідях, тестуванні; – поверхнево ознайомився з рекомендованою літературою; – не виконав завдання для самостійної роботи; – не виконав індивідуальне завдання та не підготував наукове повідомлення; – не проявляв активності на практичних заняттях; – на підсумковому занятті не зумів відтворити зміст окремих питань, передбачених програмою дисципліни; – не виконав завдання модульного контролю.

Розподіл балів, які отримують здобувачі

Поточне оцінювання (аудиторна та самостійна робота)		Кількість балів (екзамен)	Сумарна к-ть балів
Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	50	100
Т. 1.1 – 1.11	Т. 2.1 – 2.11		
25 балів	25 балів		

T1, T2 ... T11 – теми змістових модулів.

Засоби оцінювання

Засобами оцінювання та демонстрування результатів навчання можуть бути:

- ✓ контрольні роботи;
- ✓ стандартизовані тести;
- ✓ проекти (індивідуальні та командні проекти; дослідницько-творчі та ін.);
- ✓ есе;
- ✓ презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
- ✓ студентські презентації та виступи на наукових заходах;
- ✓ вирішення ситуаційних завдань, кейсів.

ФОРМИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО»

Поточний контроль проводиться на кожному практичному занятті та за результатами виконання завдань самостійної роботи. Він передбачає оцінювання теоретичної підготовки здобувачів вищої освіти із зазначеної теми (у тому числі, самостійно опрацьованого матеріалу) під час роботи на практичних заняттях та набутих практичних навичок під час виконання індивідуальних завдань.

Формами та методами **оцінювання** та демонстрування результатів навчання можуть бути: контрольні роботи; стандартизовані тести; проекти (індивідуальні та командні проекти; дослідницько-творчі та ін.); есе; презентації результатів виконаних завдань та досліджень; студентські презентації та виступи на наукових заходах.

Підсумковий контроль: екзамен.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Верховенство конституційних норм у національній системі права: монографія / Поличко Т. В., Бисага Ю. М., Берч В. В., Дешко Л. М., Нечипорук Г. Ю., Петрецька Н. І.; Ужгородський національний університет; Інститут держави і права країн Європи. Ужгород: РІК-У, 2021. 220 с.

2. Гавриленко В.В. Трансформація державного суверенітету в умовах європейської інтеграції: проблеми теорії та реалізації. Монографія. – Харків: Фенікс, 2017. – 136 с.

3. Гультай М.М. Конституційна скарга у механізмі доступу до конституційного правосуддя. Курс лекцій. – Київ: Центр навчальної літератури, 2019. – 270с.

4. Джунь В.В. Соціологія конституційного права. Книга друга. Соціокультурні підстави європейського конституціоналізму. Монографія. – Харків: Право, 2018. – 598 с.

5. Кагановська Т.Є., Григоренко Є.І., Григоренко Я.О., Передерій О.С. Конституційні засади сучасного державотворення : навчальний посібник у питаннях і відповідях. – Харків: Право, 2017. – 304с.

6. Калінкін А.С. Конституційна реформа у сфері децентралізації державної влади в Україні: проблеми теорії та практики. Монографія. – Харків: Фенікс, 2018. – 152 с.

7. Ключковський Ю.Б. Принципи виборчого права: доктринальне розуміння, стан та перспективи законодавчої реалізації в Україні: монографія. Київ: Ваіте, 2018. 908 с.

8. Конституційне право України: навч. посібник [для підгот. до іспиту за кредитно-модульною сист. навчання]. – 2-е вид., перероб. і доп. / В.О. Боняк, В.А. Завгородній, А.В. Самотуга, Л.А. Філяніна. – Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. – 293 с.

9. Конституційне право України: навч.-метод. посібник [Електронний ресурс]/ Д.С. Терлецький, М.В. Афанасьєва, Ю.Д. Батан та ін.; за заг. ред. Д.С. Терлецького. - Одеса: 2020. – 242 с. Режим доступу: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/12412> DOI 10.32837/11300.12412

10. Конституційне право України: підручник [Т.М. Слінько, Л.І. Летнянчин, Ф.В. Веніславський та ін.]; за заг. ред. Т.М. Слінько. – Харків: Право, 2020. – 592 с.

11. Конституційне право: підручник / за загальною редакцією М.І. Козюбри. / Ю.Г. Барабаш, О.М. Бориславська, В.М. Венгер, М.І. Козюбра, О.М. Лисенко, А.А. Мелешевич. – К.: ВАІТЕ, 2021. – 528 с.

12. Наливайко Л.Р., Степаненко К.В. Міжнародно-правові стандарти прав людини: навч. посібник / Л.Р. Наливайко, К.В. Степаненко. Дніпро: ДДУВС, 2019. 184 с.

13. Пересада О.М. Конституційне право України: навчальний посібник в таблицях та схемах / О.М. Пересада. – Київ: ВД «Дакор», 2020. – 248 с.

14. Совгиря О.В., Шукліна Н.Г. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 556 с.

15. Федоренко В. Л. Конституційне право України : підруч. / До 20-річниці Конституції України та 25 річниці незалежності України / В. Л. Федоренко. – К. : Видавництво Ліра-К, 2016. – 616 с.

16. Федоренко В. Л. Конституційні права і свободи людини та їх гарантування й захист в Україні: монографія. Київ. 2020. 138 с.

Допоміжна

Нормативна база: Міжнародні правові акти

1. Загальна декларація прав людини. Прийнята та проголошена в резолюції 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року.// Офіційний вісник України. – 2008. - № 93, стор. 89, стаття 3103, код акта 45085/2008

2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: міжнар. док. від 16.12.1966 р. / Організація об'єднаних націй. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text

3. Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права: міжнар. док. від 16.12.1966 р. / Організація об'єднаних націй. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_086#Text

4. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права: міжнар. док. від 16.12.1966 р. / Організація об'єднаних націй. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text

5. Конвенція про права дитини: міжнар. док. від 20.11.1989 р. / Організація об'єднаних націй. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text

6. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок: міжнар. док. від 18.12.1979. / Організація об'єднаних націй. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text

7. Конвенція про права осіб з інвалідністю: міжнар. док. від 13.12.2006. / Організація об'єднаних націй. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text

8. Конвенція про статус біженців: міжнар. док. від 28.07.1951 р. / Організація об'єднаних націй. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text

9. Міжнародна конвенція про ліквідацію усіх форм расової дискримінації: міжнар. док. від 21.12.1965 р. / Організація об'єднаних націй. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_105

10. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 1950 року: ратифікована Законом України 17 липня 1997 року № 475/97-ВР разом з першим протоколом та протоколами № 2, 4, 7 та 11 // Відомості Верховної Ради України. - 1997. - № 40. - Ст. 263.

11. Конвенція про скорочення випадків без громадянства від 30 серпня 1961 року // Международные акты о правах человека. Сборник документов. - М.: НОРМА-ИНФРА-М, 1998.-С. 414-420.

12. Європейська конвенція про громадянство від 6 листопада 1997 року: ратифікована Законом України від 20 вересня 2006 року № 163-V // Офіційний вісник України. - 2006. - № 41.

Закони та підзаконні акти

1. Конституція України від 28 червня 1996 року із змін. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

2. Виборчий кодекс України// Відомості Верховної Ради України. – 2020. - №7, №8, №9. – ст. 48. Із змінами.

3. Про альтернативну (невійськову) службу: Закон України від 12 грудня 1991 року// Відомості Верховної Ради України. – 1992. - №15. – ст. 188. Із змінами.

4. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України від 8 липня 2011 року// Відомості Верховної Ради України. – 2012. - №16. – ст. 146. Із змінами.

5. Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21 грудня 2016 року// Відомості Верховної Ради України. – 2017. - №7-8. – ст. 50. Із змінами.

6. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25 березня 1992 року// Відомості Верховної Ради України. – 1992. - №27. – ст. 385. Із змінами.

7. Про військово-цивільні адміністрації: Закон України від 3 лютого 2015 року// Відомості Верховної Ради України. – 2015. - №13. – ст. 87. Із змінами.

8. Про всеукраїнський референдум: Закон України від 26 січня 2021 року // Офіційний вісник України. – 2021. - №31. – стор. 11, стаття 1762, код акта 104261/2021.

9. Про громадські об'єднання: Закон України від 22 березня 2012 року// Відомості Верховної Ради України. – 2013. - №1. – ст. 1. Із змінами.

10. Про громадянство України: Закон України від 18.01.2001 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 13. - Ст. 65. Із змінами.

11. Про Державний герб України: Постанова Верховної Ради України від 19 лютого 1992 року// Відомості Верховної Ради України. – 1992. - №40. – ст. 592.

12. Про Державний Гімн України: Закон України від 3 березня 2003 року// Відомості Верховної Ради України. – 2003. - № 24. – ст. 163.

13. Про державний кордон України: Закон України від 4 листопада 1991 року// Відомості Верховної Ради України. – 1992. - №2. – ст. 5. Із змінами.

14. Про Державний прапор України: Постанова Верховної Ради України від 28 січня 1992 року// Відомості Верховної Ради України. – 1992. - №19. – ст. 257.

15. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 5 лютого 2015 року// Відомості Верховної Ради України. – 2015. - №13. – ст. 91. Із змінами.

16. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 року// Відомості Верховної Ради України. – 2011. - №32. – ст. 314. Із змінами.

17. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні: Закон України від 16 листопада 1992 року// Відомості Верховної Ради України. – 1993. - №1. – ст. 1. Із змінами.

18. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15 квітня 2014 року// Відомості Верховної Ради України. – 2014. - №26. – ст. 892. Із змінами.

19. Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України від 25 квітня 2019 року// Відомості Верховної Ради України. – 2019. - №21. – ст. 81. Із змінами.

20. Про закордонних українців: Закон України від 4 березня 2004 року// Відомості Верховної Ради України. – 2004. - №25. – ст. 343. Із змінами.

21. Про затвердження Конституції Автономної Республіки Крим: Закон України від 23 грудня 1998 року// Відомості Верховної Ради України. – 1999. - №5-6. – ст. 43. Із змінами.

22. Про Збройні Сили України: Закон України від 6 грудня 1991 року// Відомості Верховної Ради України. – 1992. - №9. – ст. 108. Із змінами.

23. Про імміграцію: Закон України від 07.06.2001 р.// Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 41. - ст. 125. Із змінами.

24. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 року// Відомості Верховної Ради України. – 1992. - №48. – ст. 650. Із змінами.

25. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27 лютого 2014 року// Відомості Верховної Ради України. – 2014. - №13. – ст. 222. Із змінами.

26. Про комітети Верховної Ради України: Закон України від 4 квітня 1995 року// Відомості Верховної Ради України. – 1995. - №19. – ст. 134. Із змінами.

27. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 року// Відомості Верховної Ради України. – 2017. - №35. – ст. 376. Із змінами.

28. Про корінні народи України: Закон України від 1 липня 2021 року// Офіційний вісник України. – 2021. - №60. – стор. 46, стаття 3733, код акта 106251/2021

29. Про міжнародні договори України: Закон України від 29 червня 2004 року // Відомості Верховної Ради України. – 2004. - №50. – ст. 540. Із змінами.

30. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року// Відомості Верховної Ради України. – 1997. - №24. – ст. 170. Із змінами.

31. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9 квітня 1999 року// Відомості Верховної Ради України. – 1999. - №20-21. – ст. 190. Із змінами.

32. Про національні меншини в Україні: Закон України від 25 червня 1992 року// Відомості Верховної Ради України. – 1992. - №36. – ст. 529. Із змінами.

33. Про оборону України: Закон України від 6 грудня 1991 року// Відомості Верховної Ради України. – 1992. - №9. – ст. 106. Із змінами.

34. Про органи самоорганізації населення: Закон України від 11 липня 2001 року// Відомості Верховної Ради України. – 2001. - №48. – ст. 254. Із змінами.

35. Про основні засади молодіжної політики: Закон України від 27 квітня 2021 року// Відомості Верховної Ради України. – 2021. - №28. – ст. 233.

36. Про політичні партії в Україні: Закон України від 5 квітня 2001 року// Відомості Верховної Ради України. – 2001. - №23. – ст. 118. Із змінами.

37. Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України: Закон України від 21.01.1994 р.// Відомості Верховної Ради України. - 1994.- № 18.-ст. 101. Із змінами.

38. Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації: Закон України від 23 вересня 1997 року// Відомості Верховної Ради України. – 1997. - №49. – ст. 299. Із змінами.

39. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року// Відомості Верховної Ради України. – 2015. - №28. – ст. 250. Із змінами.

40. Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16 березня 2000 року// Відомості Верховної Ради України. – 2000. - №23. – ст. 176.

41. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22 вересня 2011 року// Відомості Верховної Ради України. – 2012. - №19-20. – ст. 179. Із змінами.

42. Про правонаступництво України: Закон України від 12.09.1991 р. //Голос України. - 24.09.1991. - № 185. Із змінами.

43. Про імміграцію: Закон України від 07.06.2001 р.// Відомості Верховної Ради України. -2001.-№41.-ст. 125. Із змінами.

44. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 року// Відомості Верховної Ради України. –2015.-№2-3.–ст. 12. Із змінами.

45. Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України від 5 березня 1998 року// Відомості Верховної Ради України. – 1998. - №35. – ст. 237. Із змінами.

46. Про ратифікацію Європейської конвенції про громадянство: Закон України від 20.09.2006 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2006. - № 45. - Ст. 437.

47. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10 лютого 2010 року // Відомості Верховної Ради України. - 2010. - №14-15, №16-17. - ст. 133. Із змінами.

48. Про реформування державних і комунальних друкованих засобів масової інформації: Закон України від 24 грудня 2015 року// Відомості Верховної Ради України. - 2016. - №3. - ст. 34. Із змінами.

49. Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23 квітня 1991 року// Відомості Верховної Ради України. - 1991. - №25. - ст. 283. Із змінами.

50. Про статус народного депутата України: Закон України від 17 листопада 1992 року// Відомості Верховної Ради України. - 1993. - №3. - ст. 17. Із змінами.

51. Про столицю України – місто-герой Київ: Закон України від 15 січня 1999 року// Відомості Верховної Ради України. - 1999. - №11. - ст. 79. Із змінами.

52. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року// Відомості Верховної Ради України. - 2016. - №31. - ст. 545. Із змінами.

53. Про телебачення і радіомовлення: Закон України від 21 грудня 1993 року// Відомості Верховної Ради України. - 1994. - №10. - ст. 43. Із змінами.

54. Про тимчасові слідчі комісії і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України: Закон України від 19 грудня 2019 року// Відомості Верховної Ради України. - 2020. - №27. - ст. 174. Із змінами.

55. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23 грудня 1997 року// Відомості Верховної Ради України. - 1998. - №20. - ст. 99. Із змінами.

56. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17 березня 2011 року// Відомості Верховної Ради України. - 2011. - №38. - ст. 385. Із змінами.

57. Указ Президента України «Питання організації виконання Закону України «Про громадянство України» від 27 березня 2001 року № 215/2001 // Офіційний вісник України. - 2001.-№ 13.-ст. 533. Із змінами.

58. Указ Президента України «Про Комісію при Президентові України з питань громадянства» від 30 квітня 2005 року № 740/2005 // Урядовий кур'єр (Орієнтир). - 2005. - № 85.-С. 5. Із змінами.

59. Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності : Указ Президента України від 10 червня 1997 року // Офіційний вісник України. – 1997. - №24. – стор. 11, код акта 1031/1997. Із змінами.

Інформаційні ресурси Ресурси мережі INTERNET

1. Україномовна версія онлайн-енциклопедія «Вікіпедія». Режим доступу: www.uk.wikipedia.org

2. Офіційний сайт Верховної ради України – <http://zakon2.rada.gov.ua>

3. Офіційний сайт Президента України – <http://www.president.gov.ua>

4. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України – <http://www.kmu.gov.ua>

5. Офіційний сайт Конституційного Суду України – <http://ccu.gov.ua/uk/index>

6. Офіційний веб-портал судової влади України - <http://www.court.gov.ua>

7. Офіційний веб-сайт Верховного Суду України - <http://www.scourt.gov.ua>

8. Єдиний державний реєстр судових рішень - <http://www.reyestr.court.gov.ua>

9. Веб-сайт Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського - <http://www.nbuv.gov.ua>

10. Веб-сайт Національної парламентської бібліотеки України - <http://www.catalogue.nplu.org>

ТЕМИ ТА ЗМІСТ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

1.1. Конституційне право в системі публічного права

Мета лекції – проаналізувати поняття конституційного права як галузі права та з'ясувати її значення для розвитку й функціонування всієї національної системи права. Визначити предмет та розглянути специфіку методу конституційного права, встановити співвідношення конституційного права з іншими галузями права.

Для досягнення мети в процесі лекційного заняття буде розглянуто такі питання:

1. Конституційне право як галузь публічного права
 - 1.1. Проблема назви галузі
 - 1.2. Співвідношення понять: публічне, державне, конституційне право
2. Поняття та зміст предмету конституційного права
 - 2.1. Основні етапи розвитку поглядів на предмет конституційного права
 - 2.2. Визначення предмету сучасного національного конституційного права
3. Поняття та специфіка методу правового регулювання конституційного права
 - 3.1. Наукові підходи до визначення методу конституційного права
 - 3.2. Імперативний та диспозитивний методи конституційного регулювання суспільних відносин
4. Принципи конституційного права
5. Співвідношення конституційного права з іншими галузями права України
6. Конституційне право як наука і навчальна дисципліна

1.2. Система конституційного права як галузі права

Мета лекції полягає у з'ясуванні розуміння системи конституційного права, її властивостей та основних складників, що сформувалися під впливом відповідних наукових досліджень.

Для досягнення мети у процесі лекційного заняття буде розглянуто такі питання:

1. Поняття системи галузі конституційного права
 - 1.1. Багатомірність системи національного конституційного права
 - 1.2. Співвідношення системи конституційного права України і системи Конституції України
2. Поняття, особливості та види конституційно-правових інститутів
 - 2.1. Концепція інститутів конституційного права
 - 2.2. Диференціація інститутів конституційного права
3. Поняття, особливості та класифікація конституційно-правових норм
 - 3.1. Ознаки норми конституційного права
 - 3.2. Методологічні підходи дослідження структури норми конституційного права

1.3. Джерела конституційного права

Мета лекції полягає у з'ясуванні підходів до визначення розуміння змісту джерел конституційного права, дослідженні їх комплексної класифікації та ієрархії. Необхідним є розгляд системи джерел конституційного права через призму поєднання новітніх джерел з узгодженням вже існуючих джерел цієї галузі

1. Поняття та специфічні особливості джерел конституційного права.
 1. Методологічні підходи до визначення категорії «джерело права»
 2. Наукові погляди на зміст поняття «джерело конституційного права»
 3. Юридичні особливості джерел конституційного права України

2. Система джерел конституційного права
3. Формалізовані національні та міжнародні джерела конституційного права
4. Конституція України – основне джерело конституційного права.
 1. Теоретико-методологічні підходи до визначення місця і ролі Конституції в процесі суспільного розвитку
 2. Пряма дія Конституції: статистичний та динамічний аспекти
5. Судові рішення в системі джерел конституційного права
6. Неформалізовані джерела конституційного права

1.4. Основи теорії Конституції

Мета лекції – розкрити зміст основних теорій конституції держави. Порівняти погляди сучасних вчених щодо оцінки сутності та змісту конституцій як конституційно-правового явища. Проаналізувати детермінацію категорії «Конституція України» та вивчити механізм правового захисту Конституції України. Визначити передумови проведення, сутність, зміст та наслідки конституційно-правових реформ

Для досягнення мети в процесі лекційного заняття буде розглянуто такі питання:

1. Поняття та основні теорії конституції держави.
 - 1.1. Еволюція терміну «конституція»
 - 1.2. Наукові підходи до визначення Конституції України
2. Функції та види конституцій в Україні та світі.
3. Конституція України: структура та загальна характеристика.
4. Порядок прийняття та внесення змін до Конституції України.
5. Правова охорона Конституції України

1.5. Конституційно-правові відносини

Мета лекції – проаналізувати наукові позиції визначення конституційно-правових відносин, з'ясувати їх юридичні ознаки та дослідити юридичний склад таких відносин.

Для досягнення мети в процесі лекційного заняття буде розглянуто такі питання:

1. Поняття, специфічні риси, структура та види конституційно-правових відносин.
 - 1.1. Наукові підходи до визначення конституційно-правових відносин
 - 1.2. Багатоманітність конституційно-правових відносин
2. Суб'єкти конституційного права і суб'єкти конституційних правовідносин.
3. Об'єкти конституційно-правових відносин: поняття та види.
 - 3.1. Вчення про об'єкти конституційно-правових відносин
 - 3.2. Сталі та новітні цінності конституційного права, як об'єкти конституційно-правових відносин
4. Юридичні факти в конституційному праві: поняття та значення.

1.6. Конституційно-правова відповідальність

Мета лекції полягає у розкритті співвідношення категорій «конституційно-правова відповідальність» та «юридична відповідальність у конституційному праві», визначенні змісту і форм конституційно-правової відповідальності та її видів

Для досягнення мети в процесі лекційного заняття буде розглянуто такі питання:

1. Поняття конституційно-правової відповідальності
 - 1.1. Конституційна відповідальність – новітній вид юридичної відповідальності в національному публічному праві
 - 1.2. Питання детермінації конституційно-правової відповідальності
2. Підстави конституційно-правової відповідальності
3. Суб'єкти конституційно-правової відповідальності
4. Конституційно-правові санкції

1.7. Основи конституційного ладу України

Мета лекції – проаналізувати розуміння категорії «конституційний лад України» та визначити основні гарантії конституційного ладу України. Розглянути специфіку державного

та суспільного ладу України. Визначити сутність та зміст категорії «громадянське суспільство». З'ясувати значення засобів масової інформації для розвитку громадянського суспільства в Україні

Для досягнення мети в процесі лекційного заняття буде розглянуто такі питання:

1. Конституційний лад України та його гарантії
 - 1.1. Розуміння категорії «конституційний лад України»
 - 1.2. Концептуальне положення сучасної конституційно-правової науки щодо гарантій конституційного ладу України
2. Конституційні основи державного ладу України
 - 2.1. Розуміння категорії «державний лад» як багатогранного явища
 - 2.2. Принципи державного ладу України
3. Конституційні основи суспільного ладу України
 - 3.1. Сутнісні та змістовні характеристики конституційних основ суспільного ладу
 - 3.2. Організаційна структура суспільного ладу України
4. Конституційні основи громадянського суспільства в Україні
 - 4.1. Визначення суті та змісту категорії «громадянське суспільство»
 - 4.2. Принципи громадянського суспільства
5. Правовий статус політичних партій та громадських організацій в Україні
6. Правовий статус засобів масової інформації в Україні

1.8. Загальні засади конституційно-правового статусу людини та громадянина

Мета лекції – проаналізувати концептуальні підходи до визначення правового статусу людини і громадянина. Визначити структурні елементи правового статусу особи та розглянути обмеження прав і свобод людини і громадянина за Конституцією України

Для досягнення мети в процесі лекційного заняття буде розглянуто такі питання:

1. Поняття, елементи та види конституційно-правового статусу людини і громадянина в Україні та зарубіжних країнах
 - 1.1. Концептуальні підходи до визначення правового статусу людини і громадянина
 - 1.2. Структурні елементи правового статусу особи
 - 1.3. Види правового статусу особи
2. Принципи конституційно-правового статусу людини і громадянина в Україні
3. Міжнародно-правові стандарти і конституційне законодавство України про правове становище людини і громадянина.
4. Обмеження прав і свобод особи за Конституцією України
 - 4.1. Єдність наукового підходу до поняття «обмеження прав і свобод людини»
 - 4.2. Загальні та конкретно-індивідуальні обмеження прав людини

1.9. Конституційні права, свободи й обов'язки людини та громадянина

Мета лекції – розкрити зміст сучасного розуміння сутності прав і свобод людини, визначити їх класифікацію та проаналізувати гарантії реалізації прав і свобод людини. Розкрити зміст поняття «конституційний обов'язок» та розглянути гарантії його виконання

Для досягнення мети в процесі лекційного заняття буде розглянуто такі питання:

1. Поняття, ознаки та класифікація основних (конституційних) прав, свобод та обов'язків
 - 1.1. Наукові підходи до визначення поняття прав людини
 - 1.2. Розмежування категорій «право» і «свобода»
 - 1.3. Багатоманітність класифікацій прав і свобод людини
2. Поняття та система основних особистих прав та свобод
 - 2.1. Поняття та ознаки особистих прав і свобод людини
 - 2.2. Види громадянських прав і свобод людини

3. Поняття, особливості та система основних політичних прав і свобод громадян України
4. Система основних економічних, соціальних та культурних прав громадян України
5. Поняття, система і види гарантій реалізації та захисту конституційних прав та свобод людини
6. Суть і значення конституційних обов'язків людини
 - 6.1. Наукові підходи до визначення поняття «конституційний обов'язок» людини
 - 6.2. Види конституційних обов'язків людини і громадянина

1.10. Конституційно-правові засади громадянства

Мета лекції полягає у розкритті змісту громадянства, визначенні визначенні наукових підходів щодо конкретизації принципів громадянства України, розгляді процедур набуття та припинення громадянства України

Для досягнення мети в процесі лекційного заняття буде розглянуто такі питання:

1. Поняття та зміст громадянства
 - 1.1. Сучасний підхід до змісту громадянства
 - 1.2. Джерела інституту громадянства в Україні
 - 1.3. Наукові підходи до конкретизації принципів громадянства України
2. Набуття громадянства України
3. Припинення громадянства України
4. Інститут громадянства в зарубіжних країнах

1.11. Конституційно-правовий статус іноземців і біженців в Україні

Мета лекції – розкрити зміст та особливості конституційно-правового статусу іноземців, осіб без громадянства, біженців. Визначити структурні елементи правового статусу іноземців та осіб без громадянства. Необхідним є розгляд окремих юридичних преференцій осіб, що на законних підставах перебувають на території України

Для досягнення мети в процесі лекційного заняття буде розглянуто такі питання:

1. Конституційно-правовий статус іноземців та осіб без громадянства в Україні
2. Основні права та обов'язки іноземців та осіб без громадянства, їх гарантії
3. Особливості в'їзду, перебування в Україні та виїзду іноземців та осіб без громадянства з України
4. Особливості юридичної відповідальності іноземців
5. Конституційно-правовий статус біженців в Україні та осіб, що потребують додаткового захисту в Україні
6. Умови та порядок надання тимчасового захисту
7. Умови і порядок імміграції в Україну іноземців та осіб без громадянства

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

2.1. Конституційне регулювання виборів і референдумів

Мета лекції – проаналізувати трактування категорій «безпосередня демократія», «вибори», «референдум». Розглянути форми безпосередньої демократії та визначити особливості виборчої системи в Україні.

Для досягнення мети в процесі лекційного заняття буде розглянуто такі питання:

1. Поняття та види форм безпосереднього народовладдя
 - 1.1. Багатоманітність визначення поняття «безпосередня демократія»
 - 1.2. Форми безпосереднього волевиявлення
2. Конституційні принципи виборчого права.
3. Виборче право зарубіжних країн
4. Поняття, види та особливості виборчої системи в Україні
 - 4.1. Традиційне трактування поняття виборчої системи
 - 4.2. Еволюція виборчої системи в Україні
5. Референдуми в Україні та світі
 - 5.1. Запровадження категорії «референдна демократія»
 - 5.2. Наукове трактування категорії «референдум» та критерії класифікації референдумів
 - 5.3. Предмет референдумів і формула референдуму

2.2. Конституційно-правові засади організації і здійснення державної влади в Україні та зарубіжних країнах

Мета лекції полягає у з'ясуванні підходів до визначення розуміння поняття «державна влада» та визначенні її цільових характеристик. Необхідним є аналіз наукових досліджень поняття «орган державної влади» та диференціації системи таких органів

Для досягнення мети в процесі лекційного заняття буде розглянуто такі питання:

1. Державна влада як інститут конституційного права
 - 1.1. Функціональний підхід до розуміння поняття «державна влада»
 - 1.2. Інституціоналізація державної влади
2. Конституційні засади закріплення, організації та здійснення державної влади в Україні
3. Поняття та ознаки органів державної влади в Україні
 - 3.1. Наукові погляди на зміст поняття «орган державної влади»
 - 3.2. Диференціація системи органів державної влади
 - 3.3. Сучасне розуміння принципу поділу влад
4. Конституційна система органів державної влади в Україні

2.3. Конституційно-правовий статус Верховної Ради України

Мета лекції – розглянути модель українського парламентаризму, вивчити порядок формування Верховної Ради України та обґрунтувати вимоги щодо складу та структури парламенту України

Для досягнення мети в процесі лекційного заняття буде розглянуто такі питання:

1. Інститут законодавчої влади
 - 1.1. Визначення ролі парламенту в системі органів державної влади
 - 1.2. Парламент в зарубіжних країнах
 - 1.3. Модель українського парламентаризму
2. Функції та повноваження Верховної Ради України

3. Конституційний склад і структура парламенту
 - 3.1. Голова Верховної Ради України та його заступники
 - 3.2. Правовий статус комітетів Верховної Ради України
 - 3.3. Тимчасові спеціальні та тимчасові слідчі комісії Верховної Ради України
 - 3.4. Правове регулювання депутатських об'єднань в парламенті
 - 3.5. Правовий статус Рахункової палати України
 - 3.6. Апарат Верховної Ради України
4. Інститут омбудсмана в Україні та світі
5. Парламентські процедури
 - 5.1. Форми діяльності Верховної Ради України.
 - 5.2. Парламентські процедури в зарубіжних країнах

2.4 Законодавчий процес в Україні

Мета лекції – дати поняття «законодавчого процесу» та обґрунтувати його стадії

Для досягнення мети в процесі лекційного заняття буде розглянуто такі питання:

1. Суть та значення законодавчого процесу як парламентської процедури
2. Законодавча ініціатива та законодавчі пропозиції
3. Розгляд законопроекту у Верховній Раді України
4. Ухвалення законопроекту та підписання закону
5. Порядок оприлюднення та набрання чинності законами Верховної Ради України

2.5. Конституційно-правовий статус народного депутата

Мета лекції – проаналізувати наукові позиції трактування конституційно-правового статусу парламентарія, визначити правову природу депутатського мандата та розглянути складові елементи конституційно-правового статусу народного депутата

Для досягнення мети в процесі лекційного заняття буде розглянуто такі питання:

1. Поняття конституційно-правового статусу народного депутата

2. Політико-правова природа депутатського мандата
3. Підстави виникнення, зміни та припинення дії депутатського мандата
4. Повноваження народного депутата
5. Форми роботи народного депутата
6. Гарантії здійснення депутатських повноважень

2.6. Конституційний статус глави держави

Мета лекції – узагальнити наукові підходи щодо розуміння інституту президентства, охарактеризувати конституційно-правовий статус Президента України, розмежувати його основні повноваження, простежити на прикладі його діяльності реалізацію механізму стримувань і противаг у діяльності органів державної влади в Україні

Для досягнення мети у процесі лекційного заняття буде розглянуто такі питання:

1. Становлення і суть інституту президента
 - 1.1. Сучасне розуміння інституту президента
 - 1.2. Інститут президента в зарубіжних країнах
 - 1.3. Модель інституту Президента України
2. Конституційно-правове регулювання виборів Президента України
3. Функції та повноваження Президента України
 - 3.1. Самостійні функції та предмет відання Президента України
 - 3.2. Багатоманітність повноважень Президента України
4. Правовий статус Ради національної безпеки і оборони України та допоміжних органів і служб
5. Конституційне регулювання дострокового припинення повноважень Президента України

2.7. Конституційно-правовий статус органів виконавчої влади

Мета лекції – проаналізувати систему органів виконавчої влади в Україні, розглянути повноваження Кабінету Міністрів України, його склад, порядок утворення та підстави припинення повноважень; визначити правовий статус центральних і місцевих органів виконавчої влади

Для досягнення мети в процесі лекційного заняття буде розглянуто такі питання:

1. Поняття виконавчої влади і система її органів
 - 1.1. Наукові погляди щодо аналізу визначення виконавчої влади
 - 1.2. Багатоманітність функцій виконавчої влади в Україні
 - 1.3. Поняття та основні елементи системи органів виконавчої влади
 - 1.4. Уряд в зарубіжних країнах
2. Конституційно-правовий статус Кабінету Міністрів України: порядок формування, склад і компетенція
3. Конституційно-правовий статус міністерств та інших центральних органів виконавчої влади в Україні
4. Конституційно-правовий статус місцевих органів виконавчої влади в Україні

2.8. Конституційний статус органів суду

Мета лекції – проаналізувати систему органів судової влади в Україні, розглянути повноваження Вищої Ради юстиції, склад і порядок утворення; визначити правовий статус прокуратури в системі органів державної влади

Для досягнення мети в процесі лекційного заняття буде розглянуто такі питання:

1. Конституційні засади правосуддя та судова реформа в Україні
2. Поняття, принципи та склад судової системи України
3. Особливості судової системи в зарубіжних країнах
4. Конституційно-правовий статус суддів України
5. Конституційно-правовий статус Вищої ради правосуддя
6. Конституційно-правовий статус прокуратури в Україні

2.9. Інститут конституційної юстиції

Мета лекції полягає у проведенні комплексного аналізу моделей правового захисту конституції, дослідженні інституту становлення та розвитку Конституційного Суду України, розгляді функцій, повноважень та організації діяльності Конституційного Суду України.

Для досягнення мети в процесі лекційного заняття буде розглянуто такі питання:

1. Становлення та розвиток конституційної юстиції в Україні та світі
 - 1.1. Світові моделі правового захисту конституції
 - 1.2. Становлення Конституційного Суду України
2. Функції та повноваження Конституційного Суду України.
3. Порядок діяльності Конституційного Суду України та процедура розгляду ним справ

2.10. Територіальний устрій України

Мета лекції полягає у розгляді наукових підходів до визначення категорії «Територія держави», з'ясуванні форм і видів територіального устрою, дослідженні адміністративно-територіального устрою України та конституційно-правового статусу столиці України

Для досягнення мети в процесі лекційного заняття буде розглянуто такі питання:

1. Поняття, принципи та форми територіального устрою
 - 1.1. Визначення категорії «територія держави»
 - 1.2. Форми територіального устрою держави
 - 1.1. Види територіального устрою держави
2. Адміністративно-територіальний устрій України: становлення та сучасний стан
3. Конституційно-правовий статус столиці України
4. Конституційно-правовий статус тимчасово-окупованих територій

2.11. Конституційні основи місцевого самоврядування

Мета лекції – вивчення основних етапів становлення та розвитку інституту місцевого самоврядування, дослідження організаційно-правової та матеріально-фінансової основи місцевого самоврядування, гарантій місцевого самоврядування

Для досягнення мети в процесі лекційного заняття буде розглянуто такі питання:

1. Поняття та юридична природа місцевого самоврядування в Україні
 - 1.1. Основні теорії походження місцевого самоврядування
 - 1.2. Сучасна концепція місцевого самоврядування
2. Система місцевого самоврядування та його принципи
3. Завдання та функції місцевого самоврядування
4. Конституційно-правовий статус органів місцевого самоврядування та їх повноваження
5. Гарантії місцевого самоврядування в Україні
6. Територіальна організація публічної влади в зарубіжних країнах

ПЕРЕЛІК ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ. ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ. ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Тема 1. Конституційне право в системі публічного права

(2 год.)

1. Конституційне право як галузь публічного права.

1.1. Проблема назви галузі.

1.2. Співвідношення понять: публічне, державне, конституційне право.

2. Поняття та зміст предмету конституційного права.

2.1. Основні етапи розвитку поглядів на предмет конституційного права.

2.2. Визначення предмету сучасного національного конституційного права.

3. Поняття та специфіка методу правового регулювання конституційного права.

3.1. Наукові підходи до визначення методу конституційного права

3.2. Імперативний та диспозитивний методи конституційного регулювання суспільних відносин.

4. Принципи конституційного права.

5. Співвідношення конституційного права з іншими галузями права України.

Контрольні завдання

1. Поясніть, в чому полягає проблема назви галузі. Які аргументи на користь назви “конституційне право” ви можете навести?

2. Визначте, які суспільні відносини складають предмет регулювання конституційного права. Проаналізуйте необхідність поділу конституційних відносин на атрибутивні та дотичні.

3. Розкрийте особливості методу правового регулювання в конституційному праві. Чому деякі вчені називають його методом “гарантування конституційних прав і свобод людини”?

4. Наведіть приклади використання в конституційному праві таких способів правового регулювання як зобов’язання, заборона, дозвіл, встановлення, уповноваження, рекомендація.

5. Проаналізуйте місце та значення елементів диспозитивності в правовому регулюванні конституційних відносин. Подумайте над можливістю зростання їх ролі в перспективі.

6. Проаналізуйте роль принципів конституційного права та наведіть конкретні приклади загальних та спеціальних принципів конституційного права.

7. З'ясуйте місце конституційного права в сучасній системі права України.

8. Намалюйте схематично співвідношення конституційного права з іншими галузями права України.

Практичні завдання

№1

У якому розумінні (галузь права, наука, навчальна дисципліна) вжито термін «конституційне право» в нижчеподаних формулюваннях:

1) «конституційне право викладається студентам I курсу юридичного факультету ЧНУ ім. Ю. Федьковича у II семестрі»;

2) «конституційне право регулює фундаментальні суспільні відносини у державі»;

3) «конституційне право вивчає практику реалізації конституційно-правових норм».

№2

Зобразіть схематично систему галузі конституційного права та систему науки конституційного права. Порівняйте ці схеми.

№3

Випишіть з тексту Конституції України положення, які є принципами конституційного права.

№4

Порівняйте письмово предмет галузі конституційного права та предмет науки конституційного права. Чи є в них спільні риси? У чому полягає відмінність між ними? У своєму обґрунтуванні використовуйте посилання на спеціальну літературу (не менше 3 джерел).

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28 червня 1996 року із змін. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Верховенство конституційних норм у національній системі права: монографія / Поличко Т. В., Бисага Ю. М., Берч В. В., Дешко Л. М., Нечипорук Г. Ю., Петрецька Н. І.; Ужгородський національний університет; Інститут держави і права країн Європи. Ужгород: РІК-У, 2021. 220 с.
3. Козюбра М. І. Конституційне право: галузь права чи особлива базова підсистема – стрижень національної системи права. Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки. 2019. Том 3. – С. 70-76.
4. Конституційне право України: навч. посібник [для підгот. до іспиту за кредитно-модульною сист. навчання]. – 2-ге вид., перероб. і доп. / В.О. Боняк, В.А. Завгородній, А.В. Самотуга, Л.А. Філяніна. – Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. – 293 с.
5. Конституційне право України: навч.-метод. посібник [Електронний ресурс]/ Д.С. Терлецький, М.В. Афанасьєва, Ю.Д. Батан та ін.; за заг. ред. Д.С. Терлецького. - Одеса: 2020. – 242 с. Режим доступу: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/12412> DOI 10.32837/11300.12412
6. Конституційне право України: підручник /[Т.М. Слінько, Л.І. Летнянчин, Ф.В. Веніславський та ін.]; за заг. ред. Т.М. Слінько. – Харків: Право, 2020. – 592 с.
7. Конституційне право: підручник / за загальною редакцією М.І. Козюбри. / Ю.Г. Барабаш, О.М. Бориславська, В.М. Венгер, М.І. Козюбра, О.М. Лисенко, А.А. Мелешевич. – К.: ВАІТЕ, 2021. – 528 с.
8. Пересада О.М. Конституційне право України: навчальний посібник в таблицях та схемах/О.М.Пересада.–Київ: ВД «Дакор», 2020.–248 с.
9. Сінкевич О.В. Вплив предмету галузі конституційного права України на її функції. Правова позиція, №2 (27), 2020. – С. 163-168.
10. Совгіря О.В., Шукліна Н.Г. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 556 с.
11. Федоренко В. Л. Конституційне право України : підруч. / До 20-річчя Конституції України та 25 річчя незалежності України / В. Л. Федоренко. – К. : Видавництво Ліра-К, 2016. – 616 с.
12. Erwin Chemerinsky Constitutional Law: Principles and Policies : Aspen Student Treatise Series / Erwin Chemerinsky. – 4th Edition : Aspen Publishers, 2011. – 1440 p.
13. Steven L. Emanuel Constitutional Law / Steven L. Emanuel. – 13 Edition : Wolters Kluwer Law & Business, 2015. – 368 p.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

РЕСУРСИ МЕРЕЖІ INTERNET

1. Україномовна версія онлайн-енциклопедія «Вікіпедія». Режим доступу: www.uk.wikipedia.org
2. Офіційний сайт Верховної ради України – <http://zakon2.rada.gov.ua>
3. Офіційний сайт Президента України – <http://www.president.gov.ua>
4. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України – <http://www.kmu.gov.ua>
5. Офіційний сайт Конституційного Суду України – <http://ccu.gov.ua/uk/index>
6. Офіційний веб-портал судової влади України - <http://www.court.gov.ua>
7. Офіційний веб-сайт Верховного Суду України - <http://www.scourt.gov.ua>
8. Єдиний державний реєстр судових рішень - <http://www.reyestr.court.gov.ua>
9. веб-сайт Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського - <http://www.nbuv.gov.ua>
10. веб-сайт Національної парламентської бібліотеки України - <http://www.catalogue.nplu.org>

Тема 2. Система конституційного права як галузі права (2 год.)

1. Поняття системи галузі конституційного права.
 - 1.1. Багатомірність системи національного конституційного права.
 - 1.2. Співвідношення системи конституційного права і системи Конституції України.
2. Поняття, особливості та види конституційно-правових інститутів.
 - 2.1. Концепція інститутів конституційного права.
 - 2.2. Диференціація інститутів конституційного права.
3. Поняття, особливості та класифікація конституційно-правових норм.
 - 3.1. Ознаки норми конституційного права.
 - 3.2. Методологічні підходи дослідження структури норми конституційного права.

Контрольні завдання

1. Охарактеризуйте властивості системи конституційного права.
2. Дайте визначення системи конституційного права.
3. Порівняйте систему конституційного права та систему конституційного законодавства.
4. Поясніть з яких елементів складається система конституційного права.
5. Проаналізуйте відмінності між конституційно-правовим інститутом та галуззю конституційного права.
6. Визначте критерії класифікації конституційно-правових інститутів.
7. Проаналізуйте загальні та спеціальні ознаки конституційно-правових норм.
8. Охарактеризуйте особливості структури конституційно-правових норм. Поясніть в чому вони полягають.

Практичні завдання

№1

На основі аналізу нормативних положень Конституції України віднайдіть у її тексті нижченаведені види конституційних норм. Установіть, за якими критеріями їх класифіковано:

- А) диспозитивні та імперативні;
- Б) матеріальні та процесуальні;
- В) уповноважуючі, зобов'язуючі, забороняючі;
- Г) постійні та тимчасові

№2

Визначте, які елементи конституційної норми закріплено в нижченаведених статтях Конституції України:

А) Ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом.

Б) У невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, можливий інший, встановлений законом, порядок проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду і обшуку.

В) Громадянам, які потребують соціального захисту, житло надається державою та органами місцевого самоврядування безоплатно або за доступну для них плату відповідно до закону.

Г) Відмова скласти присягу має наслідком втрату депутатського мандата.

Д) Президент України може бути усунений з поста Верховною Радою України в порядку імпічменту у разі вчинення ним державної зради або іншого злочину.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28 червня 1996 року із змін. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

2. Верховенство конституційних норм у національній системі права: монографія / Поличко Т. В., Бисага Ю. М., Берч В. В., Дешко Л. М., Нечипорук Г. Ю., Петрецька Н. І.; Ужгородський національний університет; Інститут держави і права країн Європи. Ужгород: РІК-У, 2021. 220 с.

3. Конституційне право України: навч. посібник [для підгот. до іспиту за кредитно-модульною сист. навчання]. – 2-е вид., перероб. і доп. / В.О. Боняк, В.А. Завгородній, А.В. Самотуга, Л.А. Філяніна. – Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. – 293 с.

4. Конституційне право України: навч.-метод. посібник [Електронний ресурс]/ Д.С. Терлецький, М.В. Афанасьєва, Ю.Д. Батан та ін.; за заг. ред. Д.С. Терлецького. - Одеса: 2020. - 242с. Режим доступу: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/12412> DOI 10.32837/11300.12412

5. Конституційне право України: підручник /[Т.М. Слінько, Л.І. Летнянчин, Ф.В. Веніславський та ін.]; за заг. ред. Т.М. Слінько. – Харків: Право, 2020. – 592 с.

6. Конституційне право: підручник / за загальною редакцією М.І. Козюбри. / Ю.Г. Барабаш, О.М. Бориславська, В.М. Венгер, М.І. Козюбра, О.М. Лисенко, А.А. Мелешевич. – К.: ВАІТЕ, 2021. – 528с.

7. Пересада О.М. Конституційне право України: навчальний посібник в таблицях та схемах / О.М. Пересада. – Київ: ВД «Дакор», 2020. – 248 с.

8. Погорілко В. Ф. Конституційне право України : підручник / В. Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко. – К. : Наукова думка; Прецедент, 2006. – 344 с.
9. Совгиря О.В., Шукліна Н.Г. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 556 с.
10. Федоренко В. Л. Конституційне право України : підруч. / До 20-річниці Конституції України та 25 річниці незалежності України / В. Л. Федоренко. – К. : Видавництво Ліра-К, 2016. – 616 с.
11. Erwin Chemerinsky Constitutional Law: Principles and Policies: Aspen Student Treatise Series / Erwin Chemerinsky. – 4th Edition: Aspen Publishers, 2011. – 1440 p.
12. Steven L. Emanuel Constitutional Law / Steven L. Emanuel. – 13 Edition: Wolters Kluwer Law & Business, 2015. – 368 p.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ РЕСУРСИ МЕРЕЖІ INTERNET

1. Україномовна версія онлайн-енциклопедія «Вікіпедія». Режим доступу: www.uk.wikipedia.org
2. Офіційний сайт Верховної ради України – <http://zakon2.rada.gov.ua>
3. Офіційний сайт Президента України – <http://www.president.gov.ua>
4. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України – <http://www.kmu.gov.ua>
5. Офіційний сайт Конституційного Суду України – <http://ccu.gov.ua/uk/index>
6. Офіційний веб-портал судової влади України - <http://www.court.gov.ua>
7. Офіційний веб-сайт Верховного Суду України - <http://www.scourt.gov.ua>
8. Єдиний державний реєстр судових рішень - <http://www.reyestr.court.gov.ua>
9. веб-сайт Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського - <http://www.nbuv.gov.ua>
10. веб-сайт Національної парламентської бібліотеки України - <http://www.catalogue.nplu.org>

Тема 3. Джерела конституційного права

(4 год.)

1. Поняття та система джерел конституційного права.
 - 1.1. Поняття форми та джерела конституційного права.
 - 1.2. Специфічні особливості джерел конституційного права.
 - 1.3. Поняття та ознаки системи сучасних джерел конституційного права.
 - 1.4. Класифікація джерел конституційного права.
2. Поняття та характерні ознаки Конституції України.
3. Акти всеукраїнського референдуму як джерела конституційного права.
4. Декларації – політико-правова природа та роль у конституційному праві.
5. Міжнародні договори як форма конституційного права: поняття та види.
6. Закони як джерела конституційного права.
7. Підзаконні акти – джерела конституційного права.
8. Рішення та висновки Конституційного Суду України як джерело конституційного права України.
9. Правові звичаї в системі джерел конституційного права.

Контрольні запитання та завдання

1. Поясніть співвідношення термінів “джерело конституційного права” і “форма конституційного права”.
2. Розкрийте особливості джерел конституційного права.
3. Від чого залежить юридична сила джерел конституційного права?
4. Розташуйте схематично джерела конституційного права за їх юридичною силою.
5. Наведіть приклади тимчасових джерел конституційного права.
6. Визначте місце і роль Конституції України в системі джерел конституційного права.
7. Проаналізуйте юридичну силу актів всеукраїнського референдуму.
8. Наведіть приклади декларацій в якості джерел конституційного права та проаналізуйте їх природу.
9. Поясніть роль договору в системі джерел конституційного права та наведіть приклади.

10. Проаналізуйте класифікацію законів та розкрийте особливості органічних законів.

11. Розташуйте схематично підзаконні нормативно-правові акти за їх юридичною силою та поясніть їх роль в якості джерел конституційного права.

12. Розкрийте особливості актів Конституційного Суду України та обґрунтуйте свою думку стосовно їх місця в системі джерел конституційного права.

13. Наведіть приклади правових звичаїв, які виступають джерелами конституційного права.

Практичні завдання

№1

Президент України, зважаючи на те, що у Верховній Раді України протягом 32 днів п'ятої сесії пленарні засідання не можуть розпочатися, вирішив скористатися своїм конституційним правом щодо дострокового припинення повноважень парламенту. Для цього Глава держави 10 жовтня зробив відповідне звернення по телебаченню. 12 жовтня на офіційному сайті Президента України з'явився Указ про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України. А 14 жовтня даний Указ Президента України було опубліковано у газеті «Урядовий кур'єр».

З якого дня варто рахувати дострокове припинення повноважень Верховної Ради України виходячи з вищенаведених фактів та обставин?

№2

Кабінет Міністрів України від імені Уряду України підписав міжнародний договір з Єгиптом та Лівією у галузі космічного співробітництва терміном на два роки. Одразу після його підписання, даний міжнародний договір було ратифіковано Верховною Радою України. Утім по закінченню терміну дії договору, з мотивів реалізації національних інтересів, Урядом України було пролонговано його дію шляхом укладення протоколу щодо продовження дії міжнародного договору з Єгиптом та Лівією строком ще на три роки.

Чи потрібно ратифікувати протокол про продовження дії міжнародного договору, який вже був ратифікований парламентом? Охарактеризуйте (деталізуйте) процедуру ратифікації міжнародного договору Верховною радою України.

№3

Велика палата Європейського суду з прав людини 30 червня 2015 р. ухвалила рішення у справі *Хорошенко проти Росії*, в якій заявник оскаржував обмеження родинних побачень для осіб, що відбувають покарання у виді довічного позбавлення волі. У рішенні йдеться, зокрема, про те, що в європейській спільноті не повинно існувати відмінностей між утриманням у неволі осіб, що відбувають покарання у вигляді довічного позбавлення волі, та інших злочинців. Коли ж урядовий Уповноважений у справах Європейського суду з прав людини звернувся до Кабінету Міністрів України з пропозиціями щодо зміни відповідних положень українського законодавства, йому було відмовлено на тій підставі, що рішення, ухвалене Судом, не проти України.

Чи є джерелом українського права прецедентна практика Європейського суду з прав людини? Якщо так, то в цілому чи тільки в тій частині, яка стосується України? Вирішіть цей спір.

№4

Керуючись Положенням про порядок вирішення питань адміністративно-територіального устрою Української РСР, затвердженим Указом Президії Верховної Ради Української РСР від 12 березня 1981 р. № 1654-X, сільська рада звернулася до обласної ради з клопотанням про надання селу статусу селища. Утім у відповіді юридичного департаменту обласної ради наголошувалося на неможливості розгляду цього питання через те, що у Верховній Раді України зареєстровано законопроект «Про внесення змін до Закону України «Про правонаступництво України» щодо скасування дії актів СРСР на території України» (реєстр. номер 4650 від 11 трав. 2016 р.).

Чи належать акти органів влади колишнього СРСР та УРСР до джерел конституційного права України? Яким чином мають регулюватися конституційно-правові відносини за відсутності відповідного акта конституційного законодавства?

Європейська комісія «За демократію через право» (Венеціанська комісія) і Бюро з демократичних інституцій та прав людини ОБСЄ за результатами розгляду Закону України «Про державний реєстр виборців» від 22 лютого 2007 року № 698-V, прийняли на 71-й сесії Комісії Спільний висновок щодо даного Закону. Після остаточних юридичних оформлень Висновок Комісії та БДПІЛ ОБСЄ було направлено українській владі. Окрім загальної характеристики Закону України, у Висновку також містилася низка зауважень щодо нього та констатувалося, що їх не виправлення може створити проблеми практичного застосування цього Закону при проведенні подальших виборів до органів державної влади й органів місцевого самоврядування.

Що таке Європейська Комісія «за демократію через право» (Венеціанська комісія)? Чи зобов'язана Україна врахувати зауваження, викладені у спільному висновку Комісії та БДПІЛ ОБСЄ щодо даного Закону України?

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28 червня 1996 року із змін. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Про всеукраїнський референдум: Закон України від 26 січня 2021 року // Офіційний вісник України. – 2021. - №31. – стор. 11, стаття 1762, код акта 104261/2021.
3. Про міжнародні договори України: Закон України від 29 червня 2004 року // Відомості Верховної Ради України. – 2004. - №50. – ст. 540. Із змінами.
4. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10 лютого 2010 року // Відомості Верховної Ради України. – 2010. - №14-15, №16-17. – ст. 133. Із змінами.
5. Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності : Указ Президента України від 10 червня 1997 року // Офіційний вісник України. – 1997. - №24. – стор. 11, код акта 1031/1997. Із змінами.

6. Верховенство конституційних норм у національній системі права: монографія / Поличко Т. В., Бисага Ю. М., Берч В. В., Дешко Л. М., Нечипорук Г. Ю., Петрецька Н. І.; Ужгородський національний університет; Інститут держави і права країн Європи. Ужгород: РІК-У, 2021. 220 с.

7. Забокрицький І. І. Поняття джерел конституційного права: проблеми визначення / Забокрицький І. І. // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція, 2013. - № 63. Том 1. – С. 55 – 59.

8. Конституції і конституційні акти України. Історія і сучасність. 2-е вид., змінене і доповнене / Упорядник І. О. Кресіна. Відп. ред. Ю. С. Шемшученко. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2006. – 310 с.

9. Конституційне право України: навч. посібник [для підгот. до іспиту за кредитно-модульною сист. навчання]. – 2-е вид., перероб. і доп. / В.О. Боняк, В.А. Завгородній, А.В. Самогута, Л.А. Філяніна. – Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. – 293 с.

10. Конституційне право України: навч.-метод. посібник [Електронний ресурс]/ Д.С. Терлецький, М.В. Афанасьєва, Ю.Д. Батан та ін.; за заг. ред. Д.С. Терлецького. - Одеса: 2020. - 242с. Режим доступу: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/12412> DOI 10.32837/11300.12412

11. Конституційне право України: підручник / [Т.М. Слінько, Л.І. Летнянчин, Ф.В. Веніславський та ін.]; за заг. ред. Т.М. Слінько. – Харків: Право, 2020. – 592 с.

12. Конституційне право: підручник / за загальною редакцією М.І. Козюбри. / Ю.Г. Барабаш, О.М. Бориславська, В.М. Венгер, М.І. Козюбра, О.М. Лисенко, А.А. Мелешевич. – К.: ВАІТЕ, 2021. – 528с.

13. Пересада О.М. Конституційне право України: навчальний посібник в таблицях та схемах / О.М. Пересада. – Київ: ВД «Дакор», 2020. – 248 с.

14. Погорілко В. Ф. Конституційне право України : підручник / В. Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко. – К. : Наукова думка, Прецедент, 2006. – 344 с.

15. Совгіря О.В., Шукліна Н.Г. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 556 с.

16. Федоренко В. Л. Конституційне право України : підруч. / До 20-річчя Конституції України та 25 річчя незалежності України / В. Л. Федоренко. – К. : Видавництво Ліра-К, 2016. – 616 с.

17. Erwin Chemerinsky Constitutional Law: Principles and Policies: Aspen Student Treatise Series / Erwin Chemerinsky. – 4th Edition: Aspen Publishers, 2011. – 1440 p.

18. Steven L. Emanuel Constitutional Law / Steven L. Emanuel. – 13 Edition: Wolters Kluwer Law & Business, 2015. – 368 p.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ РЕСУРСИ МЕРЕЖІ INTERNET

1. Україномовна версія онлайн-енциклопедія «Вікіпедія». Режим доступу: www.uk.wikipedia.org
2. Офіційний сайт Верховної ради України – <http://zakon2.rada.gov.ua>
3. Офіційний сайт Президента України – <http://www.president.gov.ua>
4. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України – <http://www.kmu.gov.ua>
5. Офіційний сайт Конституційного Суду України – <http://ccu.gov.ua/uk/index>
6. Офіційний веб-портал судової влади України - <http://www.court.gov.ua>
7. Офіційний веб-сайт Верховного Суду України - <http://www.scourt.gov.ua>
8. Єдиний державний реєстр судових рішень - <http://www.reyestr.court.gov.ua>
9. веб-сайт Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського - <http://www.nbuv.gov.ua>
10. веб-сайт Національної парламентської бібліотеки України - <http://www.catalogue.nplu.org>

Тема 4. Основи теорії конституції

(4 год.)

1. Поняття та основні теорії конституції держави.
 - 1.1. Еволюція терміну “конституція”.
 - 1.2. Основні теорії конституції.
2. Юридичні властивості та функції конституції.
3. Поняття та сутність Конституції України 1996 року.
4. Порядок прийняття та внесення змін до Конституції України.
5. Реалізація Конституції України.
6. Правова охорона Конституції України.

Контрольні завдання

1. Розкрийте суть договірної теорії конституції.
2. Поясніть роль конституції у марксистсько-ленінській теорії.
3. Проаналізуйте специфіку патріархальної теорії походження конституції.
4. Визначте основні етапи еволюції терміну “конституція”.
5. Розкрийте юридичні властивості конституції.
6. Поясніть специфіку прямої та безпосередньої дії норм конституції.
7. Проаналізуйте співвідношення понять “фактична конституція” та “юридична конституція”.
8. Дайте юридичну характеристику Конституції України.
9. Визначте особливості внесення змін до розділів I, III та XIII Конституції України. Поясніть, чому деякі вчені називають ці розділи конституцією для конституції.
10. Проаналізуйте особливості правової охорони Конституції України. Подумайте над тим, чому охорона Конституції України можлива лише правовими засобами.

Практичні завдання

№1

Установіть у хронологічній послідовності з наведених нижче стадій види процедур внесення змін до Конституції України. Які стадії застосовуються у загальному, а які у спеціальному (інституційному) порядку?

а) попереднє схвалення більшістю від конституційного складу ВРУ законопроекту про внесення змін до Конституції України;

б) прийняття ВРУ законопроекту про внесення змін до Конституції України не менш як 2/3 від конституційного складу ВРУ;

в) надання КСУ висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України вимогам ст.ст. 157 і 158 Конституції України;

г) ініціювання внесення змін до Конституції України не менш як 1/3 народних депутатів України від конституційного складу ВРУ;

д) затвердження законопроекту про внесення змін до Конституції України всеукраїнським референдумом;

е) ініціювання внесення змін до Конституції України не менш як 2/3 народних депутатів України від конституційного складу ВРУ;

ж) прийняття на наступній черговій сесії ВРУ законопроекту про внесення змін до Конституції України не менш як 2/3 від конституційного складу ВРУ.

№2

У грудні 1994 р. Президент України Л. Д. Кучма вніс до Верховної Ради України проект конституційного Закону України «Про державну владу і місцеве самоврядування», який уперше в новітній історії України запроваджував такі принципи конституційного ладу, як поділ влади, верховенство права, місцеве самоврядування, політична, економічна та ідеологічна багатоманітність тощо. Однак через політичні протиріччя серед депутатського корпусу він був проголосований лише простою більшістю. Виникла патова ситуація у відносинах між Верховною Радою та Президентом України. Вихід з неї було знайдено шляхом підписання 8 червня 1995 р. Конституційного договору між вказаними суб'єктами конституційно-правових відносин, в основі якого лежав вищезгаданий нормативно-правовий акт. Голова Конституційної комісії на пленарному засіданні парламенту привітав народних депутатів і весь український народ з прийняттям «Малої Конституції України». Лідер парламентської опозиції при цьому обурився і зазначив, що будь-який конституційний договір не може вважатися Основним Законом країни.

Виходячи з класичних уявлень про юридичну природу конституції, дайте відповідь на такі запитання:

1. *Яка політико-правова природа Конституційного договору між Верховною Радою України і Президентом України?*
2. *Яка міра легітимності цього документа?*
3. *За якої умови Конституційний договір міг виконувати функцію «Малої Конституції України»?*

№3

У текст Конституції УСРР 1919 р. при розробці було записано чимало програмних положень. Багато таких положень містилося і в Конституціях УРСР 1937 та 1978 рр. Текст Конституції України від 28 червня 1996 р. також містить окремі програмні положення. З іншого боку, в науці конституційного права існує точка зору, згідно з якою наявність у конституції норм, які не відповідають реальним суспільним відносинам, свідчить про її фіктивність.

Проаналізуйте Конституцію УСРР 1937 р. та Конституцію УРСР 1978 р. з огляду на наявність у них норм, які мали програмний характер.

До чого зобов'язують програмні положення конституцій? Чи потрібні програмні положення у тексті Конституції України? Чи можна вважати, що наявність в основних законах програмних положень призводить до їх фіктивності?

№4

Відповідно до ст. 160 Конституції України, вона набула чинності з дня її прийняття – 28 червня 1996 року. Втім офіційно Конституція України вперше була оприлюднена лише 13 липня 1996 року, коли її текст було опубліковано у газетах «Голос України» та «Урядовий кур'єр». Тобто Конституція України була введена в дію до її офіційного опублікування.

Чи не суперечить процедура прийняття та введення у дію Конституції України ч. 5 ст. 94 Конституції України, згідно якої закон набуває чинності не раніше дня його опублікування?

№5

15 липня 1996 р. до міського суду звернувся громадянин К. із позовом на рішення виконавчого комітету міської ради від 10 липня 1996 р., яким йому було заборонено проведення пікету під міською радою з приводу незаконної вирубки дерев на вулиці, де мешкав заявник. У позові він наполягав на тому, що відповідно до ст. 39 Конституції України від 28 червня 1996 р. таке рішення за зверненням виконавчого комітету міської ради мав ухвалювати суд. Рішенням міського суду позов громадянина К. залишився без задоволення. Суддя пояснив це тим, що посилання на ст. 39 Конституції України є некоректним, оскільки на момент розгляду заявки Конституція України, яка була прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р., але офіційно опублікована лише 13 липня цього ж року, ще не набула чинності. Таким чином, на думку судді, виконавчий комітет ухвалював рішення, керуючись Указом Президії Верховної Ради СРСР від 28 липня 1988 р. «Про порядок організації і проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій в СРСР». Громадянин К. оскаржив рішення суду в апеляційному порядку.

Які перспективи розгляду справи в апеляційній інстанції? Розкрийте юридичну природу Конституції України. Які юридичні властивості притаманні Основному Закону України?

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28 червня 1996 року із змін. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Про всеукраїнський референдум: Закон України від 26 січня 2021 року // Офіційний вісник України. – 2021. - №31. – стор. 11, стаття 1762, код акта 104261/2021.
3. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10 лютого 2010 року // Відомості Верховної Ради України. – 2010. - №14-15, №16-17. – ст. 133. Із змінами.
4. Верховенство конституційних норм у національній системі права: монографія / Поличко Т. В., Бисага Ю. М., Берч В. В., Дешко Л. М., Нечипорук Г. Ю., Петрецька Н. І.; Ужгородський національний університет; Інститут держави і права країн Європи. Ужгород: РІК-У, 2021. 220 с.
5. Конституції і конституційні акти України. Історія і сучасність. 2-е вид., змінене і доповнене / Упорядник І. О. Кресіна. Відп. ред. Ю. С. Шемшученко. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2006. – 310 с.
6. Конституційне право України: навч. посібник [для підгот. до іспиту за кредитно-модульною сист. навчання]. – 2-е вид., перероб. і доп. / В.О. Боняк, В.А. Завгородній, А.В. Самотуга, Л.А. Філяніна. – Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. – 293 с.
7. Конституція незалежної України: [навч. посібник / за ред. В.Ф. Погорілка, Ю.С. Шемчушенка, В.О. Євдокимова]. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, Спілка юристів України, 2000. – 428с.
8. Конституційне право України: навч.-метод. посібник [Електронний ресурс]/ Д.С. Терлецький, М.В. Афанасьєва, Ю.Д. Батан та ін.; за заг. ред. Д.С. Терлецького. - Одеса: 2020. - 242с. Режим доступу: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/12412> DOI 10.32837/11300.12412
9. Конституційне право України: підручник [Т.М. Слінько, Л.І. Летнянчин, Ф.В. Веніславський та ін.]; за заг. ред. Т.М. Слінько. – Харків: Право, 2020. – 592 с.
10. Конституційне право: підручник / за загальною редакцією М.І. Козюбри. / Ю.Г. Барабаш, О.М. Бориславська, В.М. Венгер, М.І. Козюбра, О.М. Лисенко, А.А. Мелешевич. – К.: ВАІТЕ, 2021. – 528с.
11. Пересада О.М. Конституційне право України: навчальний посібник в таблицях та схемах / О.М. Пересада. – Київ: ВД «Дакор», 2020. – 248 с.

12. Погорілко В. Ф. Конституційне право України : підручник / В. Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко. – К. : Наукова думка; Прецедент, 2006. – 344 с.
13. Проблеми реалізації Конституції України: теорія і практика: монографія / [відп. ред. В.Ф. Погоріло]. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; А.С.К., 2003. – 652 с.
14. Селиванов А.А. Конституционные проблемы в современной теории права = Constitutional problems of modern theory of law: доктрина стабільності и охрани Конституции Украины в контексте её модернизации и эффектив. конституц. правосудия: [моногр. исслед.]/проф. А.А. Селиванов. – 2-е изд, доп. – К.: Логос, 2012. – 208 с.
15. Скрипнюк О. В. Конституція України та її функції: проблеми теорії та практики реалізації. До 10-ої річниці прийняття Конституції України / О. В. Скрипнюк. – К. : Академія правових наук України, 2005. – 168 с.
16. Совгиря О.В., Шукліна Н.Г. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 556 с.
17. Федоренко В. Л. Конституційне право України : підруч. / До 20-річниці Конституції України та 25 річниці незалежності України / В. Л. Федоренко. – К. : Видавництво Ліра-К, 2016. – 616 с.
18. Erwin Chemerinsky Constitutional Law: Principles and Policies: Aspen Student Treatise Series / Erwin Chemerinsky. – 4th Edition: Aspen Publishers, 2011. – 1440 p.
19. Steven L. Emanuel Constitutional Law / Steven L. Emanuel. – 13 Edition: Wolters Kluwer Law & Business, 2015. – 368 p.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

РЕСУРСИ МЕРЕЖІ INTERNET

1. Україномовна версія онлайн-енциклопедія «Вікіпедія». Режим доступу: www.uk.wikipedia.org
2. Офіційний сайт Верховної ради України – <http://zakon2.rada.gov.ua>
3. Офіційний сайт Президента України – <http://www.president.gov.ua>
4. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України – <http://www.kmu.gov.ua>
5. Офіційний сайт Конституційного Суду України – <http://ccu.gov.ua/uk/index>
6. Офіційний веб-портал судової влади України - <http://www.court.gov.ua>
7. Офіційний веб-сайт Верховного Суду України - <http://www.scourt.gov.ua>
8. Єдиний державний реєстр судових рішень - <http://www.reyestr.court.gov.ua>
9. веб-сайт Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського - <http://www.nbuv.gov.ua>
10. веб-сайт Національної парламентської бібліотеки України - <http://www.catalogue.nplu.org>

Тема 5. Конституційно-правові відносини

(2 год.)

1. Поняття та специфічні риси конституційно-правових відносин.

1.1. Наукові підходи до визначення конституційно-правових відносин.

1.2. Особливі специфічні риси конституційних правовідносин.

2. Структура та види конституційно-правових відносин.

3. Суб'єкти конституційного права і суб'єкти конституційно-правових відносин.

3.1. Народ України як суб'єкт конституційно-правових відносин.

3.2. Громадяни України, особи без громадянства й іноземці як суб'єкти конституційно-правових відносин.

3.3. Україна як суб'єкт конституційно-правових відносин.

3.4. Органи державної влади як суб'єкти конституційно-правових відносин.

3.5. Органи та посадові особи місцевого самоврядування як суб'єкти конституційно-правових відносин.

3.6. Політичні партії та громадські організації – самостійні суб'єкти конституційно-правових відносин.

3.7. Територіальні громади та органи самоорганізації населення, як особливі суб'єкти конституційно-правових відносин.

4. Об'єкти конституційно-правових відносин: поняття та види.

4.1. Вчення про об'єкти конституційно-правових відносин.

4.2. Класифікація об'єктів конституційного права.

5. Зміст конституційних правовідносин.

6. Поняття та значення юридичних фактів в конституційному праві.

6.1. Поняття та ознаки конституційних юридичних фактів.

6.2. Класифікація юридичних фактів.

Контрольні завдання

1. Проаналізуйте спеціальні ознаки конституційних правовідносин.
2. Дайте визначення конституційної правоздатності та конституційної дієздатності.
3. Проаналізуйте конституційну правосуб'єктність народу України та подумайте над тим, учасником яких конституційних відносин він не може бути.
4. Визначте, які умови впливають на обсяг і зміст конституційної правосуб'єктності фізичної особи.
5. Поясніть, з якого моменту настає конституційна правоздатність фізичної особи.
6. Дайте визначення правового стану та наведіть приклади в конституційному праві.
7. Розкрийте особливості конституційної правосуб'єктності органів державної влади та місцевого самоврядування.
8. Наведіть приклади об'єктів конституційно-правових відносин.
9. Проаналізуйте юридичний і фактичний зміст конституційних правовідносин.
10. Наведіть приклади юридичних фактів (подій) та юридичних фактів (дій) в конституційному праві.

Практичні завдання

№1

Що НЕ належить до матеріальних об'єктів конституційно-правових відносин?

- A) природні об'єкти
- B) духовні цінності
- C) речі та інші майнові й духовні блага
- D) політичні блага

№2

Що з наведеного може бути об'єктами конституційних правовідносин?

- A) права і свободи людини, корпоративні права, основи конституційного ладу України тощо
- B) громадяни України, особи без громадянства, органи влади, територіальні громади
- C) суспільний і державний лад, народний суверенітет, демократія тощо
- D) фізичні та юридичні особи, органи державної влади та місцевого самоврядування

№3

Що являє собою зміст конституційно-правових відносин?

- A) умови виникнення конституційно-правових відносин
- B) підстави виникнення конституційно-правових відносин
- C) взаємні права і обов'язки суб'єктів конституційно-правових відносин
- D) сукупність норм, що регулюють конституційно-правові відносини

№4

Хто наділяється спеціальною правосуб'єктністю серед суб'єктів конституційно-правових відносин?

- A) народний депутат
- B) іноземець
- C) неповнолітній
- D) недієздатна особа

Який об'єкт конституційно-правових відносин належить до культурної сфери?

- A) мова національних меншин
- B) соціальні права
- C) народний суверенітет
- D) інтереси соціальних груп

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28 червня 1996 року із змін. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

2. Бабенко К. А. Конституційні засади розвитку і регулювання політико-правових відносин в Україні : монографія / Бабенко К. А. – К. : Ін Юре, 2008. – 480с.

3. Батанов О. В. Конституційно-правовий статус територіальних громад в Україні. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 511с.

4. Конституційне право України: навч. посібник [для підгот. до іспиту за кредитно-модульною сист. навчання]. – 2-е вид., перероб. і доп. / В.О. Боняк, В.А. Завгородній, А.В. Самотуга, Л.А. Філяніна. – Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. – 293 с.

5. Конституційне право України: навч.-метод. посібник [Електронний ресурс]/ Д.С. Терлецький, М.В. Афанасьєва, Ю.Д. Батан та ін.; за заг. ред. Д.С. Терлецького. - Одеса: 2020. - 242с. Режим доступу: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/12412> DOI 10.32837/11300.12412

6. Конституційне право України: підручник /[Т.М. Слінько, Л.І. Летнянчин, Ф.В. Веніславський та ін.]; за заг. ред. Т.М. Слінько. – Харків: Право, 2020. – 592 с.

7. Конституційне право: підручник / за загальною редакцією М.І. Козюбри. / Ю.Г. Барабаш, О.М. Бориславська, В.М. Венгер, М.І. Козюбра, О.М. Лисенко, А.А. Мелешевич. – К.: ВАІТЕ, 2021. – 528 с.

8. Корчак В. М. Конституційно-правові відносини: основні наукові підходи до розуміння / Корчак В. М. // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. Випуск 29. Том 1., 2014. – С. 74–79.

9. Пересада О.М. Конституційне право України: навчальний посібник в таблицях та схемах / О.М. Пересада. – Київ: ВД «Дакор», 2020. – 248 с.
10. Погорілко В. Ф. Конституційне право України : підручник / В. Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко. – К. : Наукова думка; Прецедент, 2006. – 344 с.
11. Совгиря О.В., Шукліна Н.Г. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 556 с.
12. Федоренко В. Л. Конституційне право України : підруч. / До 20-річниці Конституції України та 25 річниці незалежності України / В. Л. Федоренко. – К. : Видавництво Ліра-К, 2016. – 616 с.
13. Erwin Chemerinsky Constitutional Law: Principles and Policies: Aspen Student Treatise Series / Erwin Chemerinsky. – 4th Edition: Aspen Publishers, 2011. – 1440 p.
14. Steven L. Emanuel Constitutional Law / Steven L. Emanuel. – 13 Edition: Wolters Kluwer Law & Business, 2015. – 368 p.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ РЕСУРСИ МЕРЕЖІ INTERNET

1. Україномовна версія онлайн-енциклопедія «Вікіпедія». Режим доступу: www.uk.wikipedia.org
2. Офіційний сайт Верховної ради України – <http://zakon2.rada.gov.ua>
3. Офіційний сайт Президента України – <http://www.president.gov.ua>
4. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України – <http://www.kmu.gov.ua>
5. Офіційний сайт Конституційного Суду України – <http://ccu.gov.ua/uk/index>
6. Офіційний веб-портал судової влади України - <http://www.court.gov.ua>
7. Офіційний веб-сайт Верховного Суду України - <http://www.scourt.gov.ua>
8. Єдиний державний реєстр судових рішень - <http://www.reyestr.court.gov.ua>
9. веб-сайт Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського - <http://www.nbuv.gov.ua>
10. веб-сайт Національної парламентської бібліотеки України - <http://www.catalogue.nplu.org>

Тема 6. Конституційно-правова відповідальність

(4 год.)

1. Поняття конституційно-правової відповідальності.
 - 1.1. Загальні та особливі ознаки конституційно-правової відповідальності.
 - 1.2. Види конституційно-правової відповідальності.
2. Підстави конституційно-правової відповідальності.
3. Суб'єкти конституційно-правової відповідальності.
4. Інстанції конституційної відповідальності.
5. Конституційно-правові санкції.

Контрольні запитання та завдання

1. Визначте місце конституційно-правової відповідальності в системі юридичної відповідальності.
2. Які співвідношення конституційної та політичної відповідальності?
3. Поясніть суть позитивної відповідальності та наведіть приклади в конституційному праві.
4. У чому полягають особливості ретроспективної відповідальності? Наведіть приклади в конституційному праві.
5. Дайте визначення конституційного делікту.
6. Проаналізуйте склад конституційного делікту.
7. Які особливості конституційної деліктоздатності?
8. Поясніть, хто з суб'єктів конституційного права не володіє конституційною деліктоздатністю.
9. Визначте суб'єктів, які уповноважені застосовувати заходи конституційно-правової відповідальності.
10. Розкрийте функції конституційно-правових санкцій.

Практичні завдання

№1

Наведіть приклади правопорушень з конституційного права та проведіть структурний аналіз правопорушення.

№2

Перелічіть види санкцій, які застосовуються до порушників у сфері конституційно-правового-регулювання.

№3

Назвіть державні органи, які мають юрисдикційні повноваження у сфері регулювання конституційного права.

№4

Знайдіть в Конституції України конституційно-правові санкції та проаналізуйте їх.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28 червня 1996 року із змін. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Конституційне право України: навч. посібник [для підгот. до іспиту за кредитно-модульною сист. навчання]. – 2-е вид., перероб. і доп. / В.О. Боняк, В.А. Завгородній, А.В. Самотуга, Л.А. Філяніна. – Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. – 293 с.
3. Конституційне право України: навч.-метод. посібник [Електронний ресурс]/ Д.С. Терлецький, М.В. Афанасьєва, Ю.Д. Батан та ін.; за заг. ред. Д.С. Терлецького. - Одеса: 2020. - 242с. Режим доступу: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/12412> DOI 10.32837/11300.12412
4. Конституційне право України: підручник / [Т.М. Слінько, Л.І. Летнянчин, Ф.В. Веніславський та ін.]; за заг. ред. Т.М. Слінько. – Харків: Право, 2020. – 592 с.
5. Конституційне право: підручник / за загальною редакцією М.І. Козюбри. / Ю.Г. Барабаш, О.М. Бориславська, В.М. Венгер, М.І. Козюбра, О.М. Лисенко, А.А. Мелешевич. – К.: ВАІТЕ, 2021. – 528с.
6. Конституционно-правовая ответственность: Проблемы России, опыт зарубежных стран / Под ред. С. А. Авакьяна. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 2001. – 473с.
7. Колосова Н.М. Конституционная ответственность в Российской Федерации: Ответственность органов государственной власти и иных субъектов права за нарушение конституционного законодательства Российской Федерации / Колосова Н.М. – М.: Городец, 2000. – 192с.
8. Майданник О. Конституційно-правова відповідальність: ознаки, підстави, суб'єкти / О. Майданник // Право України. – 2001. – №2. – С.92–95, 118.

9. Павленко Р.М. Парламентська відповідальність уряду: світовий та український досвід / Р.М. Павленко. – К.: Видавничий дім «КМ Академія», 2002. – 253 с.

10. Пересада О.М. Конституційне право України: навчальний посібник в таблицях та схемах / О.М. Пересада. – Київ: ВД «Дакор», 2020. – 248 с.

11. Погорілко В. Ф. Конституційне право України : підручник / В.Ф. Погорілко, В.Л. Федоренко. – К.: Наукова думка; Прецедент, 2006. – 344 с.

12. Совгіря О.В., Шукліна Н.Г. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 556 с.

13. Федоренко В. Л. Конституційне право України : підруч. / До 20-річниці Конституції України та 25 річниці незалежності України / В. Л. Федоренко. – К.: Видавництво Ліра-К, 2016. – 616 с.

14. Erwin Chemerinsky Constitutional Law: Principles and Policies: Aspen Student Treatise Series / Erwin Chemerinsky. – 4th Edition: Aspen Publishers, 2011. – 1440 p.

15. Steven L. Emanuel Constitutional Law / Steven L. Emanuel. – 13 Edition: Wolters Kluwer Law & Business, 2015. – 368 p.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ РЕСУРСИ МЕРЕЖІ INTERNET

1. Україномовна версія онлайн-енциклопедія «Вікіпедія». Режим доступу: www.uk.wikipedia.org
2. Офіційний сайт Верховної ради України – <http://zakon2.rada.gov.ua>
3. Офіційний сайт Президента України – <http://www.president.gov.ua>
4. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України – <http://www.kmu.gov.ua>
5. Офіційний сайт Конституційного Суду України – <http://ccu.gov.ua/uk/index>
6. Офіційний веб-портал судової влади України - <http://www.court.gov.ua>
7. Офіційний веб-сайт Верховного Суду України - <http://www.scourt.gov.ua>
8. Єдиний державний реєстр судових рішень - <http://www.reyestr.court.gov.ua>
9. веб-сайт Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського - <http://www.nbuv.gov.ua>
10. веб-сайт Національної парламентської бібліотеки України - <http://www.catalogue.nplu.org>

Тема 7. Основи конституційного ладу України

(4 год.)

1. Поняття, суть та ознаки конституційного ладу.
2. Конституційне закріплення суверенітету українського народу і форми його реалізації.
3. Конституційні засади державного суверенітету України і його гарантії.
4. Політичні та економічні основи конституційного ладу.
5. Конституційні принципи мовної політики України.
6. Статус державних символів України.
7. Гарантії захисту конституційного ладу України.
8. Поняття та інститути громадянського суспільства.
9. Конституційно-правовий статус громадських об'єднань: порядок створення, права, обов'язки, відповідальність, підстави та порядок припинення діяльності.
10. Конституційно-правовий статус політичних партій: порядок створення, права, обов'язки, відповідальність, підстави та порядок припинення діяльності.
11. Конституційно-правовий статус релігійних організацій: порядок створення, права, обов'язки, відповідальність, підстави та порядок припинення діяльності.
12. Інформація як об'єкт конституційного регулювання.

Контрольні запитання та завдання

1. Охарактеризуйте конституційний лад України залежно від його змісту та форми.
2. Наведіть приклади форм реалізації суверенітету українського народу.
3. У яких випадках можливе обмеження народного суверенітету?
4. Проаналізуйте співвідношення народного і державного суверенітету.
5. Наведіть приклади закріплення в Конституції України народного, національного та державного суверенітету.
6. Розкрийте конституційні принципи державної мовної політики в Україні.
7. Визначте статус державних символів України та якими законодавчими актами він регулюється.

8. Проаналізуйте зміст загальних і спеціальних гарантій конституційного ладу.

9. Які особливості створення та діяльності молодіжних і дитячих громадських організацій?

10. Які відмінності конституційно-правового статусу політичних партій у порівнянні з громадськими організаціями?

11. Розкрийте зміст конституційно-правового принципу свободи совісті та віросповідання. Поясніть принципи взаємовідносин між церквою та державою в Україні.

12. Проаналізуйте види інформації передбачені чинним законодавством. Розкрийте принципи на яких будуються інформаційні відносини в Україні.

Практичні завдання

№1

У Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року закріплено, що Україна в майбутньому проголосує намір стати нейтральною й позаблоковою державою. На підставі цього комуністична партія України заявляє, що ставити питання про вступ України до військово-політичного блоку можна лише після внесення змін до Декларації про державний суверенітет України.

Чи може на сьогодні Україна приєднатися до договору про членство в міжнародній організації колективної безпеки?

Чи можна вважати Декларацію про державний суверенітет України чинним правовим актом, обов'язковим для загального виконання?

№2

Міністерство освіти та науки України за результатами комплексної перевірки одного із державних університетів м. Луцька, призупинило дію його ліцензії на право здійснення цим навчальним закладом освітньої діяльності до виправлення вказаних в акті його перевірки порушень. У якості таких, котрі й стали підставою призупинення ліцензії, було названо надмірне застосування університетом російської мови у навчальному процесі та номінальне використання у ньому української мови як державної.

Якою мовою згідно чинного законодавства повинно здійснюватися навчання у навчальних закладах України? Наскільки вмотивоване призупинення дії ліцензії державного університету?

№3

Луцька міська рада прийняла рішення про заміну у місті усіх назв магазинів, кав'ярень, розважальних закладів та рекламної продукції, яка викладена іноземною мовою на державну. Рішення органу місцевого самоврядування було мотивоване тим, що вулиці міста перетворилися на суцільну збірку іншомовних назв, чим порушується конституційне положення щодо забезпечення всебічного розвитку і функціонування української мови.

Дайте конституційно-правовий аналіз рішення міської ради. Чи не є воно дискримінаційним відносно іноземних мов?

№4

До Луцької міської ради надійшла заява від міського осередку політичної партії «Батьківщина» у місті Луцьку про реєстрацію громадської організації "За чистий Луцьк". Розглянувши подані документи, Луцька міська рада відмовила у реєстрації такої організації, оскільки принципи її організації, закріплені у статуті, суперечать закону. Зауваження стосувалися тих статутних положень, якими передбачалося, що голова організації не є громадянином України, обіймає цю посаду довічно, а також те, що керівники структурних підрозділів громадської організації призначаються та звільняються головою одноособово.

Який порядок створення та реєстрації громадських організацій?

Дайте правову оцінку діям Луцької міської ради.

№5

До Головного управління юстиції у Волинській області надійшла заява від громадянина В. про реєстрацію громадської спілки "Поетичний край". Розглянувши подані документи, управління юстиції відмовило у реєстрації такої спілки, оскільки її програмні цілі і статутні завдання не відповідали чинному законодавству. Крім цього, громадянин В., визнаний судом недієздатним, а тому не може бути засновником громадської організації.

Дайте правову оцінку діям Головного управління юстиції у Волинській області.

№6

До Міністерства юстиції України звернулася із заявою про реєстрацію і видачу реєстраційного свідоцтва, створена на установчому з'їзді політична партія «Демократична Україна». У програмі цієї партії, зокрема, містилися положення про те, що Україна для українців, що членам партії забороняється відвідувати молитовні будинки, що партія може мати у своєму підпорядкуванні дружинників, котрі можуть мати на озброєнні холодну і пневматичну зброю, що партія хоче заборонити навчання за контрактом у державних вузах. На підтримку створення політичної партії було зібрано 12 тис. підписів. З них у восьми областях України по одній тисячі (підписи були зібрані у кожній адміністративно-територіальній одиниці області), а у п'яти областях України по вісімсот підписів (підписи були зібрані тільки в обласних центрах). Міністерство юстиції у реєстрації політичної партії відмовило.

Чи правомірна відмова? Свою відповідь обґрунтуйте.

№7

Громадянин М. звернувся до головного лікаря психіатричної лікарні з проханням надати інформацію щодо взяття його на психіатричний облік. Головний лікар відмовив йому в наданні інформації, посилаючись на збереження лікарської таємниці. Дії головного лікаря М. оскаржив до суду, однак суд відмовив йому, визнавши дії головного лікаря правомірними.

Чи правомірне рішення суду?

Чи має право громадянин М. отримати інформацію про себе?

За допомогою яких правових засобів можна забезпечити реалізацію зазначеного права?

№8

Правозахисна група в 2010 році направила інформаційний запит до державного комітету з проханням надати їй список всіх зареєстрованих в Україні релігійних конфесій. Такий список був наданий. Після цього правозахисна група опублікувала таблицю із списком у своєму бюлетені. На цій підставі голову правозахисної групи П. викликали в прокуратуру міста для пояснень із приводу несанкціонованої публікації службової інформації. Дайте правову оцінку діям правозахисної групи та прокуратури.

У яких випадках офіційний документ, наданий за інформаційним запитом органом виконавчої влади, може бути опублікований без додаткового дозволу?

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28 червня 1996 року із змін. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Про всеукраїнський референдум: Закон України від 26 січня 2021 року // Офіційний вісник України. – 2021. - №31. – стор. 11, стаття 1762, код акта 104261/2021.
3. Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України від 25 квітня 2019 року// Відомості Верховної Ради України. – 2019. - №21. – ст. 81. Із змінами.
4. Про Державний Гімн України: Закон України від 3 березня 2003 року// Відомості Верховної Ради України. – 2003. - №24. – ст. 163.
5. Про Державний прапор України: Постанова Верховної Ради України від 28 січня 1992 року// Відомості Верховної Ради України. – 1992. - №19. – ст. 257.
6. Про Державний герб України: Постанова Верховної Ради України від 19 лютого 1992 року// Відомості Верховної Ради України. – 1992. - №40. – ст. 592.
7. Про громадські об'єднання: Закон України від 22 березня 2012 року// Відомості Верховної Ради України. – 2013. - №1. – ст. 1. Із змінами.
8. Про основні засади молодіжної політики: Закон України від 27 квітня 2021 року// Відомості Верховної Ради України. – 2021. - №28. – ст. 233.
9. Про політичні партії в Україні: Закон України від 5 квітня 2001 року// Відомості Верховної Ради України. – 2001. - №23. – ст. 118. Із змінами.
10. Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23 квітня 1991 року// Відомості Верховної Ради України. – 1991. - №25. – ст. 283. Із змінами.
11. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 року// Відомості Верховної Ради України. – 1992. - №48. – ст. 650. Із змінами.
12. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 року// Відомості Верховної Ради України. – 2011. - №32. – ст. 314. Із змінами.
13. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні: Закон України від 16 листопада 1992 року// Відомості Верховної Ради України. – 1993. - №1. – ст. 1. Із змінами.
14. Про телебачення і радіомовлення: Закон України від 21 грудня 1993 року// Відомості Верховної Ради України. – 1994. - №10. – ст. 43. Із змінами.

15. Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації: Закон України від 23 вересня 1997 року// Відомості Верховної Ради України. – 1997. - №49. – ст. 299. Із змінами.

16. Про реформування державних і комунальних друкованих засобів масової інформації: Закон України від 24 грудня 2015 року// Відомості Верховної Ради України. – 2016. - №3. – ст. 34. Із змінами.

17. Про Збройні Сили України: Закон України від 6 грудня 1991 року// Відомості Верховної Ради України. – 1992. - №9. – ст. 108. Із змінами.

18. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25 березня 1992 року// Відомості Верховної Ради України. – 1992. - №27. – ст. 385. Із змінами.

19. Про альтернативну (невійськову) службу: Закон України від 12 грудня 1991 року// Відомості Верховної Ради України. – 1992. - №15. – ст. 188. Із змінами.

20. Про оборону України: Закон України від 6 грудня 1991 року// Відомості Верховної Ради України. – 1992. - №9. – ст. 106. Із змінами.

21. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року// Відомості Верховної Ради України. – 2015. - №28. – ст. 250. Із змінами.

22. Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16 березня 2000 року// Відомості Верховної Ради України. – 2000. - №23. – ст. 176.

23. Про корінні народи України: Закон України від 1 липня 2021 року// Офіційний вісник України. – 2021. - №60. – стор. 46, стаття 3733, код акта 106251/2021

24. Про національні меншини в Україні: Закон України від 25 червня 1992 року// Відомості Верховної Ради України. – 1992. - №36. – ст. 529. Із змінами.

25. Гавриленко В.В. Трансформація державного суверенітету в умовах європейської інтеграції: проблеми теорії та реалізації. Монографія. – Харків: Фенікс, 2017. – 136с.

26. Держава і громадянське суспільство в Україні: проблеми взаємодії / За ред. І. О. Кресіної. – К.: Логос, 2007. – 316 с.

27. Кагановська Т.Є., Григоренко Є.І., Григоренко Я.О., Передерій О.С. Конституційні засади сучасного державотворення: навчальний посібник у питаннях і відповідях. – Харків: Право, 2017. – 304с.

28. Конституційно-правові засади становлення української державності / [Тацій В.Я., Тодика Ю.М., Данильян О.Г. та ін.; за ред. В.Я. Тація, Ю.М. Тодики]. – Харків: Право, 2003. – 328с.

29. Конституційне право України: навч. посібник [для підгот. до іспиту за кредитно-модульною сист. навчання]. – 2-е вид., перероб. і доп. / В.О. Боняк, В.А. Завгородній, А.В. Самотуга, Л.А. Філяніна. – Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. – 293 с.

30. Конституційне право України: навч.-метод. посібник [Електронний ресурс]/ Д.С. Терлецький, М.В. Афанасьєва, Ю.Д. Батан та ін.; за заг. ред. Д.С. Терлецького. - Одеса: 2020. - 242с. Режим доступу: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/12412> DOI 10.32837/11300.12412

31. Конституційне право України: підручник / [Т.М. Слінько, Л.І. Летнянчин, Ф.В. Веніславський та ін.]; за заг. ред. Т.М. Слінько. – Харків: Право, 2020. – 592 с.

32. Конституційне право: підручник / за загальною редакцією М.І. Козюбри. / Ю.Г. Барабаш, О.М. Бориславська, В.М. Венгер, М.І. Козюбра, О.М. Лисенко, А.А. Мелешевич. – К.: ВАІТЕ, 2021. – 528с.

33. Лук'янов Д. В. Політичні партії в системі взаємодії громадянського суспільства та держави (роль та правове регулювання): Монографія. – Х.: Право, 2007. – 320 с.

34. Пересада О.М. Конституційне право України: навчальний посібник в таблицях та схемах / О.М. Пересада. – Київ: ВД «Дакор», 2020. – 248 с.

35. Погорілко В. Ф. Конституційне право України : підручник / В. Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко. – К. : Наукова думка; Прецедент, 2006. – 344 с.

36. Правове забезпечення державного суверенітету України: монографія / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. – К. : Вид-во «Юридична думка», 2011. – 300 с.

37. Совгіря О.В., Шукліна Н.Г. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 556 с.

38. Федоренко В. Л. Конституційне право України : підруч. / До 20-річчя Конституції України та 25 річчя незалежності України / В. Л. Федоренко. – К. : Видавництво Ліра-К, 2016. – 616 с.

39. Erwin Chemerinsky Constitutional Law: Principles and Policies: Aspen Student Treatise Series / Erwin Chemerinsky. – 4th Edition: Aspen Publishers, 2011. – 1440 p.

40. Steven L. Emanuel Constitutional Law / Steven L. Emanuel. – 13 Edition: Wolters Kluwer Law & Business, 2015. – 368 p.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ РЕСУРСИ МЕРЕЖІ INTERNET

1. Україномовна версія онлайн-енциклопедія «Вікіпедія». Режим доступу: www.uk.wikipedia.org
2. Офіційний сайт Верховної ради України – <http://zakon2.rada.gov.ua>
3. Офіційний сайт Президента України – <http://www.president.gov.ua>
4. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України – <http://www.kmu.gov.ua>
5. Офіційний сайт Конституційного Суду України – <http://ccu.gov.ua/uk/index>
6. Офіційний веб-портал судової влади України - <http://www.court.gov.ua>
7. Офіційний веб-сайт Верховного Суду України - <http://www.scourt.gov.ua>
8. Єдиний державний реєстр судових рішень - <http://www.reyestr.court.gov.ua>
9. веб-сайт Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського - <http://www.nbuv.gov.ua>
10. веб-сайт Національної парламентської бібліотеки України - <http://www.catalogue.nplu.org>

Тема 8. Загальні засади конституційно-правового статусу людини та громадянина

(4 год.)

1. Поняття й елементи конституційно-правового статусу людини та громадянина.
2. Принципи конституційно-правового статусу людини та громадянина.
3. Міжнародно-правові стандарти і конституційне законодавство України про правове становище людини та громадянина.
4. Види конституційно-правового статусу особи.
5. Обмеження прав і свобод особи за Конституцією України.
 - 5.1. Єдність наукового підходу щодо поняття “обмеження прав і свобод людини”.
 - 5.2. Загальні та конкретно-індивідуальні обмеження прав людини.
6. Конституційна правосвідомість як властивість правосуб’єктності людини та громадянина.

Контрольні запитання та завдання

1. Дайте визначення поняття “правовий статус особи”.
2. Проаналізуйте основні концепції правового статусу особи. Яка концепція правового статусу особи отримала закріплення в конституційному законодавстві України?
3. З яких елементів, на вашу думку, складається правовий статус особи?
4. Розкрийте зміст закріплених у Конституції України принципів конституційно-правового статусу людини і громадянина.
5. Наведіть приклади міжнародно-правових стандартів в галузі прав людини.
6. Наведіть приклади загального і спеціального правового статусу особи в конституційному праві.
7. Який механізм обмеження прав і свобод людини за Конституцією України?
8. Які права і свободи людини не підлягають обмеженню за жодних умов?
9. Наведіть приклади загальних та конкретно-індивідуальних обмежень прав людини.
10. Охарактеризуйте роль конституційної правосвідомості в житті кожної особи.

Практичні завдання

№1

Проаналізуйте нижченаведену думку відомого фахівця у галузі міжнародного права Джеральда Фіцморіса (Gerald Fitzmaurice) та встановіть, щодо якого міжнародно-правового акта з прав людини вона адресована? Як Ви вважаєте, чому правник настільки категоричний у своїх міркуваннях? Відповідь на завдання варто викласти у формі невеликого есе: «... цей документ був зовсім іншого типу, раніше не відомого. Він передбачав для держав-учасниць такі зобов’язання, які уряди раніше ніколи не брали, а його ідеї лише на двадцять років раніше (до 1940 року), ймовірно, розглядалися б не тільки як безглузді, але й такі, що виходять за нормальні межі міжнародного права. Це передусім стосується революційного положення про право громадянина звертатися на свій власний розсуд до міжнародного судового форуму».

European Court of Human Rights, National Union of Belgian Police v. Belgium judgment of 27 October 1975, Separate Opinion of Judge sir Gerald Fitzmaurice // European Court of Human Rights Portal: <http://www.echr.coe.in>

№2

Укажіть за нижченаведеними міжнародно-правовими актами, ратифіковані Україною, міжнародні правозахисні інституції до повноважень яких належить контроль за дотриманням закріплених у цих актах прав і свобод людини й громадянина, та до яких кожен після використання всіх національних засобів правового захисту може звернутися за захистом своїх прав і свобод. Завдання виконується письмово у формі таблиці:

а) Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 року;

б) Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року;

в) Конвенція про статус біженців 1951 року;

г) Міжнародна конвенція про ліквідацію усіх форм расової дискримінації 1966 року;

г) Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 року;

д) Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права 1966 року;

е) Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання 1984 року;

є) Конвенція про права дитини 1984 року;

ж) Європейська конвенція про громадянство 1997 року.

№3

Проаналізуйте нижченаведене положення ч. 3 ст. 57 Конституції України та віднайдіть у ньому прогалину: «Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, не доведені до відома населення у порядку, встановленому законом, є нечинними».

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28 червня 1996 року із змін. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Загальна декларація прав людини. Прийнята та проголошена в резолюції 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року.// Офіційний вісник України. – 2008. - №93, стор. 89, стаття 3103, код акта 45085/2008
3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: міжнар. док. від 16.12.1966 р. / Організація об'єднаних націй. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
4. Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права: міжнар. док. від 16.12.1966 р. / Організація об'єднаних націй. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_086#Text
5. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права: міжнар. док. від 16.12.1966 р. / Організація об'єднаних націй. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text
6. Конвенція про права дитини: міжнар. док. від 20.11.1989 р. / Організація об'єднаних націй. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
7. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок: міжнар. док. від 18.12.1979. / Організація об'єднаних націй. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text
8. Конвенція про права осіб з інвалідністю: міжнар. док. від 13.12.2006. / Організація об'єднаних націй. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text
9. Конвенція про статус біженців: міжнар. док. від 28.07.1951 р. / Організація об'єднаних націй. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text
10. Міжнародна конвенція про ліквідацію усіх форм расової дискримінації: міжнар. док. від 21.12.1965 р. / Організація об'єднаних націй. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_105

11. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року// Відомості Верховної Ради України. – 2015. - №28. – ст. 250. Із змінами.

12. Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16 березня 2000 року// Відомості Верховної Ради України. – 2000. - №23. – ст. 176.

13. Білоскурська О.В. Конституційний обов'язок додержуватися Конституції України та законів України: монографія / Білоскурська О. В. – Чернівці: Книги – ХХІ, 2011. – 200 с.

14. Колодій А.М. Права людини і громадянина в Україні: навч. посібник / А.М. Колодій, А.Ю. Олійник. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 336 с.

15. Конституційні права, свободи і обов'язки людини і громадянина в Україні / [за ред. Ю.С. Шемшученка]. – К. : Видавництво “Юридична думка”, 2008. – 252 с.

16. Конституційне право України: навч. посібник [для підгот. до іспиту за кредитно-модульною сист. навчання]. – 2-е вид., перероб. і доп. / В.О. Боняк, В.А. Завгородній, А.В. Самотуга, Л.А. Філяніна. – Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. – 293 с.

17. Конституційне право України: навч.-метод. посібник [Електронний ресурс]/ Д.С. Терлецький, М.В. Афанасьєва, Ю.Д. Батан та ін.; за заг. ред. Д.С. Терлецького. - Одеса: 2020. - 242с. Режим доступу: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/12412> DOI 10.32837/11300.12412

18. Конституційне право України: підручник / [Т.М. Слінько, Л.І. Летнянчин, Ф.В. Веніславський та ін.]; за заг. ред. Т.М. Слінько. – Харків: Право, 2020. – 592 с.

19. Конституційне право: підручник / за загальною редакцією М.І. Козюбри. / Ю.Г. Барабаш, О.М. Бориславська, В.М. Венгер, М.І. Козюбра, О.М. Лисенко, А.А. Мелешевич. – К.: ВАІТЕ, 2021. – 528с.

20. Рабінович П.М. Права людини і громадянина: навч. посібник / П.М. Рабінович, М.І. Хавронюк. – К.: Атіка, 2004. – 464с.

21. Наливайко Л.Р., Степаненко К.В. Міжнародно-правові стандарти прав людини: навч. посібник / Л.Р. Наливайко, К.В. Степаненко. Дніпро: ДДУВС, 2019. 184 с.

22. Пересада О.М. Конституційне право України: навчальний посібник в таблицях та схемах / О.М. Пересада. – Київ: ВД «Дакор», 2020. – 248 с..

23. Погорілко В. Ф. Конституційне право України : підручник / В. Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко. – К. : Наукова думка, Прецедент, 2006. – 344 с.
24. Совгіря О.В., Шукліна Н.Г. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 556 с.
25. Цебенко С.Б. Всесвітні міжнародні стандарти з прав людини, прийняті Організацією Об'єднаних націй. – Юридичний науковий електронний журнал. – 2020. - №7. – С. 424-427.
26. Федоренко В. Л. Конституційне право України : підруч. / До 20-річчя Конституції України та 25 річчя незалежності України / В. Л. Федоренко. – К. : Видавництво Ліра-К, 2016. – 616 с.
27. Шукліна Н. Г. Конституційно-правове регулювання прав і свобод людини і громадянина в Україні (проблеми теорії та практики): монографія / Н.Г. Шукліна. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 424 с.
28. Erwin Chemerinsky Constitutional Law: Principles and Policies: Aspen Student Treatise Series / Erwin Chemerinsky. – 4th Edition: Aspen Publishers, 2011. – 1440 p.
29. Steven L. Emanuel Constitutional Law / Steven L. Emanuel. – 13 Edition: Wolters Kluwer Law & Business, 2015. – 368 p.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ РЕСУРСИ МЕРЕЖІ INTERNET

1. Україномовна версія онлайн-енциклопедія «Вікіпедія». Режим доступу: www.uk.wikipedia.org
2. Офіційний сайт Верховної ради України – <http://zakon2.rada.gov.ua>
3. Офіційний сайт Президента України – <http://www.president.gov.ua>
4. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України – <http://www.kmu.gov.ua>
5. Офіційний сайт Конституційного Суду України – <http://ccu.gov.ua/uk/index>
6. Офіційний веб-портал судової влади України - <http://www.court.gov.ua>
7. Офіційний веб-сайт Верховного Суду України - <http://www.scourt.gov.ua>
8. Єдиний державний реєстр судових рішень - <http://www.reyestr.court.gov.ua>
9. веб-сайт Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського - <http://www.nbuv.gov.ua>
10. веб-сайт Національної парламентської бібліотеки України - <http://www.catalogue.nplu.org>

Тема 9. Конституційні права, свободи й обов'язки людини та громадянина (4 год.)

1. Поняття та загальні ознаки конституційних прав і свобод людини.

2. Система конституційних прав і свобод людини.

3. Громадянські (особисті) права і свободи людини.

4. Політичні права і свободи громадян України.

5. Соціально-економічні та культурні права і свободи людини та громадянина.

6. Поняття, система та види гарантій реалізації та захисту прав і свобод людини та громадянина в Україні.

7. Суть та значення конституційних обов'язків людини і громадянина.

Контрольні завдання

1. Дайте визначення понять “право” та “свобода”. Поясніть чим відрізняються конституційні права від конституційних свобод.

2. Проаналізуйте особливості, характерні для прав I покоління.

3. Розкрийте природу прав II покоління.

3. Поясніть значення прав III покоління.

4. Визначте, які конституційні права і свободи належать до громадянських (особистих).

5. Подумайте, чому більшість громадянських прав і свобод мають абсолютний характер.

6. Проаналізуйте, чому політичні права і свободи належать виключно громадянам України.

7. Пошукайте в Конституції України приклади соціально-економічних та культурних прав і свобод людини і громадянина.

8. Проаналізуйте систему загальних і спеціальних гарантій реалізації і захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина.

9. Поясніть роль юридичних гарантій в механізмі захисту прав людини.

10. Наведіть приклади конституційних обов'язків людини та конституційних обов'язків громадянина.

Практичні завдання

№1

Дайте визначення конституційним соціальним правам. Установіть, які з нижчеперерахованих конституційних прав не можна віднести до групи соціальних прав, передбачених Конституцією України. Завдання виконується письмово:

- а) право на життя;
- б) право на підприємницьку діяльність;
- в) право на достатній життєвий рівень;
- г) право на працю;
- ґ) право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації;
- д) право брати участь в управлінні державними справами;
- е) право на страйк;
- є) право на освіту;
- ж) право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації;
- з) право на відпочинок;
- и) право на свободу та особисту недоторканість;
- і) право на житло.

№2

У загальноосвітній школі I-III ступенів м. Чернівці було введено для учнів 9-х класів нову навчальну дисципліну «Основи християнства». Один із дев'ятикласників цієї школи Тіроєв за час першого півріччя не відвідав жодного заняття з даної дисципліни. Коли його викликали до директора школи для пояснень прогулів занять, учень відповів, що навмисно пропускав уроки з Основ християнства. Головною причиною цьому Тіроєв назвав сповідування ісламу, а відвідування занять з вивчення іншої релігії, порушує його конституційне право на свободу віросповідання. Наскільки переконливі аргументи, наведені учнем у даному разі?

№3

Невиліковний онкологічно хворий Зав'ялов, перебуваючи у Хоспісі¹, звернувся до лікаря з проханням ввести йому спеціальний медичний препарат, який призведе до його смерті. Своє клопотання Зав'ялов пояснив постійним неймовірним болем по всьому тілу,

який викликаний онкологічною хворобою. Після письмового підтвердження, що дані дії виконуються лікарем за бажанням хворого, медичний працівник погодився це зробити та ввів у організм Зав'ялова спеціальний знеболювальний медичний препарат, який призвів до його смерті. Що таке еутаназія та які її форми? Чи було у даному випадку порушено право людини на її життя, гарантоване ст. 27 Конституції України?

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28 червня 1996 року із змін. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Загальна декларація прав людини. Прийнята та проголошена в резолюції 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року.// Офіційний вісник України. – 2008. - №93, стор. 89, стаття 3103, код акта 45085/2008
3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: міжнар. док. від 16.12.1966 р. / Організація об'єднаних націй. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
4. Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права: міжнар. док. від 16.12.1966 р. / Організація об'єднаних націй. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_086#Text
5. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права: міжнар. док. від 16.12.1966 р. / Організація об'єднаних націй. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text
6. Конвенція про права дитини: міжнар. док. від 20.11.1989 р. / Організація об'єднаних націй. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
7. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок: міжнар. док. від 18.12.1979. / Організація об'єднаних націй. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text
8. Конвенція про права осіб з інвалідністю: міжнар. док. від 13.12.2006. / Організація об'єднаних націй. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text

9. Конвенція про статус біженців: міжнар. док. від 28.07.1951 р. / Організація об'єднаних націй. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text
10. Міжнародна конвенція про ліквідацію усіх форм расової дискримінації: міжнар. док. від 21.12.1965 р. / Організація об'єднаних націй. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_105
11. Білоскурська О.В. Конституційний обов'язок додержуватися Конституції України та законів України: монографія / Білоскурська О. В. – Чернівці: Книги – XXI, 2011. – 200 с.
12. Колодій А.М. Права людини і громадянина в Україні: навч. посібник / А.М. Колодій, А.Ю. Олійник. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 336с.
13. Конституційні права, свободи і обов'язки людини і громадянина в Україні / [за ред. Ю.С. Шемшученка]. – К. : Видавництво “Юридична думка”, 2008. – 252 с.
14. Конституційне право України: навч. посібник [для підгот. до іспиту за кредитно-модульною сист. навчання]. – 2-е вид., перероб. і доп. / В.О. Боняк, В.А. Завгородній, А.В. Самотуга, Л.А. Філяніна. – Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. – 293 с.
15. Конституційне право України: навч.-метод. посібник [Електронний ресурс] / Д.С. Терлецький, М.В. Афанасьєва, Ю.Д. Батан та ін.; за заг. ред. Д.С. Терлецького. - Одеса: 2020. - 242с. Режим доступу: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/12412> DOI 10.32837/11300.12412
16. Конституційне право України: підручник / [Т.М. Слінько, Л.І. Летнянчин, Ф.В. Веніславський та ін.]; за заг. ред. Т.М. Слінько. – Харків: Право, 2020. – 592 с.
17. Конституційне право: підручник / за загальною редакцією М.І. Козюбри. / Ю.Г. Барабаш, О.М. Бориславська, В.М. Венгер, М.І. Козюбра, О.М. Лисенко, А.А. Мелешевич. – К.: ВАІТЕ, 2021. – 528с.
18. Рабінович П.М. Права людини і громадянина: навч. посібник / П.М. Рабінович, М.І. Хавронюк. – К.: Атіка, 2004. – 464с.
19. Наливайко Л.Р., Степаненко К.В. Міжнародно-правові стандарти прав людини: навч. посібник / Л.Р. Наливайко, К.В. Степаненко. Дніпро: ДДУВС, 2019. 184 с.
20. Пересада О.М. Конституційне право України: навчальний посібник в таблицях та схемах / О.М. Пересада. – Київ: ВД «Дакор», 2020. – 248 с.

21. Погорілко В. Ф. Конституційне право України : підручник / В. Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко. – К. : Наукова думка; Прецедент, 2006. – 344 с.

22. Совгиря О.В., Шукліна Н.Г. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 556 с.

23. Федоренко В. Л. Конституційне право України : підруч. / До 20-річниці Конституції України та 25 річниці незалежності України / В. Л. Федоренко. – К. : Видавництво Ліра-К, 2016. – 616 с.

24. Федоренко В. Л. Конституційні права і свободи людини та їх гарантування й захист в Україні: монографія. Київ. 2020. 138 с.

25. Шукліна Н. Г. Конституційно-правове регулювання прав і свобод людини і громадянина в Україні (проблеми теорії та практики): монографія / Н.Г. Шукліна. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 424 с.

26. Babin Igor. Local Finances and the Constitution of Ukraine// Finance Publiczne a Konstytucja: monografia prawnicze. Redacja naukowa Monika Bogucka-Felczak. Warszawa: Poltext. 2020. – P. 297-309. ISBN 978-83-8175-052-3.

27. Erwin Chemerinsky Constitutional Law: Principles and Policies: Aspen Student Treatise Series / Erwin Chemerinsky. – 4th Edition: Aspen Publishers, 2011. – 1440 p.

28. Steven L. Emanuel Constitutional Law / Steven L. Emanuel. – 13 Edition: Wolters Kluwer Law & Business, 2015. – 368 p.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ РЕСУРСИ МЕРЕЖІ INTERNET

1. Україномовна версія онлайн-енциклопедія «Вікіпедія». Режим доступу: www.uk.wikipedia.org
2. Офіційний сайт Верховної ради України – <http://zakon2.rada.gov.ua>
3. Офіційний сайт Президента України – <http://www.president.gov.ua>
4. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України – <http://www.kmu.gov.ua>
5. Офіційний сайт Конституційного Суду України – <http://ccu.gov.ua/uk/index>
6. Офіційний веб-портал судової влади України - <http://www.court.gov.ua>

7. Офіційний веб-сайт Верховного Суду України - <http://www.scourt.gov.ua>
8. Єдиний державний реєстр судових рішень - <http://www.reyestr.court.gov.ua>
9. веб-сайт Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського - <http://www.nbuv.gov.ua>
10. веб-сайт Національної парламентської бібліотеки України - <http://www.catalogue.nplu.org>

Тема 10. Конституційно-правові засади громадянства (6 год.)

1. Поняття громадянства та належність до громадянства України.
2. Джерела інституту громадянства в Україні.
3. Принципи громадянства України.
4. Набуття громадянства України.
5. Припинення громадянства України.
6. Інститут громадянства в зарубіжних країнах.

Контрольні запитання та завдання

1. Дайте визначення поняття “громадянство” та проаналізуйте ознаки, які його характеризують.
2. Розкрийте співвідношення понять “громадянство” і “підданство”.
3. Визначте зміст принципу єдиного громадянства в Україні. Що означає даний принцип і чи можливі випадки подвійного громадянства в Україні?
4. Які заходи з метою скорочення випадків безгромадянства передбачено конституційним законодавством України?
5. Поясніть термін “філіація” та який принцип покладено в основу набуття громадянства України за народженням.
6. Розкрийте зміст “принципу ґрунту” та “принципу крові”. Яке значення вони мають для набуття громадянства?
7. Поясніть термін “натуралізація” та проаналізуйте умови прийняття до громадянства України.
8. З’ясуйте порядок прийняття до громадянства України за територіальним походженням, поясніть, чим він відрізняється від натуралізації.
9. Поясніть термін “позбавлення громадянства” і чи можливе його застосування в Україні.

10. Розкрийте особливості припинення громадянства України і поясніть чим воно відрізняється від позбавлення громадянства.

11. Дайте визначення поняття “втрата громадянства”. За яких умов можлива втрата громадянства України?

12. Проаналізуйте умови необхідні для виходу з громадянства України, поясніть чим воно відрізняється від втрати громадянства.

13. Наведіть перелік документів, що посвідчують громадянство України та охарактеризуйте кожен з них.

14. Охарактеризуйте особливості інституту громадянства у США.

15. Розкрийте особливості інституту громадянства в Польщі, Франції, ФРН.

Практичні завдання

№1

Громадянка України Л., депутат Чернівецької міської ради, після укладання шлюбу з громадянином Італії Т. автоматично набула громадянства чоловіка, хоча й бажала надалі виконувати функції депутата міської ради відповідно до вимог Закону України “Про статус депутатів місцевих рад” і не мала наміру змінювати громадянство України. У зв’язку з наявністю одночасно громадянства двох держав Л. висловила занепокоєння та звернулася за консультацією.

Проаналізуйте ситуацію, що склалася, підготуйте й обґрунтуйте відповідь на звернення Л.

№2

Консул України у м. Варшава звернувся до Голови СБУ з інформацією про те, що громадянин України Н. вже більше десяти років постійно проживає в Польщі і втратив усілякі зв’язки з Україною. При цьому він влаштувався на роботу в органах місцевої влади, а також на громадських засадах виконує обов’язки головного тренера місцевої команди з футболу, отримуючи при цьому заробітну плату. Консул вважає, що за таких обставин компетентні органи влади мають прийняти рішення про втрату Н. громадянства України.

Чи є підстави для припинення у Н. громадянства України? Дайте обґрунтовану відповідь та розгорнутий правовий аналіз ситуації.

№3

Міжнародний кримінальний суд у Гаазі звернувся до офіційної влади України з вимогою передати громадянина України Д. цій установі для проведення розслідування у справі масових убивств на території Польщі в роки Другої світової війни. У матеріалах запиту наводяться неспростовні факти то-го, що громадянин України Д. у часи подій, що згадуються, брав активну участь у каральних операціях і здійснював геноцид. Народний депутат Ф. як представник парламентської опозиції вніс пропозицію про позбавлення Д. громадянства України і видачу Міжнародному суду. Заступник Голови Верховної Ради України як головуєчий на пленарному засіданні того ж дня вніс це питання до порядку денного і поставив на голосування. Парламент повністю підтримав пропозицію депутата Ф., прийняв відповідну постанову, скеровану для виконання до Міністерства внутрішніх справ і Міністерства закордонних справ.

Дайте правовий аналіз ситуації.

Яким має бути рішення щодо Д.?

№4

Громадянин України К., який подав документи на вихід з громадянства України з наміром набуття громадянства Румунії, під час відпочинку в Туреччині був затриманий за підозрою в торгівлі наркотичними засобами, звернувся до консульства України в Туреччині з проханням про допомогу. Відмова у допомозі консульської установи України обґрунтовувалася втратою правових зв'язків громадянина К. з Україною внаслідок підготовки документів щодо набуття ним громадянства Румунії. Однак дипломатичний представник Румунії у Туреччині також відмовив у допомозі громадянину К., вказуючи, що подібні дії завдали значної шкоди авторитету та іміджу його держави.

Дайте правову оцінку діям дипломатичних і консульських установ обох держав.

У яких випадках держава може відмовитися від надання допомоги своїм громадянам?

№5

У результаті проведеного журналістського розслідування з'ясувалося, що прокурор одного з районів міста Ч. уже тривалий час є громадянином Румунії.

Проаналізуйте конституційно-правовий аспект цієї ситуації і підготуйте обґрунтований висновок.

Яку юридичну відповідальність встановлено за подібний факт?

Який механізм запобігання виникненню випадків біпатризму існує в Україні?

№6

Від імені України 1 липня 2003 року у м. Страсбурзі (Франція) було підписано Європейську конвенцію про громадянство від 6 листопада 1997 року, ратифікована Законом України від 20 вересня 2006 року № 163-V. Одним із застережень при ратифікації українська сторона заявила, що згідно з п. 1 ст. 25 цієї Конвенції Україна виключає главу VII «Військовий обов'язок у випадках множинного громадянства» із сфери застосування Конвенції.

Чому таке застереження при ратифікації Європейської конвенції про громадянство не було заявлено українською стороною щодо глави V «Множинне громадянство»? Свої міркування аргументуйте.

№7

Управлінням Державної міграційної служби у Вінницькій області було встановлено, що Сидоров минулого року при оформленні прийняття до громадянства України через дане управління державної міграційної служби, подав у документах завідомо неправдиві відомості про себе. Начальник Управління Державної міграційної служби у Вінницькій області керуючись цим фактом, надіслав до Комісії при Президенті України з питань громадянства подання про позбавлення Сидорова громадянства України. У Комісії розглянувши його, відмовили у задоволенні подання керівника відділу міграційної служби.

Як Ви вважаєте, наскільки юридично правильне рішення Комісії при Президентові України з питань громадянства про відмову у задоволенні внесеного подання?

№8

Співробітниками Державної прикордонної служби України у ході проведення оперативно-розшукових заходів у районі українсько-угорського кордону, було затримано групу нелегальних мігрантів із Афганістану. За час підготовки їх видворення за межі України у примусовому порядку, одна із жінок у пункті тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні, розташованого при прикордонній заставі, народила дитину.

Чи може дитина, яку народила жінка-нелегальний мігрант на території України, набутти українського громадянства за народженням?

№9

Громадянка Російської Федерації Зурімова слідувала потягом зі столиці Республіки Білорусь Мінська до Польщі через територію України. У ході стоянки потяга на станції Київ, вона була госпіталізована до залізничного шпиталю, у якому народила дитину. Після виписки з лікарні, Зурімова керуючись принципом набуття громадянства за «правом ґрунту», звернулася до Головного управління Державної міграційної служби у м. Києві з заявою, у якій клопотала надати народженій нею дитині громадянства України. Співробітники Головного управління Державної міграційної служби у м. Києві, розглянувши подану заяву, відмовили у її задоволенні.

Що таке принцип «права ґрунту»? Наскільки обґрунтована відмова у наданні громадянства України за народженням за вказаним принципом у ситуації, що склалася?

№10

Подружжя Петрових, які не мали приналежності до громадянства жодної з держав, на законних підставах проживали та працювали на території України. З настанням літа вони вирушили у

відпустку до Туреччини. Під час відпочинку у дружини Петрова внаслідок перевтоми від туристичної екскурсії, розпочалися передчасні пологи і вона у турецькому шпиталі народила дитину. З поверненням до України, Петрова звернулася до Управління Державної міграційної служби з заявою, у якій клопотала надати громадянство України новонародженій дитині.

Якби Ви розглядали цю заяву, то яке прийняли б рішення, виходячи з вищевикладених фактів і обставин?

№11

Іноземець Тауер, який шість років потому за контрактом прибув на роботу до м. Києва, вирішив залишитися в Україні та набути українського громадянства. Для цього він звернувся до Головного управління Державної міграційної служби у м. Києві з клопотанням щодо його прийняття до громадянства України. Тауер надав усі необхідні документи до Головного управління Державної міграційної служби у м. Києві, окрім зобов'язання припинити громадянство іноземної держави, та через три місяці був прийнятий до українського громадянства.

Чому Тауер не подав до Головного управління Державної міграційної служби у м. Києві зобов'язання припинити громадянство іноземної держави?

№12

8. Смирнов, який протягом останніх трьох років постійно проживав на законних підставах на території України, з метою більш комфортного перебування в Україні, вирішив набути громадянство України. Зібравши усі документи, необхідні для прийняття його до громадянства України, та які підтверджують виконання ним встановлених для цього вимог, надав їх до Управління ДМС України за місцем проживання. Протягом наступних трьох місяців, після здійснення різного роду бюрократичних процедур, Указом Президента України Смирнова було прийнято до українського громадянства.

Чому для набуття громадянства України, Смирнову вистачило трьохрічного терміну постійного проживання на законних підставах на території України?

10. Громадянин України Гераймович іммігрував до Ізраїлю для навчання на денній формі в Тель-Авівському університеті на юридичному факультеті. Після третього курсу його згідно з розподілом було направлено для стажування на посаді юриста до Військової частини, розміщеній у передмісті Тель-Авіва. В українському посольстві в Ізраїлі дізнавшись про даний факт, через Міністерство закордонних справ України було направлено клопотання до Комісії При Президентові України з питань громадянства про оформлення втрати Гераймовичем громадянства України.

Чи були підстави для ініціювання процедури оформлення втрати Гераймовичем громадянства України у даному разі?

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28 червня 1996 року із змін. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

2. Загальна декларація прав людини. Прийнята та проголошена в резолюції 217 А (ІІІ) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року.// Офіційний вісник України. – 2008. - №93, стор. 89, стаття 3103, код акта 45085/2008

3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: міжнар. док. від 16.12.1966 р. / Організація об'єднаних націй. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text

4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 1950 року: ратифікована Законом України 17 липня 1997 року № 475/97-ВР разом з першим протоколом та протоколами № 2, 4, 7 та 11 //Відомості Верховної Ради України. - 1997. -№40. -Ст. 263.

5. Конвенція про скорочення випадків без громадянства від 30 серпня 1961 року // Международные акты о правах человека. Сборник документов. - М.: НОРМА-ИНФРА-М, 1998.-С. 414-420.

6. Європейська конвенція про громадянство від 6 листопада 1997 року: ратифікована Законом України від 20 вересня 2006 року № 163-V // Офіційний вісник України. - 2006. - № 41.

7. Про громадянство України: Закон України від 18.01.2001 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2001. -№ 13. -Ст. 65. Із змінами.

8. Про імміграцію: Закон України від 07.06.2001 р.// Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 41. - ст. 125. Із змінами.

9. Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України: Закон України від 21.01.1994 р.// Відомості Верховної Ради України. - 1994.- № 18.-ст. 101. Із змінами.

10.Про правонаступництво України: Закон України від 12.09.1991 р. //Голос України. - 24.09.1991. - № 185. Із змінами.

11.Про ратифікацію Європейської конвенції про громадянство: Закон України від 20.09.2006 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2006. - № 45. - Ст. 437.

12. Указ Президента України «Питання організації виконання Закону України «Про громадянство України» від 27 березня 2001 року №215/2001 //Офіційний вісник України. -2001.-№ 13.-ст. 533. Із змінами.

13. Указ Президента України «Про Комісію при Президентові України з питань громадянства» від 30 квітня 2005 року № 740/2005 // Урядовий кур'єр (Орієнтир). - 2005. - № 85.-С. 5. Із змінами.

14.Безгражданство в Украине: источники возникновения и пути сокращения и предотвращения: извлечение / П.Ф. Чальїй и др.; отв. ред. В. Д. Андриенко. - К.: Фонд публикаций ООН, 2000. - 223 с.

15. Колодій А.М. Права людини і громадянина в Україні: навч. посібник / А.М. Колодій, А.Ю. Олійник –К.: Юрінком Інтер, 2003. –336с.

16.Конституційні права, свободи і обов'язки людини і громадянина в Україні / [за ред. Ю.С. Шемшученка]. – К. : Видавництво “Юридична думка”, 2008. – 252 с.

17.Конституційне право України: навч. посібник [для підгот. до іспиту за кредитно-модульною сист. навчання]. – 2-е вид., перероб. і доп. / В.О. Боняк, В.А. Завгородній, А.В. Самотуга, Л.А. Філяніна. – Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. – 293 с.

18.Конституційне право України: навч.-метод. посібник [Електронний ресурс]/ Д.С. Терлецький, М.В. Афанасьєва, Ю.Д. Батан та ін.; за заг. ред. Д.С. Терлецького. - Одеса: 2020. – 242 с. Режим доступу: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/12412> DOI 10.32837/11300.12412

19.Конституційне право України: підручник /[Т.М. Слінько, Л.І. Летнянчин, Ф.В. Веніславський та ін.]; за заг. ред. Т.М. Слінько. – Харків: Право, 2020. – 592 с.

20. Конституційне право: підручник / за загальною редакцією М.І. Козюбри. / Ю.Г. Барабаш, О.М. Бориславська, В.М. Венгер, М.І. Козюбра, О.М. Лисенко, А.А. Мелешевич. – К.: ВАІТЕ, 2021. – 528с.

21. Рабінович П.М. Права людини і громадянина: навч. посібник / П.М. Рабінович, М.І. Хавронюк. – К.: Атіка, 2004. – 464с.

22. Рубач Л. Громадянство: набуття та припинення / Л. Рубач. - К. : Видавець Фурса С.Я., 2006. - 68 с.

23. Наливайко Л.Р., Степаненко К.В. Міжнародно-правові стандарти прав людини: навч. посібник / Л.Р. Наливайко, К.В. Степаненко. Дніпро: ДДУВС, 2019. 184 с.

24. Пересада О.М. Конституційне право України: навчальний посібник в таблицях та схемах / О.М. Пересада. – Київ: ВД «Дакор», 2020. – 248 с.

25. Погорілко В. Ф. Конституційне право України : підручник / В. Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко. – К. : Наукова думка; Прецедент, 2006. – 344 с.

26. Совгіря О.В., Шукліна Н.Г. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 556 с.

27. Суржинський М. І. Інститут громадянства України: конституційно-правовий аспект : монографія / М. І. Суржинський. - К. : Наукова Думка, 2011. - 214 с.

28. Тодика Ю. М. Громадянство України: конституційно-правовий аспект : навч. посібник / Тодика Ю.М. - Харків : Факт, 2002. - 254 с.

29. Федоренко В. Л. Конституційне право України : підруч. / До 20-річчя Конституції України та 25 річчя незалежності України / В. Л. Федоренко. – К. : Видавництво Ліра-К, 2016. – 616 с.

30. Шукліна Н. Г. Конституційно-правове регулювання прав і свобод людини і громадянина в Україні (проблеми теорії та практики): монографія / Н.Г. Шукліна. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 424 с.

31. Erwin Chemerinsky Constitutional Law: Principles and Policies: Aspen Student Treatise Series / Erwin Chemerinsky. – 4th Edition: Aspen Publishers, 2011. – 1440 p.

32. Steven L. Emanuel Constitutional Law / Steven L. Emanuel. – 13 Edition: Wolters Kluwer Law & Business, 2015. – 368 p.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ РЕСУРСИ МЕРЕЖІ INTERNET

1. Україномовна версія онлайн-енциклопедія «Вікіпедія». Режим доступу: www.uk.wikipedia.org
2. Офіційний сайт Верховної ради України – <http://zakon2.rada.gov.ua>
3. Офіційний сайт Президента України – <http://www.president.gov.ua>
4. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України – <http://www.kmu.gov.ua>
5. Офіційний сайт Конституційного Суду України – <http://ccu.gov.ua/uk/index>
6. Офіційний веб-портал судової влади України - <http://www.court.gov.ua>
7. Офіційний веб-сайт Верховного Суду України - <http://www.scourt.gov.ua>
8. Єдиний державний реєстр судових рішень - <http://www.reyestr.court.gov.ua>
9. веб-сайт Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського - <http://www.nbuv.gov.ua>
10. веб-сайт Національної парламентської бібліотеки України - <http://www.catalogue.nplu.org>

Тема 11. Конституційно-правовий статус іноземців і біженців в Україні (4 год.)

1. Конституційно-правовий статус іноземців та осіб без громадянства в Україні.
2. Основні права та обов'язки іноземців та осіб без громадянства, їх гарантії.
3. Особливості в'їзду, перебування в Україні та виїзду іноземців та осіб без громадянства з України.
4. Особливості юридичної відповідальності іноземців.
5. Конституційно-правовий статус біженців в Україні та осіб, що потребують додаткового захисту в Україні.
6. Умови та порядок надання тимчасового захисту.
7. Умови і порядок імміграції в Україну іноземців та осіб без громадянства.
8. Національні меншини в Україні: поняття, структура та принципи конституційно-правового статусу.
9. Конституційно-правове регулювання статусу закордонних українців.

Контрольні запитання та завдання

1. Дайте визначення понять “іноземець” та “особа без громадянства”.
2. Який вид правового режиму застосовується до іноземців та осіб без громадянства в Україні?
3. Якими конституційними правами не володіють іноземці та особи без громадянства в Україні?
4. Які конституційні обов’язки не поширюються в Україні на іноземців та осіб без громадянства?
5. На підставі яких документів можливий в’їзд і перебування іноземців та осіб без громадянства?
6. Які виняткові заходи юридичної відповідальності можуть бути застосовані до іноземців та осіб без громадянства в Україні.
7. Розкрийте порядок видворення іноземців/осіб без громадянства за межі України.
8. Проаналізуйте за яких умов можливе надання статусу біженця в Україні.
9. Визначте відмінності у конституційно-правовому статусі осіб, що потребують додаткового захисту та осіб, що потребують тимчасового захисту.
10. Дайте визначення понять “імміграція” та “квота імміграції”.
11. Проаналізуйте умови та порядок надання дозволу на імміграцію в Україну.
12. Яким категоріям осіб може бути наданий дозвіл на імміграцію в Україну поза квотою імміграції?
13. Визначте конституційно-правовий статус національних меншин в Україні, поясніть якими законодавчими актами він регулюється.
14. Хто із іноземців та осіб без громадянства може отримати посвідку закордонного українця?
15. Які додаткові права надає посвідка закордонного українця її власнику в Україні?

Практичні завдання

№1

Президент України від імені України підписав міжнародний договір з державами-членами Європейського Союзу, згідно з яким запроваджувався безвізовий режим між Україною та державами-

членами ЄС. Після розгляду даного договору у Верховній Раді України його було ратифіковано у повному обсязі. Утім, при практичній реалізації норм міжнародного договору про спрощення візового режиму між Україною та державами-членами ЄС, регіональні відділення міграційної служби України, а також українські посольства та консульства зіткнулися з однією проблемою. Її суть полягала у тому, що положення вищезазначеного міжнародного договору суперечили деяким нормам Закону України «Про імміграцію» у частині порядку в'їзду на територію України.

Чи можливо застосовувати норми даного міжнародного договору, якщо у Законі України «Про імміграцію» передбачений інший порядок в'їзду на територію України?

№2

Громадянин Сполученого Королівства Портжницький на території своєї держави звернувся до українського посольства із заявою, у якій клопотав про надання йому в'їзної візи до України. Метою поїздки до України він назвав відвідування свого батька, який мешкає у Львові. За час оформлення в'їзних документів, співробітники посольства з'ясували, що Портжницький хворіє на туберкульоз (активна форма). На підставі цього в українському посольстві у Сполученому Королівстві йому було відмовлено у дозволі на імміграцію до України.

Чи дотримали норми міграційного законодавства співробітники посольства при відмові іноземному громадянину в оформленні в'їзної візи до України?

№3

Визначте, якими із наведених нижче конституційних прав і свобод не можуть користуватися іноземці та особи без громадянства, що перебувають на території України? Завдання виконується письмово:

- а) правом на свободу об'єднання у громадські організації;
- б) правом збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації;
- в) правом направляти індивідуальні та колективні звернення до органів державної влади й органів місцевого самоврядування;
- г) правом брати участь в управлінні державними справами;
- г) правом безоплатно здобувати вищу освіту в державних і комунальних закладах на конкурсній основі;

д) правом на правову допомогу;
е) правом на свободу об'єднання у політичні партії;
є) правом на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань;

ж) правом знайомитися в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, установах і організаціях з відомостями про себе, які не є державною або іншою захищеною законом інформацією.

№4

Уродженець американського міста Чикаго Кузьменко, прадід якого іммігрував із України до США понад 80 років тому, звернувся до українського посольства у Сполучених Штатах із заявою. У ній американець клопотав надати йому статус закордонного українця. Метою набуття цього статусу Кузьменко назвав безкоштовне оформлення багаторазової візи для відвідання України як своєї історичної батьківщини. Американським громадянином також було подано документи, які підтверджували його українське етнічне походження. Але у посольстві Кузьменку відмовили у наданні статусу закордонного українця на підставі незнання ним української мови.

Визначте конституційно-правовий статус закордонного українця. Які ще він надає преференції особі, яка його має? Чи обов'язкове знання української мови для отримання цього статусу?

№5

Член-кореспондент Академії правових наук України Іваненко прибув до Санкт-Петербурга для участі в міжнародній науковій конференції. У пункті митного контролю він був без будь-яких пояснень затриманий співробітниками російської прикордонної служби, після чого його було видворено за межі Російської Федерації. У відповідь на ці дії українська сторона виразила Міністерству закордонних справ Російської Федерації ноту протесту та вжила аналогічних заходів щодо депутата Державної Думи Якуніна, котрий у даний час знаходився на відпочинку в українському місті Одеса.

Що таке реторсія? Наскільки адекватними та юридично вірними є дії української сторони у відповідь на недружні дії іншої держави щодо громадянина України?

Дільничним офіцером поліції Петровим було затримано громадянина Вірменії Авдоняна за вчинені ним хуліганські дії в одному із міських ресторанів. Під час затримання з'ясувалось, що Авдонян не має законних підстав для перебування на території України. З огляду на це, а також на відмову іноземця добровільно покинути територію нашої держави, начальник відділу поліції прийняв рішення про видворення громадянина Вірменії за межі України у примусовому порядку, про що одразу ж було повідомлено прокурора.

Чи дотримана процедура видворення громадянина Вірменії Авдоняна за межі України у примусовому порядку?

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28 червня 1996 року із змін. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

2. Загальна декларація прав людини. Прийнята та проголошена в резолюції 217 А (ІІІ) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року.// Офіційний вісник України. – 2008. - №93, стор. 89, стаття 3103, код акта 45085/2008

3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: міжнар. док. від 16.12.1966 р. / Організація об'єднаних націй. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text

4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 1950 року: ратифікована Законом України 17 липня 1997 року № 475/97-ВР разом з першим протоколом та протоколами № 2, 4, 7 та 11 //Відомості Верховної Ради України. - 1997. - №40. - Ст. 263.

5. Конвенція про скорочення випадків без громадянства від 30 серпня 1961 року // Международные акты о правах человека. Сборник документов. - М.: НОРМА-ИНФРА-М, 1998.-С. 414-420.

6. Про корінні народи України: Закон України від 1 липня 2021 року// Офіційний вісник України. – 2021. - №60. – стор. 46, стаття 3733, код акта 106251/2021

7. Про національні меншини в Україні: Закон України від 25 червня 1992 року// Відомості Верховної Ради України. – 1992. - №36. – ст. 529. Із змінами.

8. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22 вересня 2011 року// Відомості Верховної Ради України. – 2012. - №19-20. – ст. 179. Із змінами.

9. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України від 8 липня 2011 року// Відомості Верховної Ради України. – 2012. - №16. – ст. 146. Із змінами.

10. Про закордонних українців: Закон України від 4 березня 2004 року// Відомості Верховної Ради України. – 2004. - №25. – ст. 343. Із змінами.

11. Про Про імміграцію: Закон України від 07.06.2001 р.// Відомості Верховної Ради України. - 2001. - №41. - ст. 125. Із змінами.

12. Безгражданство в Украине: источники возникновения и пути сокращения и предотвращения: извлечение / П.Ф. Чальїй и др.; отв. ред. В. Д. Андриенко. - К.: Фонд публикаций ООН, 2000. - 223 с.

13. Колодїй А.М. Права людини і громадянина в Україні: навч. посібник / А.М. Колодїй, А.Ю. Олійник. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 336с.

14. Конституційні права, свободи і обов'язки людини і громадянина в Україні / [за ред. Ю.С. Шемшученка]. – К. : Видавництво “Юридична думка”, 2008. – 252 с.

15. Конституційне право України: навч. посібник [для підгот. до іспиту за кредитно-модульною сист. навчання]. – 2-е вид., перероб. і доп. / В.О. Боняк, В.А. Завгородній, А.В. Самотуга, Л.А. Філяніна. – Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. – 293 с.

16. Конституційне право України: навч.-метод. посібник [Електронний ресурс]/ Д.С. Терлецький, М.В. Афанасьєва, Ю.Д. Батан та ін.; за заг. ред. Д.С. Терлецького. - Одеса: 2020. – 242 с. Режим доступу: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/12412> DOI 10.32837/11300.12412

17. Конституційне право України: підручник / [Т.М. Слінько, Л.І. Летнянчин, Ф.В. Веніславський та ін.]; за заг. ред. Т.М. Слінько. – Харків: Право, 2020. – 592 с.

18. Конституційне право: підручник / за загальною редакцією М.І. Козюбри. / Ю.Г. Барабаш, О.М. Бориславська, В.М. Венгер, М.І. Козюбра, О.М. Лисенко, А.А. Мелешевич. – К.: ВАІТЕ, 2021. – 528с.

19. Рабінович П.М. Права людини і громадянина: навч. посібник / П.М. Рабінович, М.І. Хавронюк. – К.: Атіка, 2004. – 464с.

20. Пересада О.М. Конституційне право України: навчальний посібник в таблицях та схемах / О.М. Пересада. – Київ: ВД «Дакор», 2020. – 248 с.

21. Погорілко В. Ф. Конституційне право України : підручник / В. Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко. – К. : Наукова думка; Прецедент, 2006. – 344 с.

22. Пушкіна О. В. Система прав і свобод людини та громадянина в Україні: теоретичні і практичні аспекти забезпечення / О. В. Пушкіна. – К.: Логос, 2006. – 416с.

23. Совгіря О.В., Шукліна Н.Г. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 556 с.

24. Федоренко В. Л. Конституційне право України : підруч. / До 20-річчя Конституції України та 25 річчя незалежності України / В. Л. Федоренко. – К. : Видавництво Ліра-К, 2016. – 616 с.

25. Шукліна Н. Г. Конституційно-правове регулювання прав і свобод людини і громадянина в Україні (проблеми теорії та практики): монографія / Н.Г. Шукліна. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 424 с.

26. Erwin Chemerinsky Constitutional Law: Principles and Policies: Aspen Student Treatise Series / Erwin Chemerinsky. – 4th Edition: Aspen Publishers, 2011. – 1440 p.

27. Steven L. Emanuel Constitutional Law / Steven L. Emanuel. – 13 Edition: Wolters Kluwer Law & Business, 2015. – 368 p.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ РЕСУРСИ МЕРЕЖІ INTERNET

1. Україномовна версія онлайн-енциклопедія «Вікіпедія». Режим доступу: www.uk.wikipedia.org
2. Офіційний сайт Верховної ради України – <http://zakon2.rada.gov.ua>
3. Офіційний сайт Президента України – <http://www.president.gov.ua>
4. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України – <http://www.kmu.gov.ua>
5. Офіційний сайт Конституційного Суду України – <http://ccu.gov.ua/uk/index>
6. Офіційний веб-портал судової влади України - <http://www.court.gov.ua>
7. Офіційний веб-сайт Верховного Суду України - <http://www.scourt.gov.ua>
8. Єдиний державний реєстр судових рішень - <http://www.reyestr.court.gov.ua>
9. веб-сайт Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського - <http://www.nbuv.gov.ua>
10. веб-сайт Національної парламентської бібліотеки України - <http://www.catalogue.nplu.org>

Тема 12. Конституційне регулювання виборів і референдумів

(6 год.)

1. Поняття, принципи та форми безпосередньої демократії.
2. Поняття та ознаки виборів. Класифікація виборів.
3. Поняття та принципи виборчого права.
4. Поняття та види виборчих систем.
5. Виборчий процес, його елементи.
6. Поняття та ознаки референдумів. Критерії класифікації референдумів.
7. Законодавче регулювання всеукраїнського референдуму.
8. Поняття, принципи та стадії референдумного процесу.
9. Юридична відповідальність за порушення законодавства про вибори та референдуми.

Контрольні запитання та завдання

1. Поясніть, які форми безпосередньої демократії передбачені конституційним законодавством України. Подумайте над тим, які з цих форм найпоширеніші і чому.
2. Проаналізуйте широке і вузьке значення терміна “вибори”. У якому значенні воно найчастіше застосовується?
3. Які види виборів передбачені чинним конституційним законодавством?
4. Проаналізуйте принцип загального виборчого права та поясніть, з яких елементів він складається.
5. Розкрийте особливості активного виборчого права та подумайте над тим, від яких умов воно залежить.
6. Що таке виборчий ценз та які виборчі цензи передбачено конституційним законодавством України?
7. Проаналізуйте пасивне виборче право та подумайте, чому щодо нього встановлені підвищені вимоги.
8. Розкрийте суть принципу вільного виборчого права та подумайте, чи допустиме встановлення юридичної відповідальності за неучасть у виборах.
9. Що таке абсентеїзм і як намагаються боротися з цим явищем у зарубіжних країнах?
10. Подумайте над відповідністю пропорційної виборчої системи конституційному принципу прямого виборчого права.

11. Дайте визначення терміна “виборча система”.
12. Розкрийте особливості мажоритарної виборчої системи та поясніть, на які види вона поділяється.
13. Проаналізуйте особливості пропорційної виборчої системи, визначте, на які види вона поділяється.
14. Які види виборчих систем на яких виборах застосовуються в Україні?
15. Проаналізуйте види всеукраїнських референдумів, передбачених чинним конституційним законодавством.

Практичні завдання

№1

Політична партія «За демократичну Україну» у день проведення позачергових виборів народних депутатів України замовила по 30 мікроавтобусів для кожного виборчого округу для здійснення підвозу виборців до виборчих дільниць. Такий крок політичної партії був мотивований тим, що за результатами проведення багатьох соціологічних досліджень прогнозувалася вкрай низька явка виборців на цих виборах. Під час підвозу виборців до виборчих дільниць партією «За демократичну Україну» передвиборна агітація її членами не здійснювалася, а на мікроавтобусах були відсутні жодні засоби передвиборної агітації та політичної реклами. За результатами позачергових виборів народних депутатів України політична партія «За демократичну Україну» посіла перше місце. Політична партія «Наше майбутнє», яка посіла друге місце на цих виборах, звинуватила політичну партію «За демократичну Україну» у тому, що організація нею підвозу виборців до виборчих дільниць є порушенням принципів виборчого права та звернулася з відповідними заявами до правоохоронних органів та суду.

Наскільки обґрунтовані звинувачення на адресу політичної партії «За демократичну Україну», виходячи з вищевказаних фактів та обставин?

№2

Визначте, які з нижченаведених суспільних відносин не належать до предмета виборчого права України? Свою думку обґрунтуйте. Завдання виконується письмово.

- а) обрання міського голови;
- б) обрання народного депутата України;
- в) обрання голови районної ради;
- г) обрання керівних органів політичних партій;
- г) обрання суддів на адміністративні посади;
- д) обрання сільського голови;
- е) обрання Президента України;
- є) обрання Голови Верховної Ради АРК;
- ж) обрання голови обласної ради;
- з) обрання Голови Верховної Ради України;
- и) обрання селищного голови;
- і) обрання Голови Конституційного Суду України;
- ї) обрання голови районної ради;
- й) обрання депутата Верховної Ради АРК;
- к) обрання старости;
- л) обрання Голови Верховного Суду України;
- м) обрання депутата місцевої ради;
- н) обрання голови районної у місті ради.

№3

У зв'язку з набранням законної сили обвинувального вироку щодо Краматорського міського голови, його повноваження на третьому році роботи було достроково припинено та призначено позачергові вибори. За результатами їх проведення Краматорським міським головою обрано громадянина України Житника. Через два роки Верховною Радою України на підставі закінчення конституційного строку повноважень міських рад, сільських, селищних, міських голів і старост, було прийнято рішення про призначення чергових місцевих виборів в Україні.

Чи будуть проводитися вибори Краматорського міського голови, виходячи з ситуації, що склалася?

№4

Визначте з нижченаведених видів виборів суб'єктів їх призначення. Установіть, який вид виборів не потребує

спеціального рішення про призначення та проводиться згідно зі строками, встановленими Конституцією України у зв'язку із закінченням конституційного строку повноважень? Завдання виконується письмово:

- а) позачергові вибори народних депутатів України;
- б) чергові вибори голів сільських, селищних і міських рад;
- в) повторні вибори Президента України;
- г) чергові вибори депутатів Верховної Ради АРК;
- ґ) перші вибори старости;
- д) чергові вибори народних депутатів України;
- е) позачергові вибори депутатів місцевих рад;
- є) проміжні вибори депутатів селищної ради;
- ж) чергові вибори Президента України;
- з) позачергові вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим;
- и) повторні вибори голів сільських, селищних та міських рад;
- і) чергові вибори депутатів місцевих рад;
- ї) позачергові вибори Президента України.

№5

Верховна Рада України більшістю народних депутатів України від свого конституційного складу прийняла рішення про одночасне проведення дострокових парламентських і президентських виборів в Україні. Цей крок умотивовано надзвичайно напруженим протистоянням політичних сил у країні, що може призвести до громадянського конфлікту. Президент України, дізнавшись про дане рішення, одразу ж звернувся з конституційним поданням до Конституційного Суду України щодо конституційності прийнятого Верховною Радою України рішення.

Спрогнозуйте рішення Конституційного Суду України, виходячи з вищенаведених фактів та обставин?

№6

Громадянин України Науменко прийшов на свою дільничну виборчу комісію з метою перевірити наявність свого прізвища у списку виборців на чергових виборах народних депутатів України. Після перевірки списку виборців член виборчої комісії повідомив громадянину про його відсутність у ньому. Цей факт посадовець пояснив недосягненням Науменком 18-річного віку, якому наразі

виповнилося лише 17 років. Громадянин у відповідь зауважив, що півроку тому одружився. Унаслідок цього, згідно з ч. 2 ст. 34 Цивільного кодексу України, він набув з моменту реєстрації свого шлюбу повної дієздатності, яка у звичайному порядку настає з досягненням особою 18 років, і настояв щодо внесення його прізвища до виборчого списку на цих виборах.

Наскільки переконливі аргументи Науменка щодо внесення його прізвища до виборчого списку на чергових виборах народних депутатів України?

№7

До Верховної Ради України було подано проект Закону України «Про вибори народних депутатів України». Важливою новелою поданого законопроекту було положення, що кандидатів у народні депутати України може висувати лише політична партія, яка зареєстрована в установленому законом порядку не пізніше ніж як за 365 днів до дня виборів народних депутатів України, або виборчий блок політичних партій, за умови, що всі політичні партії, які входять до його складу, зареєстровані не пізніш як за 365 днів до дня виборів народних депутатів України. Комітет Верховної Ради України з питань правової політики та правосуддя, який розглядав поданий законопроект, дав щодо нього негативний висновок з огляду на невідповідність вищезазначеного положення європейським виборчим стандартам і Конституції України.

Яку мету у даному разі переслідувало вищевказане положення законопроекту? Наскільки обґрунтований висновок Комітету Верховної Ради України з цього питання?

№8

Громадянин України Назаров шляхом самовисунення подав до селищної виборчої комісії усі необхідні документи для реєстрації кандидатом у депутати селищної ради. Голова селищної виборчої комісії розглянувши подані документи, відмовив Назарову у його реєстрації. Аргументом цьому було названо те, що Назаров не проживає, а також не працює на території виборчого округу, за яким балотується до селищної ради.

Наскільки юридично обґрунтована відмова Голови селищної виборчої комісії у даному випадку?

№9

Військовослужбовець строкової служби Панасенко у день проведення позачергових виборів Президента України заступив у наряд на добове чергування по військовій частині. Опівдні Панасенко підійшов до свого командира з проханням надати йому відпустку для участі в голосуванні на виборах Президента України. Командир військової частини, вислухавши Панасенка, відмовив йому у задоволенні висловленого прохання. У своїй відмові командир послався на те, що Панасенко перебуває на добовому чергуванні по військовій частині та не може покинути своє місце несення служби до закінчення наряду. Командир також додав, що у даному разі це є прямим порушенням Статуту гарнізонної та вартової служб Збройних Сил України.

Наскільки юридично правильні дії командира військової частини у цій ситуації?

№10

Військовослужбовець Авраменко був з Івано-Франківська, але ніс строкову службу в одній з військових частин Харкова. У день проведення чергових місцевих виборів в Україні Авраменко взяв у командира військової частини відпустку та вирушив на виборчу дільницю, яка знаходилася поряд з його військовою частиною. Прибувши на виборчу дільницю він вииняв свій військовий квиток та направився до членів дільничної виборчої комісії для того щоб взяти у них виборчі бюлетені для голосування.

Якби Ви були на місці члена дільничної виборчої комісії, чи видали б виборчі бюлетені для голосування Авраменку, виходячи з вищевказаних фактів та обставин?

№11

Мешканець м. Конотоп Куликов під час проведення чергових місцевих виборів в Україні, зібрав увесь необхідний пакет документів і подав їх до відповідних територіальних виборчих комісій. Унаслідок цього він був зареєстрований кандидатом на посаду Конотопського міського голови, кандидатом у депутати Конотопської районної ради та кандидатом у депутати Конотопської міської ради. Політичні опоненти дізнавшись про одночасне балотування Куликова на декілька виборних посад,

звернулися з позовом до адміністративного суду. В останньому вони поскаржилися, що Куликов у даному разі зловживає пасивним виборчим правом, оскільки може бути зареєстрованим кандидатом лише на одному з видів місцевих виборів.

Чи повинен задовольнити суд позов політичних опонентів Куликова, виходячи з вищевикладених фактів та обставин?

№12

Представники ініціативної групи направили Президентові України клопотання про проголошення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою щодо винесення на всеукраїнський референдум проекту Закону України «Про внесення змін до статей 76 і 80 Конституції України». У цьому законопроекті пропонувалося зменшити кількість народних депутатів України з 450 до 300 та скасувати депутатську недоторканність, яка гарантується народним депутатам України.

Чи може Президент України проголосити всеукраїнський референдум з указанного питання?

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28 червня 1996 року із змін. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Виборчий кодекс України// Відомості Верховної Ради України. – 2020. - №7, №8, №9. – ст. 48. Із змінами.
3. Про всеукраїнський референдум: Закон України від 26 січня 2021 року // Офіційний вісник України. – 2021. - №31. – стор. 11, стаття 1762, код акта 104261/2021.
4. Барабаш Ю. Референдум як спосіб вирішення питань, пов'язаних з державним суверенітетом // Вісник Академії правових наук України. – 2008. – № 3 (54). – С. 98-108.
5. Вітюк Д. Л. Вибори як інститут безпосередньої демократії: теоретико-правовий аспект / Д. Л. Вітюк, О. А. Павлюх // Альманах права. Правовий моніторинг і правова експертиза: питання теорії та практики. – 2019. – Вип. 10. – С.115–121.
6. Виборче право України. Навчальний посібник/ За ред. В.Ф.Погорілка, М.І.Ставнійчук — К.: Парламентське вид-во, 2003. — 383 с.

7. Кагановська Т.Є., Григоренко Є.І., Григоренко Я.О., Передерій О.С. Конституційні засади сучасного державотворення: навчальний посібник у питаннях і відповідях. – Харків: Право, 2017. – 304 с.

8. Ключковський Ю.Б. Принципи виборчого права: доктринальне розуміння, стан та перспективи законодавчої реалізації в Україні: монографія. Київ: Ваіте, 2018. 908 с.

9. Конституційно-правові форми безпосередньої демократії в Україні: проблеми теорії і практики / За ред. В.Ф. Погорілка. – К.: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. – 356 с.

10. Конституційне право України: навч. посібник [для підгот. до іспиту за кредитно-модульною сист. навчання]. – 2-ге вид., перероб. і доп. / В.О. Боняк, В.А. Завгородній, А.В. Самотуга, Л.А. Філяніна. – Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. – 293 с.

11. Конституційне право України: навч.-метод. посібник [Електронний ресурс]/ Д.С. Терлецький, М.В. Афанасьєва, Ю.Д. Батан та ін.; за заг. ред. Д.С. Терлецького. - Одеса: 2020. - 242с. Режим доступу: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/12412> DOI 10.32837/11300.12412

12. Конституційне право України: підручник / [Т.М. Слінько, Л.І. Летнянчин, Ф.В. Веніславський та ін.]; за заг. ред. Т.М. Слінько. – Харків: Право, 2020. – 592 с.

13. Конституційне право: підручник / за загальною редакцією М.І. Козюбри. / Ю.Г. Барабаш, О.М. Бориславська, В.М. Венгер, М.І. Козюбра, О.М. Лисенко, А.А. Мелешевич. – К.: ВАІТЕ, 2021. – 528 с.

14. Нестерович В.Ф. Виборче право як підгалузь конституційного права України. Право і суспільство. – 2018. - №3. – С. 44-49.

15. Пересада О.М. Конституційне право України: навчальний посібник в таблицях та схемах/О.М.Пересада.–Київ:ВД«Дакор»,2020.–248с.

16. Погорілко В. Ф. Конституційне право України : підручник / В. Ф.Погорілко, В. Л. Федоренко. –К. : Наукова думка; Прецедент, 2006. – 344с.

17. Совгиря О.В., Шукліна Н.Г. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 556 с.

18. Федоренко В. Л. Конституційне право України : підруч. / До 20-річчя Конституції України та 25 річчя незалежності України / В. Л. Федоренко. – К. : Видавництво Ліра-К, 2016. – 616 с.

19. Erwin Chemerinsky Constitutional Law: Principles and Policies: Aspen Student Treatise Series / Erwin Chemerinsky. – 4th Edition: Aspen Publishers, 2011. – 1440 p.

20. Steven L. Emanuel Constitutional Law / Steven L. Emanuel. – 13 Edition: Wolters Kluwer Law & Business, 2015. – 368 p.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ РЕСУРСИ МЕРЕЖІ INTERNET

1. Україномовна версія онлайн-енциклопедія «Вікіпедія». Режим доступу: www.uk.wikipedia.org
2. Офіційний сайт Верховної ради України – <http://zakon2.rada.gov.ua>
3. Офіційний сайт Президента України – <http://www.president.gov.ua>
4. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України – <http://www.kmu.gov.ua>
5. Офіційний сайт Конституційного Суду України – <http://ccu.gov.ua/uk/index>
6. Офіційний веб-портал судової влади України - <http://www.court.gov.ua>
7. Офіційний веб-сайт Верховного Суду України - <http://www.scourt.gov.ua>
8. Єдиний державний реєстр судових рішень - <http://www.reyestr.court.gov.ua>
9. веб-сайт Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського - <http://www.nbuv.gov.ua>
10. веб-сайт Національної парламентської бібліотеки України - <http://www.catalogue.nplu.org>

Тема 13. Конституційно-правові засади організації та здійснення державної влади в Україні та зарубіжних країнах (2 год.)

1. Державна влада як інститут конституційного права.
 - 1.1. Функціональний підхід до розуміння поняття “державна влада”.
 - 1.2. Інституціоналізація державної влади.
2. Конституційні засади закріплення, організації та здійснення державної влади в Україні.
3. Поняття та ознаки органів державної влади в Україні
 - 3.1. Наукові погляди та зміст поняття “орган державної влади”.
 - 3.2. Диференціація системи органів державної влади.
 - 3.3. Сучасне розуміння принципу поділу влад.
4. Конституційна система органів державної влади в Україні.

Контрольні запитання та завдання

1. Дайте визначення поняття “державна влада” та проаналізуйте ознаки, якими вона характеризується.
2. На які види поділяється державна влада та який критерій класифікації найчастіше застосовується?
3. На яких конституційних засадах має організовуватись і здійснюватись державна влада в Україні?
4. Дайте визначення органу державної влади та поясніть, якими суттєвими властивостями він наділений.
5. Проаналізуйте основні критерії класифікації органів державної влади, наведіть приклади.
6. Яка наукова теорія покладена в основу сучасної системи організації та здійснення державної влади в Україні?
7. Охарактеризуйте особливості моноцефальної моделі організації та здійснення державної влади.
8. Розкрийте суть централізованосегментної моделі організації та здійснення державної влади, наведіть приклади держав, де вона застосовується.
9. Проаналізуйте зміст монотеократичної моделі організації та здійснення державної влади. Поясніть, у чому її особливості.

Практичні завдання

№1

У вітчизняній юридичній науці та політикумі неодноразово порушувалося питання щодо необхідності впровадження моделі двопалатного парламенту в Україні, за якого одна із палат буде представляти інтереси регіонів України, а інша - інтереси усього Українського народу. Зазначене питання також було одною із підстав для проголошення 15 січня 2000 року Указом Президента України № 65/2000 всеукраїнського референдуму за народною ініціативою.

Як Ви ставитеся до реалізації ідеї запровадження бікамералізму в Україні? Свою думку належно аргументуйте.

№2

Тимченко, який перебував свій перший рік на посту Президента України, вирішив улітку піти у відпустку строком на два тижні та провести цей час зі своєю родиною у Карпатах. Президент України, зважаючи на те, що він перебуватиме у

відпустці та буде у цей час знаходитися далеко від Києва, звернувся до Керівника Офісу Президента України з питанням, кому з посадових осіб в Україні він може передати свої повноваження на час двотижневої відпустки.

Якби Ви були на місці Керівника апарату Офісу Президента України, що б відповіли Президентові України, виходячи з вищевикладених фактів і обставин?

№3

Які з нижченаведених органів державної влади не входять до системи центральних органів виконавчої влади? Завдання виконується письмово у формі таблиці:

- а) Державна служба фінансового моніторингу України;
- б) Національний банк України;
- в) Фонд державного майна України;
- г) Служба безпеки України;
- г) Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення;
- е) Державна податкова служба України;
- є) Національне антикорупційне бюро України;
- ж) Рахункова палата;
- з) Державний комітет телебачення і радіомовлення України;
- и) Національна поліція України;
- і) Антимонопольний комітет України;
- ї) Національне агентство з питань запобігання корупції;
- й) Центральна виборча комісія;
- к) Пенсійний фонд України.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28 червня 1996 року із змін. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

2. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27 лютого 2014 року// Відомості Верховної Ради України. – 2014. - №13. – ст. 222. Із змінами.

3. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року// Відомості Верховної Ради України. – 2016. - №31. – ст. 545. Із змінами.

4. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 року// Відомості Верховної Ради України. – 2017. - №35. – ст. 376. Із змінами.

5. Джунь В.В. Соціологія конституційного права. Книга друга. Соціокультурні підстави європейського конституціоналізму. Монографія. – Харків: Право, 2018. – 598с.

6. Кагановська Т.Є., Григоренко Є.І., Григоренко Я.О., Передерій О.С. Конституційні засади сучасного державотворення: навчальний посібник у питаннях і відповідях. – Харків: Право, 2017. – 304 с.

7. Калінкін А.С. Конституційна реформа у сфері децентралізації державної влади в Україні: проблеми теорії та практики. Монографія. – Харків: Фенікс, 2018. – 152с.

8. Конституційне право України: навч. посібник [для підгот. до іспиту за кредитно-модульною сист. навчання]. – 2-ге вид., перероб. і доп. / В.О. Боняк, В.А. Завгородній, А.В. Самотуга, Л.А. Філяніна. – Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. – 293 с.

9. Конституційне право України: навч.-метод. посібник [Електронний ресурс]/ Д.С. Терлецький, М.В. Афанасьєва, Ю.Д. Батан та ін.; за заг. ред. Д.С. Терлецького. - Одеса: 2020. - 242с. Режим доступу: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/12412> DOI 10.32837/11300.12412

10. Конституційне право України: підручник / [Т.М. Слінько, Л.І. Летнянчин, Ф.В. Веніславський та ін.]; за заг. ред. Т.М. Слінько. – Харків: Право, 2020. – 592 с.

11. Конституційне право: підручник / за загальною редакцією М.І. Козюбри. / Ю.Г. Барабаш, О.М. Бориславська, В.М. Венгер, М.І. Козюбра, О.М. Лисенко, А.А. Мелешевич. – К.: ВАІТЕ, 2021. – 528с.

12. Органи державної влади України: монографія/ [за ред. В.Ф. Погорілка]. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. – 592с.

13. Пересада О.М. Конституційне право України: навчальний посібник в таблицях та схемах/О.М.Пересада.–Київ: ВД «Дакор», 2020.–248 с.

14. Погорілко В. Ф. Конституційне право України : підручник / В. Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко. – К. : Наукова думка, Прецедент, 2006. – 344 с.

15. Скрипнюк В.М. Розвиток системи державної влади в Україні: конституційно-правові аспекти: монографія / В.М. Скрипнюк. – К.: Логос, 2010. – 504 с.

16. Совгіря О.В., Шукліна Н.Г. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 556 с.

17. Федоренко В. Л. Конституційне право України : підруч. / До 20-річниці Конституції України та 25 річниці незалежності України / В. Л. Федоренко. – К. : Видавництво Ліра-К, 2016. – 616 с.

18. Erwin Chemerinsky Constitutional Law: Principles and Policies: Aspen Student Treatise Series / Erwin Chemerinsky. – 4th Edition: Aspen Publishers, 2011. – 1440 p.

19. Steven L. Emanuel Constitutional Law / Steven L. Emanuel. – 13 Edition: Wolters Kluwer Law & Business, 2015. – 368 p.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ РЕСУРСИ МЕРЕЖІ INTERNET

1. Україномовна версія онлайн-енциклопедія «Вікіпедія». Режим доступу: www.uk.wikipedia.org
2. Офіційний сайт Верховної ради України – <http://zakon2.rada.gov.ua>
3. Офіційний сайт Президента України – <http://www.president.gov.ua>
4. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України – <http://www.kmu.gov.ua>
5. Офіційний сайт Конституційного Суду України – <http://ccu.gov.ua/uk/index>
6. Офіційний веб-портал судової влади України - <http://www.court.gov.ua>
7. Офіційний веб-сайт Верховного Суду України - <http://www.scourt.gov.ua>
8. Єдиний державний реєстр судових рішень - <http://www.reyestr.court.gov.ua>
9. веб-сайт Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського - <http://www.nbuv.gov.ua>
10. веб-сайт Національної парламентської бібліотеки України - <http://www.catalogue.nplu.org>

Тема 14. Конституційно-правовий статус Верховної Ради України

(6 год.)

1. Верховна Рада України – єдиний орган законодавчої влади в Україні.
2. Функції та повноваження Верховної Ради України.
3. Конституційний склад і структура парламенту.
4. Форми діяльності Верховної Ради України.
5. Інститут законодавчої влади в зарубіжних країнах.
6. Інститут омбудсмана в Україні та світі.

Контрольні запитання та завдання

1. Визначте місце Верховної Ради України і системі органів державної влади.
2. Розкрийте суть концепції верховенства парламенту та наведіть приклади її застосування на практиці.
3. Яка конституційна теорія взята за основу при формуванні моделі українського парламенту?
4. Охарактеризуйте установчу функцію українського парламенту.
5. Проаналізуйте законотворчу функцію Верховної Ради України.
6. Яка роль парламентського контролю та визначте його об'єкти?
7. Дайте визначення терміна “сесія” та поясніть, коли починаються чергові та позачергові сесії Верховної Ради України.
8. Хто уповноважений скликати позачергові сесії Верховної Ради України?
9. Визначте порядок проведення пленарних засідань Верховної Ради України.
10. Розкрийте повноваження комітетів Верховної Ради України.
11. Проаналізуйте порядок формування комітетів Верховної Ради України.
12. Який порядок обрання Голови Верховної Ради України? Проаналізуйте його повноваження.
13. У який спосіб приймаються Рішення Верховною Радою України?
14. У яких випадках можливе проведення закритих засідань Верховної Ради України?
15. Проаналізуйте повноваження Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Якою юридичною силою володіють його акти?

Практичні завдання

№1

Дайте визначення нижченаведеним термінам і встановіть, посилаючись на конкретні статті, які з них отримали своє закріплення у Конституції України, а зміст їх розкривається лише у конституційних положеннях? Завдання виконується письмово у формі таблиці:

- а) парламент;
- б) парламентський імунітет;
- в) депутатська фракція;
- г) сесія;
- ґ) депутатський мандат;
- д) пленарні засідання;
- е) парламентський індемнітет;
- є) резолюція недовіри;
- ж) голосування;
- з) парламентська інтерпеляція;
- и) опозиція;
- і) регламент;
- ї) коаліція;
- й) спікер.

№2

Визначте з нижченаведених видів ознак парламенту, які з них властиві Верховній Раді України. Завдання виконується письмово:

- а) бікамерний парламент;
- б) парламент типу арени;
- в) нерівноправний парламент;
- г) парламент з абсолютно обмеженою компетенцією;
- ґ) реактивний парламент;
- д) однапалатний парламент;
- е) мінімальний парламент;
- є) парламент з відносно обмеженою компетенцією;
- ж) активний парламент;
- з) парламент змішаного типу;
- и) егалітарний парламент;
- і) парламент типу конгресу.

№3

Опозиційними депутатськими фракціями у Верховній Раді України з мотивів відвертого ігнорування їхніх законодавчих ініціатив коаліцією депутатських фракцій у Верховній Раді України було заблоковано вхід до зали для проведення пленарних засідань у будинку Верховної Ради України. Зважаючи на цей факт і на безрезультатні перемовини з опозиційними депутатськими фракціями, народні депутати України від коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України через тиждень зібралися в одному із конференц-залів м. Києва. На цьому засіданні парламентарі від коаліції депутатських фракцій ухвалили рішення більшістю від конституційного складу Верховної Ради України проводити пленарні засідання у вказаному місті до моменту розблокування опозиційними депутатськими фракціями приміщення у будинку парламенту.

Дайте конституційно-правову оцінку діям опозиції та коаліції. Чи можна проводити пленарні засідання Верховної Ради України поза межами її приміщення?

№4

У кінці чергової сесії Верховної Ради України через сильне протистояння депутатських фракцій навколо питань зовнішньої політики України було заблоковано його роботу. Унаслідок цього Голова Верховної Ради України не мав фізичної можливості розпочати пленарне засідання, на якому б закрив роботу поточної сесії. Така можливість з'явилася у нього 10 лютого, коли роботу парламенту було розблоковано. Голова Верховної Ради України, зважаючи на те, що вже настав час розпочати роботу іншої чергової сесії, на одному пленарному засіданні спочатку закрив роботу поточної сесії, та одразу ж після цього відкрив роботу нової сесії парламенту.

Чи не порушив Голова Верховної Ради України своїми діями норм Регламенту Верховної Ради України, виходячи з ситуації, що склалася?

№5

Укажіть необхідну кількість голосів народних депутатів України для прийняття Верховною Радою України нижченаведених актів. Завдання виконується письмово:

а) Постанова Верховної Ради України «Про утворення тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з питань перевірки дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина»;

б) Закон України «Про опозиційну діяльність в Україні»;

в) Резолюція Верховної Ради України «Про недовіру Кабінету Міністрів України»;

г) Закон України «Про затвердження Конституції Автономної Республіки Крим»;

г) Постанова Верховної Ради України «Про направлення депутатського запиту Президенту України»;

д) Закон України «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов та національних меншин»;

е) Декларація прав національностей України;

є) Закон України «Про внесення змін до Конституції України»;

ж) Постанова Верховної Ради України «Про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту»;

з) Закон України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення надзвичайного стану в населених пунктах Чернівецької області»;

и) Закон України «Про Великий Державний Герб України»;

і) Звернення Верховної Ради України «До парламентарів і народів світу»;

ї) Закон України «Про лобіювання» при повторному розгляді у разі незгоди Верховної Ради України з застосуванням до нього вето Президентом України

№6

Новообрана на позачергових виборах Верховна Рада України через півроку з дня свого обрання не змогла протягом 40 днів однієї чергової сесії розпочати пленарні засідання. Причиною цього - сильне протистояння у парламенті депутатських фракцій, що виразилось у блокуванні опозицією його роботи. Президент України, зважаючи на бездіяльність Верховної Ради України, видав Указ про дострокове припинення її повноважень та призначення позачергових виборів народних депутатів України. Голова Верховної Ради України за результатами консультацій з керівниками депутатських фракцій з цього приводу, повідомив на спеціальному брифінгу, що Президент України у даному разі

перевищив свої повноваження. Спікер також оприлюднив конституційне подання 47 народних депутатів України до Конституційного Суду України щодо конституційності вказаного Указу Президента України.

Спрогнозуйте рішення Конституційного Суду України, виходячи з даної ситуації.

№7

Визначте, до предмета відання яких комітетів Верховної Ради України належить розгляд наведених нижче питань. Завдання виконується письмово у формі таблиці:

- а) проект Закону України «Про боротьбу з тероризмом»;
- б) подання Генерального прокурора України про надання згоди Верховною Радою України на притягнення до кримінальної відповідальності народного депутата України;
- в) проект Кримінально-процесуального кодексу України;
- г) міжнародний договір «Про поглиблення економічної співпраці України та країн-членів Європейського Союзу», наданий для ратифікації Верховною Радою України;
- г) проект Виборчого кодексу України;
- д) Програма діяльності Кабінету Міністрів України;
- е) проект Закону України «Про внесення змін до Конституції України»;
- є) подання Президента України про призначення на посаду Голови Національного банку України;
- ж) проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту»;
- з) проект Постанови Верховної Ради України «Про план законодавчих робіт на період з 2017 по 2019 роки»;
- и) проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»;
- і) проект Закону України «Про державний бюджет України»;
- ї) проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні».

П'ятдесятьма народними депутатами України було направлено конституційне подання до Конституційного Суду України. В останньому парламентарі висловили клопотання про надання офіційного тлумачення у такому аспекті - чому для позначення парламентських кворумів у чч. 2, 6, 10 ст. 83, ч. 1 ст. 87, ч. 3 ст. 114, ст. 154 Конституції України вживається словосполучення «народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України», а в чч. 3, 5, 6 ст. 20, ч. 1 ст. 82, ч. 1 ст. 84, п. 34 ст. 85, ч. 1 ст. 87, ч. 3 ст. 89, ст. 91, ч. 4 ст. 94, ст. 110, чч. 2, 5, 6 ст. 111, ч.1 ст. 135, ст. 155, ч. 1 ст. 156 Конституції України - «від конституційного складу Верховної Ради України» та чи є між ними різниця?

Як би Ви були суддею Конституційного Суду України як розтлумачили б порушені у конституційному поданні питання?

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28 червня 1996 року із змін. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10 лютого 2010 року // Відомості Верховної Ради України. – 2010. - №14-15, №16-17. – ст. 133. Із змінами.
3. Про комітети Верховної Ради України: Закон України від 4 квітня 1995 року// Відомості Верховної Ради України. – 1995. - №19. – ст. 134. Із змінами.
4. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23 грудня 1997 року// Відомості Верховної Ради України. – 1998. - №20. – ст. 99. Із змінами.
5. Про тимчасові слідчі комісії і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України: Закон України від 19 грудня 2019 року// Відомості Верховної Ради України. – 2020. - №27. – ст. 174. Із змінами.
6. Барабаш Ю. Г. Парламентський контроль в Україні: Конституційно-правовий аспект. – Х.: Легас, 2004. – 191с.
7. Ганжуров Ю. С. Парламент України в політичній комунікації. – К.: Україна, 2007. – 349с.
8. Джунь В.В. Соціологія конституційного права. Книга друга. Соціокультурні підстави європейського конституціоналізму. Монографія. – Харків: Право, 2018. – 598 с.

9. Кагановська Т.Є., Григоренко Є.І., Григоренко Я.О., Передерій О.С. Конституційні засади сучасного державотворення: навчальний посібник у питаннях і відповідях. – Харків: Право, 2017. – 304 с.

10. Калінкін А.С. Конституційна реформа у сфері децентралізації державної влади в Україні: проблеми теорії та практики. Монографія. – Харків: Фенікс, 2018. – 152с.

11. Коваль Л. Аналіз діяльності Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини / Л. Коваль. – Х.: Правалюдини, 2010. – 238 с.

12. Конституційне право України: навч. посібник [для підгот. до іспиту за кредитно-модульною сист. навчання]. – 2-ге вид., перероб. і доп. / В.О. Боняк, В.А. Завгородній, А.В. Самотуга, Л.А. Філяніна. – Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. – 293 с.

13. Конституційне право України: навч.-метод. посібник [Електронний ресурс] / Д.С. Терлецький, М.В. Афанасьєва, Ю.Д. Батан та ін.; за заг. ред. Д.С. Терлецького. - Одеса: 2020. – 242 с. Режим доступу: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/12412> DOI 10.32837/11300.12412

14. Конституційне право України: підручник / [Т.М. Слінько, Л.І. Летнянчин, Ф.В. Веніславський та ін.]; за заг. ред. Т.М. Слінько. – Харків: Право, 2020. – 592 с.

15. Конституційне право: підручник / за загальною редакцією М.І. Козюбри. / Ю.Г. Барабаш, О.М. Бориславська, В.М. Венгер, М.І. Козюбра, О.М. Лисенко, А.А. Мелешевич. – К.: ВАІТЕ, 2021. – 528 с.

16. Марцеляк О.В. Спеціалізовані органи парламентського контролю в Україні: статус і функціонування / Марцеляк О.В., Коломієць Ю.М., Зубенко Г.В. – Х.: ТОВ «ПРОМЕТЕЙ-ПРЕС», 2006. – 268 с.

17. Марцеляк О. Інститут омбудсмана: теорія і практика : монографія / О. Марцеляк. – Х.: Нац. ун-т внутр.справ, 2004. – 448 с.

18. Органи державної влади України: монографія/ [за ред. В.Ф. Погорілка]. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. – 592с.

19. Пересада О.М. Конституційне право України: навчальний посібник в таблицях та схемах / О.М. Пересада. – Київ: ВД «Дакор», 2020. – 248 с.

20. Погорілко В. Ф. Конституційне право України : підручник / В. Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко. – К. : Наукова думка; Прецедент, 2006. – 344 с.

21.Скрипнюк В.М. Розвиток системи державної влади в Україні: конституційно-правові аспекти: монографія / В.М. Скрипнюк. – К.: Логос, 2010. – 504 с.

22.Совгиря О.В., Шукліна Н.Г. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 556 с.

23.Совгиря О.В. Правовий статус парламентської опозиції: навч.Посібник/О.В.Совгиря. –К.:Центр навчальної літератури, 2006. –262 с.

24.Федоренко В. Л. Конституційне право України : підруч. / До 20-річниці Конституції України та 25 річниці незалежності України / В. Л. Федоренко. – К. : Видавництво Ліра-К, 2016. – 616 с.

25.Butt R. The Power of Parliament / R. Butt. – London : Constable and Co., 1969/ - 500 p.

26.Erwin Chemerinsky Constitutional Law: Principles and Policies: Aspen Student Treatise Series / Erwin Chemerinsky. – 4th Edition: Aspen Publishers, 2011. – 1440 p.

27.Steven L. Emanuel Constitutional Law / Steven L. Emanuel. – 13 Edition: Wolters Kluwer Law & Business, 2015. – 368 p.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ РЕСУРСИ МЕРЕЖІ INTERNET

1. Україномовна версія онлайн-енциклопедія «Вікіпедія». Режим доступу: www.uk.wikipedia.org
2. Офіційний сайт Верховної ради України – <http://zakon2.rada.gov.ua>
3. Офіційний сайт Президента України – <http://www.president.gov.ua>
4. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України – <http://www.kmu.gov.ua>
5. Офіційний сайт Конституційного Суду України – <http://ccu.gov.ua/uk/index>
6. Офіційний веб-портал судової влади України - <http://www.court.gov.ua>
7. Офіційний веб-сайт Верховного Суду України - <http://www.scourt.gov.ua>
8. Єдиний державний реєстр судових рішень - <http://www.reyestr.court.gov.ua>
9. веб-сайт Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського - <http://www.nbuv.gov.ua>
10. веб-сайт Національної парламентської бібліотеки України - <http://www.catalogue.nplu.org>

Тема 15. Законодавчий процес в Україні

(4 год.)

1. Суть і значення законодавчого процесу як парламентської процедури.
2. Внесення законопроекту до Верховної Ради України.
3. Попередній розгляд законопроекту.
4. Стадія ухвалення законопроекту.
5. Санкціонування (підписання закону).
6. Промульгація закону.

Контрольні запитання та завдання

1. Дайте визначення поняття “законодавчий процес”.
2. З яких стадій складається законодавчий процес?
3. Розкрийте особливості допарламентських стадій законодавчого процесу.
4. Охарактеризуйте таку стадію законодавчого процесу як розробка законопроекту.
5. Хто суб’єкт права законодавчої ініціативи?
6. Що включає право законодавчої ініціативи?
7. Дайте визначення термінів “законопроект” та “законодавча пропозиція”.
8. Проаналізуйте особливості першого читання законопроекту у парламенті.
9. Розкрийте зміст другого читання законопроекту у Верховній Раді України.
10. Який порядок прийняття законопроекту в цілому та підписання його Головою Верховної Ради України?
11. Поясніть механізм вето Президента України. На які види законів неможливе його накладення?
12. Проаналізуйте порядок набрання чинності законами України. Яке значення має офіційне оприлюднення закону?

Практичні завдання

№1

Групою народних депутатів України було внесено до Верховної Ради України проект Закону України «Про денонсацію Європейської конвенції про громадянство від 6 листопада 1997 року». На думку народних депутатів України застосування цієї Конвенції шкодить національним інтересам України. Голова

Верховної Ради України дізнавшись про законодавчу ініціативу народних депутатів України, щодо денонсації Європейської конвенції про громадянство, дав доручення Апарату Верховної Ради України не реєструвати поданий ними законопроект про денонсацію міжнародного договору. Свою позицію Голова Верховної Ради України мотивував тим, що як Президент України, так і Міністерство закордонних справ України виступають проти денонсації Європейської конвенції про громадянство, до повноважень яких належить здійснення зовнішньополітичної функції держави.

Що таке денонсація? Хто має право законодавчої ініціативи щодо денонсації міжнародних договорів України? Наскільки юридично правильні є дії Голови Верховної Ради України?

№2

За результатами розгляду проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» Головою Верховної Ради України було поставлено питання про голосування у цілому по даному законопроекту, який було прийнято 280 народними депутатами України. Особливість ухвалення Верховною Радою України цього закону полягала у тому, що за п'ятнадцятьох відсутніх народних депутатів України їхніми картками скористалися колеги по депутатській фракції при голосуванні.

Чи було дотримано процедуру прийняття даного закону? Які юридичні наслідки має прийняття закону у такий спосіб?

№3

Проаналізуйте норми Конституції України та вкажіть за нижченаведеними кворумами народних депутатів України, які необхідні для ініціювання та прийняття рішень Верховною Радою України, а також направлення різного роду звернень до органів державної влади. Завдання виконується письмово у формі таблиці:

- а) 45 народних депутатів України;
- б) 1/3 народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України (не менше п'яти);
- в) половина народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України;

г) більшість народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України (не менше двадцяти восьми);

г) 2/3 народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України (не менше п'яти);

д) 3/4 народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України.

№4

Верховна Рада України розглянувши проект Закону України «Про затвердження Конституції Автономної Республіки Крим» у третьому читанні, прийняла його у цілому. Особливість ухвалення цього законопроекту полягала у тому, що за нього проголосувало лише 225 народних депутатів України. Парламентарі, котрі не голосували за законопроект, звернулися до Голови Верховної Ради України з вимогою не підписувати його. Підставою цьому було названо недостатня кількість голосів необхідна для ухвалення закону, що є наслідком його неприйняття.

Наскільки обґрунтован позиція народних депутатів України, які не голосували за даний закон, виходячи з ситуації, що склалася?

№5

Верховна Рада України, прийнявши у другому читанні проект Виборчого кодексу України, визнала його таким, що не потребує доопрацювання. Оскільки до проекту також не надійшло зауважень щодо його змісту від народних депутатів України, інших суб'єктів права законодавчої ініціативи, юридичного й експертного підрозділів апарату Верховної Ради України, Голова Верховної Ради України вирішив не проводити третє читання проекту Виборчого кодексу України та поставив питання на голосування народними депутатами України щодо остаточного його прийняття. За результатами голосування Виборчий кодекс України було прийнято більшістю народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України.

Проаналізуйте процедуру прийняття проекту Виборчого кодексу України. Чи з дотриманням Регламенту Верховної Ради України його було прийнято?

№6

Верховна Рада України, прийнявши більшістю від свого конституційного складу Закон України «Про люстрацію», направила його Президентові України. Глава держави, розглянувши поданий закон, застосував до нього вето та повернув закон до парламенту для повторного розгляду зі своїми зауваженнями та пропозиціями. Верховна Рада України врахувала усі зауваження та пропозиції Президента України й прийняла цей закон більшістю від свого конституційного складу. Однак Президент України відмовився підписувати та оприлюднювати Закон України «Про люстрацію» через недостатню кількість голосів народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України, яка необхідна для прийняття закону, поверненого Президентом України на повторний розгляд.

Як кількість голосів народних депутатів України потрібна у даному випадку?

№7

Президент України подав до Верховної Ради України проект Закону України «Про Антикорупційний суд України» та визначив його як невідкладний. Парламент, отримавши законопроект, з метою оперативного його опрацювання на першому черговому пленарному засіданні ухвалив більшістю голосів народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України Рішення *ad hoc*. Згідно з даним рішенням було скорочено строки внесення альтернативних законопроектів більш ніж на половину, залишивши для їх внесення лише 5 днів.

*Що таке Рішення *ad hoc*? Чи в межах Регламенту парламент прийняв Рішення *ad hoc* у даному випадку?*

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28 червня 1996 року із змін. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

2. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10 лютого 2010 року // Відомості Верховної Ради України. – 2010. - №14-15, №16-17. – ст. 133. Із змінами.

3. Про комітети Верховної Ради України: Закон України від 4 квітня 1995 року// Відомості Верховної Ради України. – 1995. - №19. – ст. 134. Із змінами.

4. Барабаш Ю. Г. Парламентський контроль в Україні: Конституційно-правовий аспект. – Х.: Легас, 2004. – 191с.
5. Ганжуров Ю. С. Парламент України в політичній комунікації. – К.: Україна, 2007. – 349с.
6. Коваль Л. Аналіз діяльності Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини/Л.Коваль. – Х.: Прав людини, 2010. – 238с.
7. Конституційне право України: навч. посібник [для підгот. до іспиту за кредитно-модульною сист. навчання]. – 2-ге вид., перероб. і доп. / В.О. Боняк, В.А. Завгородній, А.В. Самотуга, Л.А. Філяніна. – Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. – 293 с.
8. Конституційне право України: навч.-метод. посібник [Електронний ресурс]/ Д.С. Терлецький, М.В. Афанасьєва, Ю.Д. Батан та ін.; за заг. ред. Д.С. Терлецького. - Одеса: 2020. - 242с. Режим доступу: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/12412> DOI 10.32837/11300.12412
9. Конституційне право України: підручник / [Т.М. Слінько, Л.І. Летнянчин, Ф.В. Веніславський та ін.]; за заг. ред. Т.М. Слінько. – Харків: Право, 2020. – 592 с.
10. Конституційне право: підручник / за загальною редакцією М.І. Козюбри. / Ю.Г. Барабаш, О.М. Бориславська, В.М. Венгер, М.І. Козюбра, О.М. Лисенко, А.А. Мелешевич. – К.: ВАІТЕ, 2021. – 528 с.
11. Марцеляк О.В. Спеціалізовані органи парламентського контролю в Україні: статус і функціонування / Марцеляк О.В., Коломієць Ю.М., Зубенко Г.В. – Х.: ТОВ «ПРОМЕТЕЙ-ПРЕС», 2006. – 268 с.
12. Марцеляк О. Інститут омбудсмана: теорія і практика : монографія / О. Марцеляк. – Х.: Нац. ун-т внутр.справ, 2004. – 448 с.
13. Органи державної влади України: монографія/ [за ред. В.Ф. Погорілка]. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. – 592с.
14. Пересада О.М. Конституційне право України: навчальний посібник в таблицях та схемах / О.М. Пересада. – Київ: ВД «Дакор», 2020. – 248 с.
15. Погорілко В. Ф. Конституційне право України : підручник / В. Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко. – К.: Наукова думка; Прецедент, 2006. – 344 с.
16. Скрипнюк В.М. Розвиток системи державної влади в Україні: конституційно-правові аспекти: монографія / В.М. Скрипнюк. – К.: Логос, 2010. – 504 с.

17. Совгіря О.В., Шукліна Н.Г. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 556 с.
18. Совгіря О.В. Правовий статус парламентської опозиції: навч. Посібник/О.В. Совгіря. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 262с.
19. Федоренко В. Л. Конституційне право України : підруч. / До 20-річчя Конституції України та 25 річчя незалежності України / В. Л. Федоренко. – К. : Видавництво Ліра-К, 2016. – 616 с.
20. Ющик О.І. Теоретичні основи законодавчого процесу / О.І. Ющик. – К. : Парламентське видавництво, 2004. – 520с.
21. Butt R. The Power of Parliament / R. Butt. – London : Constable and Co., 1969/ - 500 p.
22. Erwin Chemerinsky Constitutional Law: Principles and Policies: Aspen Student Treatise Series / Erwin Chemerinsky. – 4th Edition: Aspen Publishers, 2011. – 1440 p.
23. Steven L. Emanuel Constitutional Law / Steven L. Emanuel. – 13 Edition: Wolters Kluwer Law & Business, 2015. – 368 p.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ РЕСУРСИ МЕРЕЖІ INTERNET

1. Україномовна версія онлайн-енциклопедія «Вікіпедія». Режим доступу: www.uk.wikipedia.org
2. Офіційний сайт Верховної ради України – <http://zakon2.rada.gov.ua>
3. Офіційний сайт Президента України – <http://www.president.gov.ua>
4. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України – <http://www.kmu.gov.ua>
5. Офіційний сайт Конституційного Суду України – <http://ccu.gov.ua/uk/index>
6. Офіційний веб-портал судової влади України - <http://www.court.gov.ua>
7. Офіційний веб-сайт Верховного Суду України - <http://www.scourt.gov.ua>
8. Єдиний державний реєстр судових рішень - <http://www.reyestr.court.gov.ua>
9. веб-сайт Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського - <http://www.nbuv.gov.ua>
10. веб-сайт Національної парламентської бібліотеки України - <http://www.catalogue.nplu.org>

Тема 16. Конституційно-правовий статус народного депутата України (4 год.)

1. Поняття та елементи правового статусу народного депутата України.
2. Політико-правова природа депутатського мандата.
 - 2.1. Суть імперативного та вільного депутатського мандата.
 - 2.2. Характеристика депутатського мандату в Україні.
3. Повноваження народного депутата та їх припинення.
4. Права й обов'язки народного депутата.
5. Форми роботи народного депутата.
6. Гарантії здійснення депутатських повноважень.
 - 6.1. Депутатський імунітет та депутатський індемнітет.
 - 6.2. Соціальні гарантії депутатської діяльності.

Контрольні запитання та завдання

1. Проаналізуйте загальний та спеціальний статус народного депутата, поясніть, що таке внутрішньостатусна конструкція.
2. Визначте відмінності між вільним та імперативним депутатським мандатом. Який вид депутатського мандата передбачено Конституцією України?
3. Охарактеризуйте повноваження народного депутата України за межами Верховної Ради України.
4. Якими повноваженнями володіє народний депутат у Верховній Раді України.
5. З якого моменту особа набуває повноважень народного депутата України?
6. Які підстави дострокового припинення повноважень народного депутата передбачено Конституцією України?
7. Проаналізуйте такі форми роботи народного депутата як депутатський запит і депутатське звернення. Визначте відмінності.
8. Систематизуйте гарантії здійснення депутатських повноважень. Які види гарантій можна виділити?
9. Розкрийте зміст депутатського імунітету, поясніть порядок притягнення народного депутата до кримінальної відповідальності.
10. Поясніть, що таке депутатський індемнітет і навіщо він потрібний народним депутатам України.
11. Проаналізуйте соціальні гарантії депутатської діяльності.

Практичні завдання

№1

Народний депутат України Петров зважаючи на чисельні скарги виборців щодо неправомірних дій архітектора м. Одеси Кударова під час надання ним дозволів на забудову земельних ділянок у межах міста, звернувся на сесії Верховної Ради України до архітектора з депутатським запитом. У ньому парламентар вимагав щоб посадовець припинив зловживати своїм службовим становищем та надав інформацію про всі дозволи, які були надані ним для забудови земельних ділянок у поточному році. Кударов, отримавши заявлений до нього депутатський запит, відмовився його розглядати з мотивів того, що надання відповіді на порушені питання у депутатському запиті не входить до його посадових обов'язків.

Що таке депутатський запит? Яка передбачена чинним законодавством відповідальність за його невиконання? Чи обґрунтована відмова у розгляді депутатського запиту архітектора м. Одеси Кударова? ТЛ.?

№2

Телевізійною компанією «TV+» випущено в ефір сюжет, у якому доводилося, що народний депутат України Онопченко, крім громадянства України, перебуває і в громадянстві Угорщини. Серед доказів наявності в Онопченка подвійного громадянства у сюжеті оприлюднено відео з аеропорту, на якому Онопченко при перетині державного кордону України користується паспортом Угорщини. Сам Онопченко після виходу в ефір указанного сюжету під натиском журналістів і наведених фактів був змушений підтвердити наявність у нього громадянства Угорщини. Зважаючи на вищевикладене, групою народних депутатів України було ініційовано у Верховній Раді України питання про дострокове припинення Онопченком повноважень народного депутата України.

Чи є вищенаведені факти й обставини підставою для дострокового припинення Онопченком повноважень народного депутата України?

№3

Народний депутат України Коденко на сесії Верховної Ради України звернувся із депутатським запитом до Президента України, попередньо підтриманий у формі підписів під ним 1/3 від конституційного складу парламенту. Після того як зміст цього запиту було заявлено на сесії Верховної Ради України, його невідкладно було направлено Главі держави. Депутатський запит був заявлений стосовно негайного вжиття заходів щодо стабілізації роботи паливно-енергетичного комплексу України, недопущення знищення підприємств галузі та подальшого поглиблення енергетичної кризи. Президент України, отримавши запит, відмовився його розглядати на підставі порушення процедури направлення депутатського запиту, яка встановлена чинним конституційним законодавством України.

Чи правильна позиція Глави держави щодо відмови розглядати депутатський запит, направлений у вищевказаний спосіб?

№4

Детективами Національного антикорупційного бюро України розпочато досудове розслідування у кримінальному провадженні за фактами одержання неправомірної вигоди службовою особою. На підставі матеріалів НАБУ 10 жовтня Генеральним прокурором України повідомлено про підозру Клименку, який був народним депутатом України. На наступний день - 11 жовтня Президент України своїм Указом достроково припинив повноваження Верховної Ради України та призначив позачергові вибори народних депутатів України. Детективи НАБУ, зважаючи на цей факт, вирішили, що повноваження народного депутата України припинено і почали проводити щодо нього досудове розслідування у кримінальному провадженні на загальних підставах.

Наскільки юридично правильні процесуальні дії детективів НАБУ за даних обставин?

№5

Співробітниками Управління Служби безпеки України в Закарпатській області за результатами проведення негласних слідчих (розшукових) дій стало відомо, що народний депутат України Платонов причетний до скоєння злочину передбаченого ч. 3 ст. 209 Кримінального кодексу України. Також оперативні

співробітники СБУ дізналися, що у помешканні Платонова зберігаються платіжні документи, які є речовими доказами у даному кримінальному провадженні та викривають його злочинну діяльність. Співробітники Управління СБУ в Закарпатській області, керуючись отриманою інформацією, звернулися до суду з клопотанням надати санкцію на обшук у помешканні Платонова.

Чи задовольнить суд клопотання співробітників Управління СБУ в Закарпатській області, виходячи з вищенаведених фактів і обставин?

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28 червня 1996 року із змін. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

2. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10 лютого 2010 року // Відомості Верховної Ради України. – 2010. - №14-15, №16-17. – ст. 133. Із змінами.

3. Про комітети Верховної Ради України: Закон України від 4 квітня 1995 року// Відомості Верховної Ради України. – 1995. - №19. – ст. 134. Із змінами.

4. Барабаш Ю. Г. Парламентський контроль в Україні: Конституційно-правовий аспект. – Х.: Легас, 2004. – 191 с.

5. Ганжуров Ю. С. Парламент України в політичній комунікації. – К.: Україна, 2007. – 349с.

6. Конституційне право України: навч. посібник [для підгот. до іспиту за кредитно-модульною сист. навчання]. – 2-ге вид., перероб. і доп. / В.О. Боняк, В.А. Завгородній, А.В. Самотуга, Л.А. Філяніна. – Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. – 293 с.

7. Конституційне право України: навч.-метод. посібник [Електронний ресурс]/ Д.С. Терлецький, М.В. Афанасьєва, Ю.Д. Батан та ін.; за заг. ред. Д.С. Терлецького. - Одеса: 2020. - 242с. Режим доступу: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/12412> DOI 10.32837/11300.12412

8. Конституційне право України: підручник /[Т.М. Слінько, Л.І. Летнянчин, Ф.В. Веніславський та ін.]; за заг. ред. Т.М. Слінько. – Харків: Право, 2020. – 592 с.

9. Конституційне право: підручник / за загальною редакцією М.І. Козюбри. / Ю.Г. Барабаш, О.М. Бориславська, В.М. Венгер, М.І. Козюбра, О.М. Лисенко, А.А. Мелешевич. – К.: ВАІТЕ, 2021. – 528 с.

10. Марцеляк О.В. Спеціалізовані органи парламентського контролю в Україні: статус і функціонування / Марцеляк О.В., Коломієць Ю.М., Зубенко Г.В. – Х.: ТОВ «ПРОМЕТЕЙ-ПРЕС», 2006. – 268 с.

11. Органи державної влади України: монографія/ [за ред. В.Ф. Погорілка]. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. – 592с.

12. Пересада О.М. Конституційне право України: навчальний посібник в таблицях та схемах / О.М. Пересада. – Київ: ВД «Дакор», 2020. – 248 с.

13. Погорілко В. Ф. Конституційне право України : підручник / В. Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко. – К. : Наукова думка; Прецедент, 2006. – 344 с.

14. Скрипнюк В.М. Розвиток системи державної влади в Україні: конституційно-правові аспекти: монографія / В.М. Скрипнюк. – К.: Логос, 2010. – 504 с.

15. Совгиря О.В., Шукліна Н.Г. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 556 с.

16. Совгиря О.В. Правовий статус парламентської опозиції: навч. посібник / О.В. Совгиря. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 262 с.

17. Федоренко В. Л. Конституційне право України : підруч. / До 20-річниці Конституції України та 25 річниці незалежності України / В. Л. Федоренко. – К. : Видавництво Ліра-К, 2016. – 616 с.

18. Butt R. The Power of Parliament / R. Butt. – London : Constable and Co., 1969/ - 500 p.

19. Erwin Chemerinsky Constitutional Law: Principles and Policies: Aspen Student Treatise Series / Erwin Chemerinsky. – 4th Edition: Aspen Publishers, 2011. – 1440 p.

20. Kathleen Sullivan Constitutional Law : University Casebook Series / Kathleen Sullivan, Noah Feldman. – 18 Edition : Foundation Press, 2013. – 1744 p.

21. Steven L. Emanuel Constitutional Law / Steven L. Emanuel. – 13 Edition: Wolters Kluwer Law & Business, 2015. – 368 p.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ РЕСУРСИ МЕРЕЖІ INTERNET

1. Україномовна версія онлайн-енциклопедія «Вікіпедія». Режим доступу: www.uk.wikipedia.org
2. Офіційний сайт Верховної ради України – <http://zakon2.rada.gov.ua>
3. Офіційний сайт Президента України – <http://www.president.gov.ua>
4. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України – <http://www.kmu.gov.ua>
5. Офіційний сайт Конституційного Суду України – <http://ccu.gov.ua/uk/index>
6. Офіційний веб-портал судової влади України - <http://www.court.gov.ua>
7. Офіційний веб-сайт Верховного Суду України - <http://www.scourt.gov.ua>
8. Єдиний державний реєстр судових рішень - <http://www.reyestr.court.gov.ua>
9. веб-сайт Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського - <http://www.nbuv.gov.ua>
10. веб-сайт Національної парламентської бібліотеки України - <http://www.catalogue.nplu.org>

Тема 17. Конституційний статус глави держави (4 год.)

1. Модель інституту Президента в Україні та в зарубіжних країнах.
2. Функції та повноваження Президента України.
3. Гарантії реалізації повноважень Президента України.
4. Конституційне регулювання дострокового припинення повноважень Президента України.
5. Правовий статус Ради національної безпеки й оборони України та допоміжних органів і служб.
6. Акти Президента України: їх місце в системі правових актів і порядок набрання ними чинності.

Контрольні запитання та завдання

1. Визначте місце глави держави в системі органів державної влади України.
2. Яку роль відіграє Президент України в системі стримувань і противаг?
3. Яка модель глави держави реалізована в Україні?

4. Проаналізуйте статус глави держави згідно з Конституцією України.
5. Охарактеризуйте повноваження Президента України стосовно парламенту.
6. З'ясуйте повноваження глави держави стосовно виконавчої влади.
7. Поясніть роль церемоніальних повноважень у конституційно-правовому статусі глави держави.
8. Розкрийте порядок вступу на посаду Президента України.
9. Які підстави дострокового припинення повноважень глави держави передбачено Конституцією України.
10. Проаналізуйте склад та повноваження Ради національної безпеки і оборони.
11. Поясніть порядок введення в дію рішень Ради національної безпеки і оборони.
12. Яку роль виконує Офіс Президента України?
13. Визначте місце актів Президента України в системі правових актів.
14. Які акти Президента України мають нормативний характер?
15. Проаналізуйте порядок набрання чинності актами Президента України.

Практичні завдання

№1

У зв'язку із загрозливою для економіки та банківського сектору України динамікою інфляції Президент України з цього питання скликав засідання Ради національної безпеки й оборони України. За результатами розгляду винесеного питання, більшістю членів РНБО України було ухвалено рішення про вжиття невідкладних заходів з подолання інфляції. Одразу ж після його прийняття, вказане рішення було введено у дію Указом Президента України. Прем'єр-міністр України та міністр фінансів України, які голосували проти прийняття Радою національної безпеки та оборони України зазначеного рішення, закликали Президента України скасувати цей Указ Президента України з мотивів їхньої відмови підтримувати та реалізовувати прийняте Рішення РНБО України.

Чи має юридичні наслідки відмова Прем'єр-міністра України та міністра фінансів України підтримувати Рішення РНБО України для введення його у дію?

№2

Кабінет Міністрів України подав до Верховної Ради України для ратифікації укладений від імені Уряду України міжнародний договір, який визначив засади торговельних відносин з деякими країнами Близького Сходу. За результатами його розгляду у парламенті цей міжнародний договір було ратифіковано Верховною Радою України більшістю народних депутатів України від її конституційного складу та одразу ж направлено на підписання й оприлюднення Президенту України. Утім, Глава держави не погодився з низкою положень цього міжнародного договору та наклав вето щодо Закону України про його ратифікацію.

Чи мав повноваження Президент України застосовувати право вето щодо Закону України про ратифікацію міжнародного договору?

№3

Президенту України на третьому році виконання ним своїх повноважень виповнилося 60 років. Зважаючи на цю обставину, третина народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України звернулася до Президента України з вимогою подання ним у відставку у зв'язку з досягненням Президентом України пенсійного віку, який передбачено чинним законодавством України. Глава держави назвав висунену до нього вимогу необґрунтованою та політичним шантажем і відмовився з указаної у зверненні народних депутатів України підстави достроково припиняти свої повноваження на посту Президента України.

Наскільки обґрунтована вимога третини народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України щодо дострокового припинення повноважень Президентом України у даному разі?

№4

Установіть з наведених нижче питань, яким видом правового акта Президента України вони визначаються. Завдання виконується письмово у формі таблиці:

а) проведення переговорів, підписання міжнародних договорів України, надання повноважень на ведення переговорів, на підписання міжнародних договорів України, відповідних директив делегації чи представникові України;

б) призначення всеукраїнського референдуму щодо змін Конституції України, проголошення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою;

в) введення в дію рішень Ради національної безпеки і оборони України;

г) винесення на обговорення громадськості проектів законів, які передбачаються для внесення Президентом України на розгляд Верховної Ради України, проектів актів Президента України;

г) прийняття до громадянства України та припинення громадянства України, надання притулку в Україні;

д) призначення на посади та звільнення з посад помічників, референтів Президента України;

е) зупинення дії актів Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів Верховної Ради АРК;

е) нагородження державними нагородами; встановлення президентських відзнак та нагородження ними; ж) надання доручень Кабінету Міністрів України.

№5

За ініціативою 160 народних депутатів України у Верховній Раді України було створено спеціальну тимчасову слідчу комісію щодо перевірки інформації про причетність Глави Офісу Президента України Бондаря до низки корупційних схем у земельній галузі. За результатами розгляду звіту цієї слідчої комісії Верховна Рада України 2/3 народних депутатів України від її конституційного складу прийняла Постанову «Про висловлення недовіри Главі Офісу Президента України Бондарю», яку одразу ж Голова Верховної Ради України надіслав Президентові України.

Чи зобов'язаний Глава держави звільняти з посади Голову Офісу Президента України, виходячи з вищевикладених фактів та обставин?

№6

Заповніть у нижченаведеному фрагменті пропуски, користуючись нижче вказаними словами. Установіть, з якого нормативно-правового акта цей фрагмент наведено. Завдання виконується письмово: «...вибори Президента України проводяться в останню неділю ... повноважень Президента України. У разі дострокового припинення повноважень Президента України вибори Президента України проводяться в період ... з дня припинення повноважень».

- а) жовтня п'ятого року;
- б) позачергові;
- в) шістдесяті днів;
- г) чергові;
- г) березня п'ятого року;
- д) дев'яноста днів;
- е) останнього місяця п'ятого року;
- є) тридцяти днів;
- ж) повторні.

№7

Установіть, яких посад стосуються нижченаведені конституційні положення, котрі визначають кадрові повноваження Президента України. Завдання виконується письмово у формі таблиці:

- а) призначає за згодою Верховною Радою України;
- б) призначає за поданням Прем'єр-міністра України;
- в) призначає на посаду та звільняє з посади за згодою Верховної Ради України;
- г) вносить до Верховної Ради України подання про призначення на посаду та звільнення з посади;
- г) призначає на посади;
- д) призначає на посади та звільняє з посад;
- е) призначає на посади та звільняє з посад за поданням Кабінету Міністрів України;
- є) дає погодження на призначення та звільнення з посади Верховною Радою Автономної Республіки Крим.

№8

Двісті тридцятьма народними депутатами України було ініційовано у Верховній Раді України питання про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту. Підставою для цього стала відмова Глави держави виконувати низку судових рішень, що набрали законної сили. Президент України, коментуючи зазначене рішення Верховної Ради України у засобах масової інформації, наголосив, що судові рішення він не виконував свідомо, оскільки з точки зору закону вони сумнівні. А сам факт ініціювання усунення його з поста у порядку імпічменту є не більше, ніж політичним шантажем опозиційної до нього парламентської більшості. Президент України також спрогнозував, що у Висновку Конституційного Суду України рішення Верховної Ради України про ініціювання його відставки буде визнане безпідставним.

Наскільки обґрунтовані підстави для ініціювання усунення Президента України з поста в порядку імпічменту у даному разі?

№9

Під час урочистих заходів з нагоди святкування Дня захисника України скоєно терористичний акт шляхом дистанційного приведення у дію вибухового пристрою. Службою безпеки України за результатами здійснення досудового розслідування у кримінальному провадженні за фактом теракту підтверджено смерть одразу чотирьох осіб - Президента України, Голови Верховної Ради України та двох заступників Голови Верховної Ради України.

На кого буде покладено виконання обов'язків Президента України на період до обрання і вступу на пост нового Президента України, виходячи з ситуації, що склалася?

№10

Дайте визначення нижченаведеним термінам і встановіть, посилаючись на конкретні статті, які з них отримали своє закріплення у Конституції України, а зміст яких лише розкривається у конституційних положеннях? Завдання виконується письмово у формі таблиці:

- а) указ Президента України;
- б) контрасигнування;
- в) промульгація;
- г) уряд;
- г) розпорядження Президента України;
- д) інавгурація;
- е) імпічмент;
- є) Адміністрація Президента України;
- ж) глава держави;
- з) інвеститура;
- и) законопроект;
- і) нуліфікація;
- ї) відставка Президента України;
- й) вето.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28 червня 1996 року із змін. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Про тимчасові слідчі комісії і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України: Закон України від 19 грудня 2019 року// Відомості Верховної Ради України. – 2020. - №27. – ст. 174. Із змінами.
3. Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України від 5 березня 1998 року// Відомості Верховної Ради України. – 1998. - №35. – ст. 237. Із змінами.
4. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10 лютого 2010 року // Відомості Верховної Ради України. – 2010. - №14-15, №16-17. – ст. 133. Із змінами.
5. Барабаш Ю. Г. Парламентський контроль в Україні: Конституційно-правовий аспект. – Х.: Легас, 2004. – 191с.
6. Конституційне право України: навч. посібник [для підгот. до іспиту за кредитно-модульною сист. навчання]. – 2-ге вид., перероб. і доп. / В.О. Боняк, В.А. Завгородній, А.В. Самотуга, Л.А. Філяніна. – Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. – 293 с.
7. Конституційне право України: навч.-метод. посібник [Електронний ресурс]/ Д.С. Терлецький, М.В. Афанасьєва, Ю.Д. Батан та ін.; за заг. ред. Д.С. Терлецького. - Одеса: 2020. - 242с. Режим доступу: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/12412> DOI 10.32837/11300.12412

8. Конституційне право України: підручник / [Т.М. Слінько, Л.І. Летнянчин, Ф.В. Веніславський та ін.]; за заг. ред. Т.М. Слінько. – Харків: Право, 2020. – 592 с.

9. Конституційне право: підручник / за загальною редакцією М.І. Козюбри. / Ю.Г. Барабаш, О.М. Бориславська, В.М. Венгер, М.І. Козюбра, О.М. Лисенко, А.А. Мелешевич. – К.: ВАІТЕ, 2021. – 528с.

10. Органи державної влади України: монографія/ [за ред. В.Ф. Погорілка]. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. – 592с.

11. Пересада О.М. Конституційне право України: навчальний посібник в таблицях та схемах / О.М. Пересада. – Київ: ВД «Дакор», 2020. – 248 с.

12. Погорілко В. Ф. Конституційне право України : підручник / В. Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко. – К. : Наукова думка; Прецедент, 2006. – 344 с.

13. Скрипнюк В.М. Розвиток системи державної влади в Україні: конституційно-правові аспекти: монографія / В.М. Скрипнюк. – К.: Логос, 2010. – 504 с.

14. Совгіря О.В., Шукліна Н.Г. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 556 с.

15. Федоренко В. Л. Конституційне право України : підруч. / До 20-річниці Конституції України та 25 річниці незалежності України / В. Л. Федоренко. – К. : Видавництво Ліра-К, 2016. – 616 с.

16. Erwin Chemerinsky Constitutional Law: Principles and Policies: Aspen Student Treatise Series / Erwin Chemerinsky. – 4th Edition: Aspen Publishers, 2011. – 1440 p.

17. Kathleen Sullivan Constitutional Law : University Casebook Series / Kathleen Sullivan, Noah Feldman. – 18 Edition : Foundation Press, 2013. – 1744 p.

18. Steven L. Emanuel Constitutional Law / Steven L. Emanuel. – 13 Edition: Wolters Kluwer Law & Business, 2015. – 368 p.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ РЕСУРСИ МЕРЕЖІ INTERNET

1. Україномовна версія онлайн-енциклопедія «Вікіпедія». Режим доступу: www.uk.wikipedia.org
2. Офіційний сайт Верховної ради України – <http://zakon2.rada.gov.ua>
3. Офіційний сайт Президента України – <http://www.president.gov.ua>

4. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України – <http://www.kmu.gov.ua>
5. Офіційний сайт Конституційного Суду України – <http://ccu.gov.ua/uk/index>
6. Офіційний веб-портал судової влади України - <http://www.court.gov.ua>
7. Офіційний веб-сайт Верховного Суду України - <http://www.scourt.gov.ua>
8. Єдиний державний реєстр судових рішень - <http://www.reyestr.court.gov.ua>
9. веб-сайт Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського - <http://www.nbuv.gov.ua>
10. веб-сайт Національної парламентської бібліотеки України - <http://www.catalogue.nplu.org>

Тема 18. Конституційно-правовий статус органів виконавчої влади (4 год.)

1. Виконавча влада в Україні: поняття та функції.
2. Система органів виконавчої влади в Україні.
3. Конституційно-правовий статус Кабінету Міністрів України: порядок формування, склад і компетенція.
 - 3.1. Поняття, склад і порядок формування уряду України.
 - 3.2. Функції та повноваження Кабінету Міністрів України.
 - 3.3. Робота Кабінету Міністрів України.
 - 3.4. Припинення повноважень Кабінету Міністрів України.
4. Конституційно-правовий статус міністерств та інших центральних органів виконавчої влади в Україні.
5. Конституційно-правовий статус місцевих органів виконавчої влади в Україні.
6. Акти органів виконавчої влади: поняття, види, порядок прийняття.

Контрольні запитання та завдання

1. Дайте визначення поняття “виконавча влада”.
2. Визначте місце і роль виконавчої влади в системі органів державної влади України.
3. Проаналізуйте принципи, на яких побудована система органів виконавчої влади.
4. Яку роль відіграють принципи ієрархічності та субординації при побудові системи органів виконавчої влади України?

5. Розкрийте конституційно-правовий статус Кабінету Міністрів України.

6. Яку роль відіграє принцип колегіальності в конституційно-правовому статусі уряду України?

7. Визначте порядок призначення на посаду Прем'єр-міністра України.

8. Охарактеризуйте роль Президента України у формуванні складу Кабінету Міністрів України.

9. Проаналізуйте порядок призначення інших членів Кабінету Міністрів України.

10. Який строк повноважень Кабінету Міністрів України. В яких випадках повноваження Кабінету Міністрів України можуть бути припинені достроково?

11. Розкрийте зміст повноважень Кабінету Міністрів України.

12. Проаналізуйте конституційно-правовий статус міністерств. Які ще центральні органи виконавчої влади діють в Україні?

13. Охарактеризуйте особливості центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом.

14. Проаналізуйте систему місцевих органів виконавчої влади в Україні. Визначте порядок призначення на посаду, звільнення з посади та повноваження голів місцевих державних адміністрацій та їх заступників.

15. Розташуйте акти органів виконавчої влади за їх юридичною силою. Які з них носять нормативний та ненормативний характер?

Практичні завдання

№1

Верховна Рада України за поданням Прем'єр-міністра України більшістю народних депутатів України від її конституційного складу звільнила Лугового з посади Міністра юстиції України. Подання Прем'єр-міністра України було аргументоване неодноразовим порушенням Луговим урядової дисципліни. Останній не погодився зі своїм звільненням, оскільки при цьому не було дотримано норм Кодексу законів про працю України, та звернувся з позовною заявою до адміністративного суду щодо законності його звільнення з займаної посади.

Яке рішення повинен прийняти суд, виходячи з вищенаведених фактів і обставин?

№2

Кабінетом Міністрів України було прийнято Постанову про внесення змін до Декрету Кабінету Міністрів України «Про державне мито» від 21 січня 1993 року № 7-93. Внесення змін було обумовлено усуненням наявних суперечностей, які мали місце у положеннях Декрету КМУ. Днем пізніше Президент України зупинив дію новоприйнятої постанови Кабінету Міністрів України про внесення змін до Декрету КМУ з мотивів її невідповідності Конституції України.

Чи були у Президента України підстави для скасування постанови КМУ з мотивів її неконституційності?

№3

Сто шістдесят народних депутатів України виступили з ініціативою щодо розгляду у Верховній Раді України питання про відповідальність Кабінету Міністрів України та прийняття відповідної резолюції недовіри. Дану пропозицію було аргументовано тим, що фактично усі члени Кабінету Міністрів України є зареєстрованими кандидатами у народні депутати України на чергових парламентських виборах, які повинні відбутися через 50 днів, та досить широко використовують свої службові повноваження під час проведення передвиборної агітації. Верховна Рада України за результатами розгляду цього питання прийняла більшістю народних депутатів України від свого конституційного складу Резолюцію недовіри Кабінету Міністрів України.

Чи дотримано у Верховній Раді України процедуру відставки Кабінету Міністрів України?

№4

Прем'єр-міністром України з мотивів невідкладності та терміновості було ініційовано прийняття Розпорядження КМУ «Про вдосконалення структури розпорядників бюджетних коштів» шляхом опитування членів Кабінету Міністрів України у період між засіданнями Уряду. Протягом наступних трьох годин Секретаріат Кабінету Міністрів України направив проект розпорядження разом з пояснювальною запискою за допомогою телефаксу, усім міністрам з одночасним доведенням їх змісту по телефону. За результатами опитування було складено відповідний

протокол, згідно якого більшість членів КМУ підтримали зазначене розпорядження. Після його оформлення секретаріатом Кабінету Міністрів України, Прем'єр-міністр України одразу ж підписав розпорядження КМУ та ввів його у дію.

Чи можливе прийняття розпорядження КМУ поза межами засідання Кабінету Міністрів України, виходячи з ситуації, що склалася?

№5

Сорок вісім народних депутатів України депутатської фракції у Верховній Раді України «Європейський рух» звернулися з конституційним поданням до Конституційного Суду України. У поданні парламентарі висловили клопотання про надання офіційного тлумачення ч. 2 ст. 113 Конституції України на предмет розмежування таких нормативних категорій як «відповідальність» Кабінету Міністрів України перед Президентом України та «підконтрольність» і «підзвітність» Верховній Раді України у межах, передбачених Конституцією України.

Як би Ви були суддею Конституційного Суду України, як розтлумачили б порушені у конституційному поданні народних депутатів України питання?

№6

Сто п'ятдесят трьома народними депутатами України від опозиційних депутатських фракцій на шостий місяць роботи Кабінету Міністрів України після чергових виборів народних депутатів України було ініційовано розгляд у Верховній Раді України питання про відповідальність Кабінету Міністрів України з мотивів незадовільних макроекономічних показників його діяльності. Прем'єр-міністр України у відповідь на зазначену вище ініціативу оприлюднив заяву, що парламент не має жодних юридичних підстав порушувати вказане питання, оскільки Верховна Рада України навіть не затвердила Програму діяльності Кабінету Міністрів України, яка була подана на розгляд парламенту ще чотири місяці тому.

Наскільки юридично правильне ініціювання розгляду питання у парламенті про відповідальність Кабінету Міністрів України, виходячи з вищенаведених фактів і обставин?

№7

Вкажіть Членів Кабінету Міністрів України, через яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України діяльність нижченаведених центральних органів виконавчої влади.

Завдання виконується письмово у формі таблиці:

- а) Державна служба України з надзвичайних ситуацій;
- б) Державна казначейська служба України;
- в) Державне агентство автомобільних доріг України;
- г) Державна служба фінансового моніторингу України;
- г) Державна служба України з лікарських засобів та контролю за наркотиками;
- д) Національне агентство з питань державної служби України;
- е) Державна аудиторська служба України;
- е) Державна служба України з питань праці;
- ж) Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів;
- з) Державна міграційна служба України;
- и) Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів;
- і) Державна архітектурно-будівельна інспекція України;
- ї) Державна прикордонна служба України;
- й) Державна регуляторна служба України;
- к) Національна поліція України;
- л) Державна служба України у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції.

№8

Голова Конотопської районної державної адміністрації Коноваленко під час виборів до Конотопської районної ради був обраний її депутатом за списками місцевої організації політичної партії «Солідарність», депутатська фракція якої увійшла до більшості у Конотопській районній раді. Зважаючи на те, що Коноваленко не мав наміру припиняти свої депутатські повноваження за власним бажанням, депутати від опозиційних фракцій Конотопської районної ради звернулися з позовом до суду щодо дострокового припинення його депутатських повноважень.

Підставою цьому було названо несумісність займаної Коноваленком посади Голови Конотопської районної державної адміністрації з набутим на чергових місцевих виборах представницьким мандатом.

Як би Ви були на місці судді, яке б прийняли рішення, виходячи з указаної ситуації?

№9

У зв'язку зі службовим відрядженням міністра економічного розвитку і торгівлі України, участь у засіданні Кабінету Міністрів України взяв його перший заступник Самійленко. На цьому урядовому засіданні окрім інших питань було поставлено питання щодо прийняття Постанови Кабінету Міністрів України «Про невідкладні заходи щодо підвищення виконавчої дисципліни у бюджетній сфері». За результатами її обговорення Кабінет Міністрів України ухвалив більшістю голосів вищевказану урядову постанову.

При підрахунку голосів за результатами голосування щодо цієї постанови Кабінету Міністрів України чи буде враховано голос Самійленка?

№10

Президент України за поданням Кабінету Міністрів України звільнив Павленка з посади Голови Дніпропетровської обласної державної адміністрації. Підставою цьому - суттєве погіршення економічних показників Дніпропетровської області. Президент України також до узгодження відповідної кандидатури з Кабінетом Міністрів України, іншим своїм Указом на вакантну посаду призначив тимчасово виконуючого обов'язки громадянина України Смирнова. Останній до цього перебував на посаді Заступника Глави Офісу Президента України.

Як Ви вважаєте, чи була дотримана процедура призначення Смирнова на посаду у даному разі?

№11

Президент України за поданням Кабінету Міністрів України видав Указ про звільнення Голови Київської міської державної адміністрації Гречаного із займаної ним посади. Підставою цьому було вказано досягнення посадовцем граничного віку перебування

на державній службі - 65 років. Голова Київської міської державної адміністрації коментуючи Указ Глави держави на прес-конференції, яка була зібрана з цього приводу, назвав його актом політичної розправи. Гречаний також повідомив журналістам, що сьогодні ж звернеться до адміністративного суду щодо законності зазначеного Указу Президента України.

Чи були підстави для звернення до суду Голови Київської міської державної адміністрації щодо законності Указу Президента України у даному разі?

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28 червня 1996 року із змін. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

2. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27 лютого 2014 року// Відомості Верховної Ради України. – 2014. - №13. – ст. 222. Із змінами.

3. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17 березня 2011 року// Відомості Верховної Ради України. – 2011. - №38. – ст. 385. Із змінами.

4. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9 квітня 1999 року// Відомості Верховної Ради України. – 1999. - №20-21. – ст. 190. Із змінами.

5. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року// Відомості Верховної Ради України. – 1997. - №24. – ст. 170. Із змінами.

6. Джуль В.В. Соціологія конституційного права. Книга друга. Соціокультурні підстави європейського конституціоналізму. Монографія. – Харків: Право, 2018. – 598с.

7. Кагановська Т.Є., Григоренко Є.І., Григоренко Я.О., Передерій О.С. Конституційні засади сучасного державотворення: навчальний посібник у питаннях і відповідях. – Харків: Право, 2017. – 304с.

8. Калінкін А.С. Конституційна реформа у сфері децентралізації державної влади в Україні: проблеми теорії та практики. Монографія. – Харків: Фенікс, 2018. – 152с.

9. Коліушко І.Б., Виконавча влада та проблеми адміністративної реформи в Україні: Моногр. — К.: Факт, 2002. — 260 с.

10. Конституційне право України: навч. посібник [для підгот. до іспиту за кредитно-модульною сист. навчання]. – 2-е вид., перероб. і доп. / В.О. Боняк, В.А. Завгородній, А.В. Самотуга, Л.А. Філяніна. – Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. – 293 с.

11. Конституційне право України: навч.-метод. посібник [Електронний ресурс]/ Д.С. Терлецький, М.В. Афанасьєва, Ю.Д. Батан та ін.; за заг. ред. Д.С. Терлецького. - Одеса: 2020. - 242с. Режим доступу: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/12412> DOI 10.32837/11300.12412

12. Конституційне право України: підручник / [Т.М. Слінько, Л.І. Летнянчин, Ф.В. Веніславський та ін.]; за заг. ред. Т.М. Слінько. – Харків: Право, 2020. – 592 с.

13. Конституційне право: підручник / за загальною редакцією М.І. Козюбри. / Ю.Г. Барабаш, О.М. Бориславська, В.М. Венгер, М.І. Козюбра, О.М. Лисенко, А.А. Мелешевич. – К.: ВАІТЕ, 2021. – 528с.

14. Мужикова Н.М. Органи виконавчої влади в Україні: правовий статус / Сівєрський інститут регіональних досліджень; Ред. кол.: В. М. Бойко (голова ред.) [та ін.]. – Чернігів: Сівєрський центр післядипломної освіти, 2013. – 100 с.

15. Органи державної влади України: монографія/ [за ред. В.Ф. Погорілка]. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. – 592с.

16. Ославський М.І. Виконавча влада в Україні: організаційно-правові засади: Навч. посіб. - К.: Знання, 2008. - 216 с.

17. Павленко Р.М. Парламентська відповідальність уряду: світовий та український досвід / Р.М. Павленко. – К.: Видавничий дім «КМ Академія», 2002. – 253с.

18. Пересада О.М. Конституційне право України: навчальний посібник в таблицях та схемах / О.М. Пересада. – Київ: ВД «Дакор», 2020. – 248 с.

19. Погорілко В. Ф. Конституційне право України : підручник / В. Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко. – К.: Наукова думка; Прецедент, 2006. – 344 с.

20. Скрипнюк В.М. Розвиток системи державної влади в Україні: конституційно-правові аспекти: монографія / В.М. Скрипнюк. – К.: Логос, 2010. – 504 с.

21. Совгиря О.В., Шукліна Н.Г. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 556 с.

22. Совгиря О.В. Конституційно-правовий статус Кабінету Міністрів України: сучасний стан та тенденції розвитку / О.В. Совгиря. – К.: Юрінком Інтер, 2012. – 464 с.

23. Федоренко В. Л. Конституційне право України : підруч. / До 20-річниці Конституції України та 25 річниці незалежності України / В. Л. Федоренко. – К. : Видавництво Ліра-К, 2016. – 616 с.

24. Erwin Chemerinsky Constitutional Law: Principles and Policies: Aspen Student Treatise Series / Erwin Chemerinsky. – 4th Edition: Aspen Publishers, 2011. – 1440 p.

25. Steven L. Emanuel Constitutional Law / Steven L. Emanuel. – 13 Edition: Wolters Kluwer Law & Business, 2015. – 368 p.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ РЕСУРСИ МЕРЕЖІ INTERNET

1. Україномовна версія онлайн-енциклопедія «Вікіпедія». Режим доступу: www.uk.wikipedia.org
2. Офіційний сайт Верховної ради України – <http://zakon2.rada.gov.ua>
3. Офіційний сайт Президента України – <http://www.president.gov.ua>
4. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України – <http://www.kmu.gov.ua>
5. Офіційний сайт Конституційного Суду України – <http://ccu.gov.ua/uk/index>
6. Офіційний веб-портал судової влади України - <http://www.court.gov.ua>
7. Офіційний веб-сайт Верховного Суду України - <http://www.scourt.gov.ua>
8. Єдиний державний реєстр судових рішень - <http://www.reyestr.court.gov.ua>
9. веб-сайт Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського - <http://www.nbuv.gov.ua>
10. веб-сайт Національної парламентської бібліотеки України - <http://www.catalogue.nplu.org>

Тема 19. Конституційний статус органів суду

(4 год.)

1. Конституційні засади правосуддя та судова реформа в Україні.
2. Поняття, принципи та склад судової системи України.
3. Особливості судової системи в зарубіжних країнах.
4. Конституційно-правовий статус суддів України.
5. Конституційно-правовий статус Вищої Ради правосуддя.
6. Конституційно-правовий статус прокуратури в Україні.

Контрольні запитання та завдання

1. Дайте визначення понять “правосуддя” та “судова влада”.
2. Яке місце судової влади в системі органів державної влади України?
3. Проаналізуйте конституційні принципи побудови судової системи України.
4. Охарактеризуйте особливості судової системи в зарубіжних країнах.
5. Визначте порядок призначення суддів.
6. Розкрийте суть імунітету суддів і поясніть порядок притягнення суддів до юридичної відповідальності.
7. Проаналізуйте соціальні гарантії суддів.
8. Охарактеризуйте повноваження Вищої Ради правосуддя.
9. Який порядок формування складу Вищої Ради правосуддя?
10. Проаналізуйте конституційно-правовий статус прокуратури в Україні.

Практичні завдання

№1

Верховною Радою України було заслухано звіт спеціальної тимчасової слідчої комісії щодо фактів корупції у судах загальної юрисдикції. За результатами його розгляду, Верховна Рада України прийняла постанову про обов’язкову участь Голови Верховного Суду України у наступному пленарному засіданні Верховної Ради України. У цій постанові також вимагалось від Голови Верховного Суду України надати звіт про стан розгляду судами деяких резонансних судових справ, які пов’язані з незаконним збагаченням цілої низки суддів загальної юрисдикції.

Чи зобов'язаний Голова Верховного Суду України брати участь у засіданні парламенту та виконувати його вимогу щодо надання відповідного звіту?

№2

Дайте визначення нижченаведеним термінам та встановіть посилаючись на конкретні статті, які з них отримали своє закріплення у Конституції України, а зміст яких лише розкривається у конституційних положеннях? Завдання виконується письмово у формі таблиці:

- а) юридичний спір;
- б) судова влада;
- в) верховенство права;
- г) суддівське самоврядування;
- г) доброчесність;
- д) докази;
- е) присяжні;
- є) касаційне оскарження;
- ж) судоустрій;
- з) кваліфікаційні комісії;
- и) позов;
- і) презумпція невинуватості.

№3

Чернігівський окружний адміністративний суд ухвалив рішення за результатами розгляду позовної заяви Алпатова у справі щодо його незаконного звільнення з посади Начальника відділу забезпечення діяльності керівництва Чернігівської обласної державної адміністрації. Рішенням суду було підтверджено законність звільнення позивача. Алпатов не погодився з рішенням окружного суду та виявив бажання його оскаржити в апеляційному порядку. Під час підготовки апеляційної скарги Алпатов дізнався, що на території Чернігівської області апеляційного адміністративного суду не створено.

До якого суду Алпатову варто звернутися з апеляційною скаргою у даному разі?

№4

Визначте нижченаведені судові органи, до якої судової ланки вони відносяться, й у порядку якої судової інстанції здійснюють свої повноваження. Завдання виконується письмово у формі таблиці або схеми:

- а) Харківський апеляційний господарський суд;
- б) Окружний адміністративний суд м. Києва;
- в) Верховний Суд;
- г) Касаційний кримінальний суд;
- г) Львівський апеляційний адміністративний суд;
- д) Білопільський районний суд;
- е) Касаційний адміністративний суд;
- є) Краматорський міський суд;
- ж) Касаційний господарський суд;
- з) Господарський суд Вінницької області;
- и) Касаційний цивільний суд;
- і) Рівненський окружний адміністративний суд

№5

Суддя господарського суду Хмельницької області Клименко був висунений з'їздом політичної партії «За демократію» кандидатом у народні депутати України на чергових парламентських виборах. Зібравши необхідний перелік документів, Клименко подав їх до Центральної виборчої комісії для реєстрації кандидатом у народні депутати України. Однак у Центральній виборчій комісії, дізнавшись, що Клименко є професійним суддею, відмовили йому у реєстрації кандидатом у народні депутатами України, пославшись на конституційне положення про заборону професійним суддям брати участь у будь-якій політичній діяльності. Клименку також повідомили, що його можуть зареєструвати кандидатом лише за умови, якщо він подасть до Центральної виборчої комісії особисте зобов'язання про припинення своїх повноважень судді на період проведення виборчої кампанії.

Дайте конституційно-правову оцінку позиції Центральної виборчої комісії. Наскільки вона кореспондується з чинним законодавством України?

№6

Громадянина Литвиненка за результатами проведення кваліфікаційного оцінювання було призначено на посаду судді місцевого суду. Через рік після призначення Литвиненка на дану посаду слідчий слідчого управління Головного управління Національної поліції в Луганській області у ході здійснення досудового розслідування у кримінальному провадженні виявив факт набуття Литвиненком громадянства України шістьма роками раніше шляхом подання фальшивих документів. Слідчий передав відповідні матеріали за підвідомчістю. Через три місяці Президент України скасував Указ про оформлення набуття Литвиненком громадянства України, а Вища рада правосуддя своїм рішенням припинила його повноваження на посаді судді.

Чи чинні рішення, які були винесені суддею Литвиненком, виходячи з вищенаведених фактів та обставин?

№7

Сто п'ятдесят двома народними депутатами України на виконання передвиборчої програми своєї політичної партії, було подано до Верховної Ради України проект Закону України про внесення змін до Конституції України. Законопроектом насамперед передбачалося запровадження виборності суддів місцевих судів загальної юрисдикції безпосередньо народом. Необхідність прийняття даної ініціативи аргументувалася забезпеченням більш об'єктивним відправленням суддями правосуддя, подоланням в органах судової влади корупції та позитивним досвідом деяких зарубіжних країн з цього питання.

У яких зарубіжних країнах судді обираються, а не призначаються? Наскільки ефективно запозичення даного зарубіжного досвіду в Україні?

№8

Співробітниками патрульної поліції України затримано громадянина за фактом скоєння ним адміністративного правопорушення у формі керування транспортним засобом у стані алкогольного сп'яніння. Під час затримання цього громадянина він не надав патрульним жодних документів, які підтверджують його особу, але зазначив, що є суддею Печерського районного суду м. Києва. Поліцейські, зважаючи на відсутність будь-яких документів,

що підтверджують наявність у водія суддівського статусу, затримали та доставили його до відділу поліції. Під час подальшого оформлення справи про скоєння цим громадянином адміністративного правопорушення підтвердилась інформація, що затриманий громадянин справді є суддею Печерського районного суду м. Києва.

Наскільки правомірні дії співробітників поліції під час затримання водія у даному випадку? Як мають діяти поліцейські після того, як установили, що затримали суддю суду загальної юрисдикції?

№9

Громадянин Корнаутов звернувся з позовом до суду щодо незаконного його звільнення із займаної ним посади наукового співробітника національного університету керівництвом цього навчального закладу. Суддя, розглянувши подану позовну заяву, відмовив у її прийнятті судом на підставі невикористання позивачем механізму досудового врегулювання спору. Суддя також пояснив Корнаутову, що він може звернутися до суду лише у випадку невирішення цього питання на його користь у досудовому порядку.

Який механізм досудового врегулювання спору мав на увазі суддя? Які ще Ви знаєте форми досудового врегулювання спорів? Наскільки правильна відмова судді у прийнятті позовної заяви у даному разі?

№10

Захисник підсудного Кудімова під час судового розгляду у кримінальному провадженні за фактом шахрайства з фінансовими ресурсами, виступив з клопотанням перед суддею прибрати із зали засідань суду усіх сторонніх осіб. Своє клопотання захисник аргументував тим, що його клієнт не винуватий у даному кримінальному правопорушенні, а проведення відкритого судового розгляду щодо нього може зашкодити діловій репутації Кудімова після його виправдання. Суддя відхилив заявлене клопотання, мотивуючи тим, що його задоволення порушило б принцип публічності при здійсненні правосуддя.

Чи правильно використав суддя принцип публічності при здійсненні правосуддя у даному разі?

№11

У місцевому суді виник конфлікт між головою суду Артеменком і суддями цього суду. Причиною конфлікту стало систематичне порушення Артеменком чинного законодавства України, а також його зневажливе ставлення до суддів цього суду, яке доволі часто переходило на персональні образи. У результаті конфлікту, який тільки поглиблювався, більшість суддів місцевого суду забажали звільнення Артеменка з посади голови місцевого суду.

Чи є у суддів юридична можливість самостійно вирішити питання про звільнення Артеменка з посади голови суду, виходячи з вищевказаних фактів і обставин?

№12

Президентом України з мотивів невідповідності Конституції України було зупинено Постанову Кабінету Міністрів України «Про заходи щодо виконання Закону України «Про оцінку земель» та одночасно направлено конституційне подання до Конституційного Суду України щодо її конституційності. Правники Кабінету Міністрів України з огляду на безпідставність та необґрунтованість наведених аргументів в Указі Президента України, яким було зупинено Постанову Кабінету Міністрів України, оскаржили Указ Президента України у порядку адміністративного судочинства.

Чи має повноваження адміністративний суд розглядати позов щодо Указу Президента України у даному разі?

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28 червня 1996 року із змін. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року// Відомості Верховної Ради України. – 2016. - №31. – ст. 545. Із змінами.

3. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 року// Відомості Верховної Ради України. – 2017. - №35. – ст. 376. Із змінами.

4. Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21 грудня 2016 року// Відомості Верховної Ради України. – 2017. - №7-8. – ст. 50. Із змінами.

5. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 року// Відомості Верховної Ради України. – 2015. - №2-3. – ст. 12. Измінами.
6. Булкат М.С. Теоретико-правові засади судової влади: сучасний концепт. Дис. ... д.ю.н. – Київ, 2019. – 444с.
7. Городовенко В.В. Принципи судової влади: монографія. Харків: Право, 2012. 448 с.
8. Кагановська Т.Є., Григоренко Є.І., Григоренко Я.О., Передерій О.С. Конституційні засади сучасного державотворення: навчальний посібник у питаннях і відповідях. – Харків: Право, 2017. – 304с.
9. Каркач П.М., Бородіна І.В., Юревич М.В. Конституційні функції прокуратури України: навчальний посібник. – Харків: Право, 2020. – 230 с.
10. Конституційне право України: навч. посібник [для підгот. до іспиту за кредитно-модульною сист. навчання]. – 2-е вид., перероб. і доп. / В.О. Боняк, В.А. Завгородній, А.В. Самотуга, Л.А. Філяніна. – Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. – 293 с.
11. Конституційне право України: навч.-метод. посібник [Електронний ресурс]/ Д.С. Терлецький, М.В. Афанасьєва, Ю.Д. Батан та ін.; за заг. ред. Д.С. Терлецького. - Одеса: 2020. - 242с. Режим доступу: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/12412> DOI 10.32837/11300.12412
12. Конституційне право України: підручник / [Т.М. Слінько, Л.І. Летнянчин, Ф.В. Веніславський та ін.]; за заг. ред. Т.М. Слінько. – Харків: Право, 2020. – 592 с.
13. Конституційне право: підручник / за загальною редакцією М.І. Козюбри. / Ю.Г. Барабаш, О.М. Бориславська, В.М. Венгер, М.І. Козюбра, О.М. Лисенко, А.А. Мелешевич. – К.: ВАІТЕ, 2021. – 528 с.
14. Кулик С.В. Конституційна реформа в сфері судової влади України: проблеми теорії та практики. Монографія. – Харків: Фенікс, 2020. – 186 с.
15. Організація судової влади в Україні / За ред. І.Є. Марочкіна, Н. В. Сібілрової. – Х.: ТОВ «Одіссей», 2007. – 328 с.
16. Органи державної влади України: монографія/ [за ред. В.Ф. Погорілка]. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. – 592с.
17. Пересада О.М. Конституційне право України: навчальний посібник в таблицях та схемах / О.М. Пересада. – Київ: ВД «Дакор», 2020. – 248 с.
18. Погорілко В. Ф. Конституційне право України : підручник / В. Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко. – К. : Наукова думка, Прецедент, 2006. – 344 с.

19.Скрипнюк В.М. Розвиток системи державної влади в Україні: конституційно-правові аспекти: монографія / В.М. Скрипнюк. – К.: Логос, 2010. – 504 с.

20.Совгиря О.В., Шукліна Н.Г. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 556 с.

21. Судова влада в Україні: історичні витоки, закономірності, особливості розвитку / Авт. кол.: В.С. Бігун, І.Й. Бойко, Т.І. Бондарук, К.А. Віслобоков, О.А. Гавриленко, Л.О. Зайцев, А.Ю. Іванова, О.О. Малишев, І.В. Музика, В.Т. Окіпнюк, Є.В. Ромінський, О.О. Самойленко, М.І. Сірий, І.Б. Усенко (кер. кол.), М.Д. Ходаківський, Л.В. Худояр, О.Н. Ярмиш. НАН України. Інститут держави і права ім. В. М. Корецького; Міжнародна асоціація істориків права. – К.: "Видавництво "Наукова думка" НАН України", 2014. – 503 с.

22.Ткачук О. С. Проблеми реалізації судової влади у цивільному судочинстві: монографія / О.С. Ткачук. – Х.: Право, 2016. – 600 с.

23.Судова влада: монографія / І.Є. Марочкін, Л.М. Москвич, І.В. Назаров [та ін.]; Нац. акад. прав. наук України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого; за заг. ред. І.Є. Марочкіна. – Харків: Право, 2015. – 792 с.

24.Федоренко В. Л. Конституційне право України : підруч. / До 20-річниці Конституції України та 25 річниці незалежності України / В. Л. Федоренко. – К. : Видавництво Ліра-К, 2016. – 616 с.

25.Erwin Chemerinsky Constitutional Law: Principles and Policies: Aspen Student Treatise Series / Erwin Chemerinsky. – 4th Edition: Aspen Publishers, 2011. – 1440 p.

26.Steven L. Emanuel Constitutional Law / Steven L. Emanuel. – 13 Edition: Wolters Kluwer Law & Business, 2015. – 368 p.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ РЕСУРСИ МЕРЕЖІ INTERNET

1. Україномовна версія онлайн-енциклопедія «Вікіпедія». Режим доступу: www.uk.wikipedia.org
2. Офіційний сайт Верховної ради України – <http://zakon2.rada.gov.ua>
3. Офіційний сайт Президента України – <http://www.president.gov.ua>
4. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України – <http://www.kmu.gov.ua>

5. Офіційний сайт Конституційного Суду України – <http://ccu.gov.ua/uk/index>
6. Офіційний веб-портал судової влади України - <http://www.court.gov.ua>
7. Офіційний веб-сайт Верховного Суду України - <http://www.scourt.gov.ua>
8. Єдиний державний реєстр судових рішень - <http://www.reyestr.court.gov.ua>
9. веб-сайт Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського - <http://www.nbuv.gov.ua>
10. веб-сайт Національної парламентської бібліотеки України - <http://www.catalogue.nplu.org>

Тема 20. Інститут конституційної юстиції

(6 год.)

1. Поняття та види конституційного контролю.
2. Становлення та розвиток конституційної юстиції в Україні та світі.
3. Порядок формування Конституційного Суду України.
4. Функції та повноваження Конституційного Суду України.
5. Структура та організація діяльності Конституційного Суду України.
6. Суб'єкти і форми звернення до Конституційного Суду України. Поняття й характеристика стадій конституційного судочинства.
7. Правова природа актів Конституційного Суду України.

Контрольні запитання та завдання

1. Дайте визначення конституційного контролю.
2. Які бувають види конституційного контролю?
3. Назвіть основні етапи становлення інституту конституційного контролю в Україні.
4. Охарактеризуйте, як змінювались роль і повноваження Конституційного Суду України на цих етапах.
5. Який кількісний склад Конституційного Суду України?
6. Розкрийте роль Президента України, Верховної Ради України та з'їзду суддів у формуванні складу Конституційного Суду України.
7. Назвіть основні функції Конституційного Суду України.
8. Проаналізуйте повноваження Конституційного Суду України.

9. Розкрийте особливості структури й організації діяльності Конституційного Суду України.

10. Хто може звертатися до Конституційного Суду України?

11. Які форми звернень до конституційного Суду України передбачено законодавством?

12. Які акти приймає Конституційний Суд України? Охарактеризуйте їх юридичну силу.

Практичні завдання

№1

На всеукраїнському референдумі, проголошеному за народною ініціативою, прийнято Закон України «Про державну мову в Україні». Сорок шість народних депутатів України побачили у ньому низку норм, які, на їхню думку, суперечать положенням Конституції України. На підставі цього вони звернулися з конституційним поданням до Конституційного Суду України щодо відповідності норм цього закону Конституції України (конституційності).

Чи входить до компетенції Конституційного Суду України приймати рішення щодо конституційності закону, який був прийнятий на всеукраїнському референдумі?

№2

Президент України зупинив дію Постанови Верховної Ради Автономної Республіки Крим «Про порядок реєстрації політичних партій на території Автономної Республіки Крим» та одразу ж звернувся з конституційним поданням до Конституційного Суду України щодо її законності. Аргументом цьому було названо невідповідність постанови Верховної Ради Автономної Республіки Крим чинному законодавству України. Конституційний Суд України за результатами розгляду внесеного конституційного подання відмовив у відкритті конституційного провадження у даній справі на підставі невідомості йому питань, які були порушені у конституційному поданні Президента України.

Проаналізуйте з конституційно-правових позицій вищенаведену ситуацію. Наскільки юридично правильна є відмова Конституційного Суду України?

№3

Під час судового розгляду за позовом щодо необґрунтованої відмови Центральної виборчої комісії у реєстрації Кальченка кандидатом у народні депутати України, його адвокат при викладенні своєї позиції послався на деякі положення Рішення Конституційного Суду України від 26 лютого 1998 року № 1-рп/98 у справі про вибори народних депутатів України. Утім, суддя не прийняв наведені аргументи, оскільки адвокат використав положення Рішення Конституційного Суду України, ухвалене щодо закону, який утратив чинність. А це на думку судді, нівелює й юридичну силу Рішення Конституційного Суду України.

Наскільки юридично правильною є аргументація щодо відмови судді у даному разі?

№4

Проаналізуйте повноваження Конституційного Суду України та на основі чого визначте, до яких з наведених нижче видів конституційного контролю вони належать. Установіть, за якими критеріями їх класифіковано. Завдання виконується письмово у формі таблиці:

- а) попередній та подальший конституційний контроль;
- б) консультативний та встановлюючий конституційний контроль;
- в) факультативний та обов'язковий конституційний контроль;
- г) абстрактний та конкретний конституційний контроль;
- г) повний та частковий конституційний контроль;
- д) формальний та матеріальний конституційний контроль.

№5

Конституційним Судом України за результатом розгляду конституційного подання Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про засади державної мовної політики» було прийняте рішення, у якому зазначений закон України було визнано неконституційним. Підставою цьому у Рішенні Конституційного Суду України було названо порушення встановленої Конституцією України процедури розгляду та ухвалення Закону України «Про засади державної мовної політики».

Який вид конституційного контролю у даному випадку мав місце?

№6

Кононенко подав на розгляд Конституційного Суду України заяву про звільнення із займаної посади Голови Конституційного Суду України. Цей крок був аргументований Кононенком власною персональною відповідальністю за низьку ефективність роботи Конституційного Суду України щодо здійснення конституційної юрисдикції зі справ, які мають важливе суспільно-політичне значення. Конституційний Суд України на пленарному засіданні більшістю від свого конституційного складу задовольнив подану заяву Кононенка та звільнив його з посади Голови Конституційного Суду України.

Чи позбавляє звільнення Кононенка з посади Голови Конституційного Суду України повноважень судді Конституційного Суду України?

№7

На з'їзді суддів України, скликаному у зв'язку з призначенням за своєю квотою двох суддів Конституційного Суду України, було висунуто шість кандидатур на вакантні посади. Особливість одного кандидата полягала у тому, що він жодного дня не працював на посаді судді суду загальної юрисдикції, утім мав двадцятирічний досвід адвокатської діяльності. Декілька делегатів з'їзду виступили проти такого висування, оскільки, на їхню думку, формування органу конституційної юрисдикції з'їздом суддів України повинно здійснюватися винятково з числа професійних суддів.

Наскільки обгрунтована позиція щодо неможливості призначення з'їздом суддів України суддею Конституційного Суду України адвоката у даному разі?

№8

Визначте з-поміж нижченаведених правових актів, які з них не можуть бути предметом розгляду у Конституційному Суді України щодо їх конституційності. Завдання виконується письмово:

- а) Указ Президента України;
- б) Розпорядження Голови обласної державної адміністрації;
- в) Постанова Центральної виборчої комісії;
- г) Закон України;
- д) Постанова Верховної Ради Автономної Республіки Крим;
- е) Наказ Міністерства внутрішніх справ України;
- е) Рішення обласної ради;

- є) Міжнародно-правовий договір, ратифікований Верховною Радою України;
- ж) Декрет Кабінету Міністрів України;
- з) Постанова Ради міністрів Автономної Республіки Крим;
- и) Розпорядження Кабінету Міністрів України;
- і) Постанова Національного банку України.

№9

Конституційний Суд України прийняв ухвалу про розгляд справи за конституційним поданням Президента України щодо офіційного тлумачення низки положень Конституції України, що стосуються Служби безпеки України, та оголошення по ній Рішення Конституційного Суду України на закритому пленарному засіданні. Даний крок Конституційного Суду України був обґрунтований недопущенням розголошення державної таємниці при здійсненні конституційного провадження у даній справі.

Чи не порушено у даному разі Конституційним Судом України принципу гласності та відкритості судового розгляду?

№10

Президент України видав указ про звільнення Новикова з посади судді Конституційного Суду України на підставі порушення ним присяги судді Конституційного Суду України. При цьому жодного розслідування з даного приводу проведено не було. Наступним Указом Президент України призначив суддею Конституційного Суду України громадянина України Панасенка. У Верховній Раді України більшість народних депутатів України не погодилися з зазначеними указами Президента України та звернулися з конституційним поданням до Конституційного Суду України щодо їх конституційності. Також парламентарі відмовилися приводити до присяги новопризначеного суддю Конституційного Суду України до винесення рішення органом конституційної юрисдикції у даній справі.

Чи дотримано Президентом України процедуру звільнення та призначення суддів Конституційного Суду України у даному разі? Дайте конституційно-правову оцінку діям народних депутатів України.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28 червня 1996 року із змін. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 року// Відомості Верховної Ради України. – 2017. - №35. – ст. 376. Із змінами.
3. Булкат М.С. Теоретико-правові засади судової влади: сучасний концепт. Дис. ... д.ю.н. – Київ, 2019. – 444с.
4. Городовенко В.В. Принципи судової влади: монографія. Харків: Право, 2012. 448 с.
5. Гультай М.М. Конституційна скарга у механізмі доступу до конституційного правосуддя. Курс лекцій. – Київ: Центр навчальної літератури, 2019. – 270с.
6. Кагановська Т.Є., Григоренко Є.І., Григоренко Я.О., Передерій О.С. Конституційні засади сучасного державотворення: навчальний посібник у питаннях і відповідях. – Харків: Право, 2017. – 304с.
7. Конституційне право України: навч. посібник [для підгот. до іспиту за кредитно-модульною сист. навчання]. – 2-ге вид., перероб. і доп. / В.О. Боняк, В.А. Завгородній, А.В. Самотуга, Л.А. Філяніна. – Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. – 293 с.
8. Конституційне право України: навч.-метод. посібник [Електронний ресурс]/ Д.С. Терлецький, М.В. Афанасьєва, Ю.Д. Батан та ін.; за заг. ред. Д.С. Терлецького. - Одеса: 2020. - 242с. Режим доступу: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/12412> DOI 10.32837/11300.12412
9. Конституційне право України: підручник /[Т.М. Слінько, Л.І. Летнянчин, Ф.В. Веніславський та ін.]; за заг. ред. Т.М. Слінько. – Харків: Право, 2020. – 592 с.
10. Конституційне право: підручник / за загальною редакцією М.І. Козюбри. / Ю.Г. Барабаш, О.М. Бориславська, В.М. Венгер, М.І. Козюбра, О.М. Лисенко, А.А. Мелешевич. – К.: ВАІТЕ, 2021. – 528 с.
11. Конституційна юрисдикція: підручник / Ю. Г. Барабаш [та ін.]; за ред. Ю. Г. Барабаша, А. О. Селіванова. – Х.: Право, 2012. – 166 с.

12. Кулик С.В. Конституційна реформа в сфері судової влади України: проблеми теорії та практики. Монографія. – Харків: Фенікс, 2020. – 186 с.

13. Організація судової влади в Україні / За ред. І.Є. Марочкіна, Н.В. Сібільової. – Х.: ТОВ «Одіссей», 2007. – 328с.

14. Органи державної влади України: монографія/ [за ред. В.Ф. Погорілка]. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. – 592с.

15. Пересада О.М. Конституційне право України: навчальний посібник в таблицях та схемах / О.М. Пересада. – Київ: ВД «Дакор», 2020. – 248 с.

16. Погорілко В. Ф. Конституційне право України : підручник / В. Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко. – К. : Наукова думка, Прецедент, 2006. – 344 с.

17. Скрипнюк В.М. Розвиток системи державної влади в Україні: конституційно-правові аспекти: монографія / В.М. Скрипнюк. – К.: Логос, 2010. – 504 с.

18. Совгіря О.В., Шукліна Н.Г. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 556 с.

19. Тесленко М. В. Судебный конституционный контроль в Украине: Монография. – К.: Ин-т государства и права им. В.М. Корецкого НАН Украины, 2001. – 344с.

20. Савчин С.В. Конституційна юстиція та забезпечення конституційного правопорядку: 2005-2020. Монографія. – Харків: Право, 2020. – 384с.

21. Судова влада: монографія / І.Є. Марочкін, Л.М. Москвич, І.В. Назаров [та ін.]; Нац. акад. прав. наук України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого; за заг. ред. І.Є. Марочкіна. – Харків: Право, 2015. – 792с.

22. Федоренко В. Л. Конституційне право України : підруч. / До 20-річчя Конституції України та 25 річчя незалежності України / В. Л. Федоренко. – К. : Видавництво Ліра-К, 2016. – 616 с.

23. Erwin Chemerinsky Constitutional Law: Principles and Policies: Aspen Student Treatise Series / Erwin Chemerinsky. – 4th Edition: Aspen Publishers, 2011. – 1440 p.

24. Steven L. Emanuel Constitutional Law / Steven L. Emanuel. – 13 Edition: Wolters Kluwer Law & Business, 2015. – 368 p.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ РЕСУРСИ МЕРЕЖІ INTERNET

1. Україномовна версія онлайн-енциклопедія «Вікіпедія». Режим доступу: www.uk.wikipedia.org
2. Офіційний сайт Верховної ради України – <http://zakon2.rada.gov.ua>
3. Офіційний сайт Президента України – <http://www.president.gov.ua>
4. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України – <http://www.kmu.gov.ua>
5. Офіційний сайт Конституційного Суду України – <http://ccu.gov.ua/uk/index>
6. Офіційний веб-портал судової влади України - <http://www.court.gov.ua>
7. Офіційний веб-сайт Верховного Суду України - <http://www.scourt.gov.ua>
8. Єдиний державний реєстр судових рішень - <http://www.reyestr.court.gov.ua>
9. веб-сайт Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського - <http://www.nbuv.gov.ua>
10. веб-сайт Національної парламентської бібліотеки України - <http://www.catalogue.nplu.org>

Тема 21. Територіальний устрій України

(4 год.)

1. Поняття державної території.
2. Поняття, принципи та форми територіального устрою.
3. Адміністративно-територіальний устрій України.
 - 3.1. Становлення адміністративно-територіального устрою України.
 - 3.2. Сучасний адміністративно-територіальний устрій України.
4. Конституційно-правовий статус столиці України.
5. Конституційно-правовий статус тимчасово окупованих територій.

Контрольні запитання та завдання

1. Дайте визначення поняття “державна територія”.
2. Що входить до складу державної території України?
3. Охарактеризуйте наявні у світовій практиці форми територіального устрою.
4. Розкрийте особливості територіального устрою унітарних і федеративних держав.

5. На основі яких конституційних принципів побудовано адміністративно-територіальний устрій України?

6. Проаналізуйте склад адміністративно-територіального устрою України.

7. Опишіть становлення адміністративно-територіального устрою України та його основні етапи.

8. Які адміністративно-територіальні одиниці в Україні мають спеціальний статус.

9. Розкрийте особливості конституційно-правового статусу столиці України.

10. Проаналізуйте особливості конституційно-правового статусу тимчасово окупованих територій.

Практичні завдання

№1

Сорок п'ять народних депутатів України виступили перед Верховною Радою України з ініціативою щодо перейменування назви міста Севастополь на Херсонес. Ініціатива обґрунтована поверненням місту з давньою історією його первинної назви. Парламент, розглянувши подану пропозицію, прийняв більшістю від конституційного складу Постанову «Про перейменування назви міста Севастополь на Херсонес». Верховна Рада Автономної Республіки Крим не погодилась з даним рішенням парламенту та звернулася з конституційним поданням до Конституційного Суду України щодо конституційності вищевказаної Постанови Верховної Ради України.

До повноважень якого органу влади належить перейменування населених пунктів? Яке повинен прийняти рішення Конституційний Суд України у даній справі?

№2

Миколаївська міська рада прийняла рішення про розділення Центрального району міста на два райони - власне Центрального та Приміського районів міста. Рішення ради було обґрунтоване тим, що Центральний район досить великий за територією район міста в Україні, що украй негативно позначається на дієвості органів місцевого самоврядування у його межах. Тому розділення району забезпечить більш ефективну їх організацію з управління міськими справами на заново створених районах.

Чи в межах повноважень міської ради було прийнято рішення про зміну адміністративно-територіального устрою у ситуації, що виникла?

№3

Визначте за нижченаведеними історично сформованими назвами українських регіонів сучасні області України. У яких областях України, їх назви не збігаються з назвами обласних центрів? Завдання виконується письмово у формі таблиці:

- а) Буковина;
- б) Слобожанщина;
- в) Донбас;
- г) Полісся;
- г) Волинь;
- д) Галичина;
- е) Бессарабія;
- є) Запоріжжя;
- ж) Таврія.

№4

Упорядкуйте в ієрархічну систему (вищий, середній та нижчий рівні) нижченаведені територіальні одиниці адміністративно-територіального устрою України. Завдання виконується письмово у формі таблиці або схеми:

- а) район у місті;
- б) м. Київ;
- в) місто обласного значення;
- г) район;
- г) м. Севастополь;
- д) село;
- е) місто районного підпорядкування;
- є) Автономна Республіка Крим;
- ж) селище;
- з) область.

№5

Східноукраїнська християнська громада звернулася з клопотанням до лідера парламентської фракції «Регіональний прорив» Лук'яненка підтримати ініціативу щодо перейменування

назви міста Луганськ на Святоград. Лук'яненко, розглянувши наведені аргументи з цього питання, зазначив, що на сьогодні, на жаль, зробити це неможливо. Свою позицію політик аргументував тим, що Луганськ є обласним центром, для перейменування якого потрібно внести зміни до Конституції України, а очолювана ним політична сила наразі немає необхідних 300 депутатських мандатів у Верховній Раді України.

Наскільки юридично правильні пояснення лідера депутатської фракції щодо перейменування населеного пункту у даному разі?

№6

Білопільською районною радою Сумської області за клопотанням територіальної громади селища міського типу Ульянівка прийнято рішення про віднесення Ульянівки до категорії міста. Підставою цьому стали динамічний розвиток економічного сектору та суттєве збільшення кількості населення Ульянівки. Голова Білопільської районної державної адміністрації Сумської області не погодився з прийнятим рішенням і закликав районну раду негайно його скасувати з мотивів перевищення районною радою своїх повноважень.

Наскільки юридично обґрунтована вимога Голови Білопільської районної державної адміністрації Сумської області у ситуації, що склалася?

№7

Верховною Радою України 19 травня 2016 року прийнято Постанову «Про перейменування міста Дніпропетровськ Дніпропетровської області», відповідно до якої місто Дніпропетровськ Дніпропетровської області було перейменовано на місто Дніпро. Назву Дніпропетровської області Верховна Рада України залишила без змін. Такий же підхід було застосовано Верховною Радою України і до перейменування міста Кіровоград Кіровоградської області на місто Кропивницький, де у Постанові Верховної Ради України від 14 липня 2016 року змінено лише назву обласного центру, а назва Кіровоградської області залишена без змін.

Чому Верховна Рада України при прийнятті Постанови обмежилися лише перейменуванням назв обласних центрів, а назви областей залишила без змін?

№8

Укажіть правильну назву посади керівника, який здійснює виконавчу владу в області, з нижченаведених назв:

- а) губернатор Херсонської області;
- б) Херсонський губернатор;
- в) голова Херсонської області;
- г) голова Херсонської обласної державної адміністрації;
- г) Голова Херсонської обласної ради;
- д) Херсонський обласний голова.

№9

Визначте, про який орган державної влади йдеться у нижченаведеному фрагменті тексту Закону України:

«... це тимчасові державні органи у селах, селищах, містах, районах та областях, що діють у складі Антитерористичного центру при Службі безпеки України і призначені для забезпечення дії Конституції та законів України, забезпечення безпеки і нормалізації життєдіяльності населення, правопорядку, участі у протидії диверсійним проявам і терористичним актам, недопущення гуманітарної катастрофи в районі проведення антитерористичної операції».

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28 червня 1996 року із змін. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

2. Про державний кордон України: Закон України від 4 листопада 1991 року// Відомості Верховної Ради України. – 1992. - №2. – ст. 5. Із змінами.

3. Про столицю України – місто-герой Київ: Закон України від 15 січня 1999 року// Відомості Верховної Ради України. – 1999. - №11. – ст. 79. Із змінами.

4. Про військово-цивільні адміністрації: Закон України від 3 лютого 2015 року// Відомості Верховної Ради України. – 2015. - №13. – ст. 87. Із змінами.

5. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15 квітня 2014 року// Відомості Верховної Ради України. – 2014. - №26. – ст. 892. Із змінами.

6. Про затвердження Конституції Автономної Республіки Крим: Закон України від 23 грудня 1998 року// Відомості Верховної Ради України. – 1999. - №5-6. – ст. 43. Із змінами.

7. Адміністративно-територіальний устрій України: методологічні основи та практика реформування: монографія / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України»; наук. ред. В.С. Кравців. – Львів, 2016. – 264 с.

8. Адміністративно-територіальний устрій України: шляхи реформування: монографія / В. Г. Яцуба, В. А. Яцюк, О. Я. Матвіїшин [та ін.]. – К.: Геопринт, 2007. – 365 с.

9. Адміністративно-територіальний устрій України. Історія. Сучасність. Перспективи / Авт. кол.: Куйбіда В.С., Павленко В.П., Яцюк В.А., Матвіїшин О.Я., Ткачук А.Ф., Негода В.А., Карпінський Ю.О., Пухтинський М.О., Ганущак Ю.І., Бабич О.М., Лебединська О.Ю., Матійчик Т.М., Кравець Т.А. Секретаріат Кабінету Міністрів України. – К., 2009. – 618 с.

10. Гамбург Л. С. Державна влада: територіальний устрій і децентралізація: монографія / Л. С. Гамбург. – Lambert Academic Publishing, 2018. – 220 с.

11. Матвієнко А.С. Політико-правові засади територіальної організації держави: світовий досвід і Україна: монографія / А.С. Матвієнко. — К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2015. — 376 с.

12. Кагановська Т.Є., Григоренко Є.І., Григоренко Я.О., Передерій О.С. Конституційні засади сучасного державотворення: навчальний посібник у питаннях і відповідях. – Харків: Право, 2017. – 304с.

13. Конституційне право України: навч. посібник [для підгот. до іспиту за кредитно-модульною сист. навчання]. – 2-е вид., перероб. і доп. / В.О. Боняк, В.А. Завгородній, А.В. Самотуга, Л.А. Філяніна. – Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. – 293 с.

14. Конституційне право України: навч.-метод. посібник [Електронний ресурс]/ Д.С. Терлецький, М.В. Афанасьєва, Ю.Д. Батан та ін.; за заг. ред. Д.С. Терлецького. - Одеса: 2020. - 242с. Режим доступу: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/12412> DOI 10.32837/11300.12412

15. Конституційне право України: підручник / [Т.М. Слінько, Л.І. Летнянчин, Ф.В. Веніславський та ін.]; за заг. ред. Т.М. Слінько. – Харків: Право, 2020. – 592 с.

16. Конституційне право: підручник / за загальною редакцією М.І. Козюбри. / Ю.Г. Барабаш, О.М. Бориславська, В.М. Венгер, М.І. Козюбра, О.М. Лисенко, А.А. Мелешевич. – К.: ВАІТЕ, 2021. – 528с.

17. Органи державної влади України: монографія/ [за ред. В.Ф. Погорілка]. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. – 592с.

18. Пересада О.М. Конституційне право України: навчальний посібник в таблицях та схемах / О.М. Пересада. – Київ: ВД «Дакор», 2020. – 248 с.

19. Погорілко В. Ф. Конституційне право України : підручник / В. Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко. – К. : Наукова думка; Прецедент, 2006. – 344 с.

20. Скрипнюк В.М. Розвиток системи державної влади в Україні: конституційно-правові аспекти: монографія / В.М. Скрипнюк. – К.: Логос, 2010. – 504 с.

21. Совгіря О.В., Шукліна Н.Г. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 556 с.

22. Федоренко В. Л. Конституційне право України : підруч. / До 20-річниці Конституції України та 25 річниці незалежності України / В. Л. Федоренко. – К. : Видавництво Ліра-К, 2016. – 616 с.

23. Erwin Chemerinsky Constitutional Law: Principles and Policies: Aspen Student Treatise Series / Erwin Chemerinsky. – 4th Edition: Aspen Publishers, 2011. – 1440 p.

24. Steven L. Emanuel Constitutional Law / Steven L. Emanuel. – 13 Edition: Wolters Kluwer Law & Business, 2015. – 368 p.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ РЕСУРСИ МЕРЕЖІ INTERNET

1. Україномовна версія онлайн-енциклопедія «Вікіпедія». Режим доступу: www.uk.wikipedia.org
2. Офіційний сайт Верховної ради України – <http://zakon2.rada.gov.ua>
3. Офіційний сайт Президента України – <http://www.president.gov.ua>
4. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України – <http://www.kmu.gov.ua>
5. Офіційний сайт Конституційного Суду України – <http://ccu.gov.ua/uk/index>
6. Офіційний веб-портал судової влади України - <http://www.court.gov.ua>
7. Офіційний веб-сайт Верховного Суду України - <http://www.scourt.gov.ua>

8. Єдиний державний реєстр судових рішень - <http://www.reyestr.court.gov.ua>
9. веб-сайт Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського - <http://www.nbuv.gov.ua>
10. веб-сайт Національної парламентської бібліотеки України - <http://www.catalogue.nplu.org>

Тема 22. Конституційні основи місцевого самоврядування (4 год.)

1. Поняття та принципи місцевого самоврядування.
2. Основні теорії походження місцевого самоврядування.
3. Система та функції місцевого самоврядування.
4. Організаційно-правові форми місцевого самоврядування в Україні.
5. Гарантії місцевого самоврядування.
6. Органи самоорганізації населення.

Контрольні запитання та завдання

1. Дайте визначення поняття “місцеве самоврядування”.
2. Проаналізуйте конституційні принципи, на яких ґрунтується місцеве самоврядування в Україні.
3. Поясніть суть громадівської теорії походження місцевого самоврядування.
4. Розкрийте особливості державницької теорії походження місцевого самоврядування.
5. Визначте зміст теорії муніципального дуалізму.
6. Яка з конституційних теорій походження місцевого самоврядування отримала закріплення в Конституції України?
7. З’ясуйте елементний склад системи місцевого самоврядування та поясніть, який елемент у цій системі первинний.
8. Проаналізуйте функції місцевого самоврядування, порівняйте їх з функціями державної влади.
9. Охарактеризуйте конституційно-правовий статус об’єднаних територіальних громад.
10. Розкрийте систему гарантій місцевого самоврядування.
11. Покажіть роль фінансово-матеріальних гарантій місцевого самоврядування.
12. Який порядок створення та повноваження органів самоорганізації населення?

Практичні завдання

№1

Депутати Харківської обласної ради на своєму засіданні за результатами розгляду діяльності Колпакова на посаді Голови Харківської обласної державної адміністрації, 2/3 від складу ради виразили йому вотум недовіри. Після цього рішення негайно було надіслано Президенту України з вимогою звільнити Голову Харківської ОДА із займаної ним посади. Глава держави, розглянувши дане рішення, відмовився звільняти Колпакова з посади Голови Харківської обласної державної адміністрації. Основним аргументом цьому Президент України назвав унеможливлення політичної розправи деяких осіб, що знаходяться на керівних посадах в обласній раді.

Наскільки юридично аргументовані дії Президента України? Чи може рада, використовуючи конституційно-правові засоби, вплинути на позицію Президента України з даного питання?

№2

За результатами чергових виборів сільських, селищних і міських голів в Україні, територіальною громадою м. Дніпра було обрано нового Дніпровського міського голову Тимченка. Посадовець одразу ж після складення присяги на пленарному засіданні Дніпровської міської ради своїм рішенням звільнив із займаної посади керівника прес-служби Дніпровської міської ради Павленка. Протягом наступних трьох годин Тимченко призначив без проведення відповідного конкурсу на цю посаду громадянина Калмикова.

Чи дотримано процедуру звільнення та призначення на посаду в органі місцевого самоврядування у даному разі?

№3

До бюджету Конотопського району Сумської області з Державного бюджету України було надано міжбюджетний трансферт у вигляді субвенції для проведення реконструкції міського будинку культури. Рішенням Конотопської районної ради зважаючи на те, що після надходження даного трансферту знайшовся позабюджетний інвестор для реконструкції споруди, реалізація коштів, які надійшли у вигляді субвенції з Державного бюджету України, було спрямовано на відновлення центральної

вулиці міста. За результатами ревізії щодо використання субвенції, головний її розпорядник у Державному бюджеті - Міністерство інфраструктури України, звернулося до Конотопської районної ради з вимогою повернути кошти у повному обсязі до Державного бюджету України, які надійшли місцевому бюджету у вигляді субвенції.

Що таке субвенція? Чи потрібно у даному разі повертати кошти, які надійшли до місцевого бюджету назад до Державного бюджету України?

№4

Дванадцять депутатів депутатської фракції «За справедливість» у Закарпатській обласній раді з невідомих мотивів вийшли з її складу. Місяць потому Верховною Радою України були внесені зміни до чинного виборчого законодавства, згідно з якими керівництву політичної партії надавалося право достроково припиняти повноваження депутатів, котрі були обрані за її списками до місцевої ради у разі їх виходу зі складу даної депутатської фракції. Керуючись цією законодавчою новелою, керівництво політичної партії «За справедливість» позбавило зазначених осіб депутатських мандатів. Останні не погодилися з цим рішенням і звернулися з відповідним позовом до суду.

Чи були підстави для оскарження рішення керівництва політичної партії у даному разі?

№5

Жителі селища Катеринівка під час зустрічі зі своїм депутатом Мироненком, обраним від їхнього виборчого округу до селищної ради, дали йому доручення виборців, підтримане більшістю учасників зборів. Зміст доручення полягав у капітальному ремонті дороги, суттєво пошкодженій внаслідок ліквідації узимку аварії теплоопалювальних мереж. Незважаючи на запевнення депутата, що дане питання буде вирішено на найближчому засіданні селищної ради, воно так і не було доведено депутатом до відома селищної ради та її виконавчих органів навіть через півроку й, отже, залишилося не вирішеним.

Що таке доручення виборців? Яких заходів можуть ужити жителі для забезпечення виконання депутатом селищної ради доручення виборців?

№6

В Україні відповідно до строків, визначених чинним конституційним законодавством, було проведено чергові вибори сільських, селищних та міських голів. На другому році їхніх повноважень Верховна Рада України 2/3 народних депутатів України від свого конституційного складу прийняла Закон України «Про внесення змін до ч. 2 ст. 141 Конституції України». Прийнятим законом насамперед передбачалося зменшення конституційного строку повноважень сільських, селищних і міських голів з п'яти до чотирьох років.

Чи поширяться зменшення строку конституційних повноважень на вже обраних сільських, селищних і міських голів?

№7

Кропивницьким міським головою Федотовим було призначено 17-річну громадянку України Петрову на посаду радника Кропивницького міського голови у справах молоді. Петрова останнім часом брала активну участь у діяльності молодіжних організацій м. Кропивницький. Дане призначення було обґрунтоване «омолодженням кадрів» Кропивницької міської ради, а також інтенсифікацією діалогових механізмів через налагодження партнерських відносин між органами міської влади та молоддю м. Кропивницький.

Наскільки законне призначення Кропивницьким міським головою особи, яка не досягла 18-річного віку, на посаду в орган місцевого самоврядування?

№8

Депутати Охтирської районної ради Сумської області, зважаючи на погіршення криміногенної обстановки у районному центрі та бездіяльність у цьому напрямі керівництва місцевого відділу поліції, ініціювали розгляд на засіданні районної ради питання щодо недовіри Начальнику Охтирського відділу поліції Бабенку. Рішення з цього питання було підтримано 2/3 депутатів районної ради. На наступний день Голова Охтирської районної ради направив прийняте радою рішення Начальнику Головного управління Національної поліції в Сумській області.

Якби Ви були Начальником Головного управління Національної поліції в Сумській області, щоб зробили, отримавши подібного роду рішення районної ради?

Територіальні громади чотирьох сіл Жмеринського району Вінницької області вирішили добровільно об'єднатися в одну об'єднану територіальну громаду з центром у найбільшому селі. Водночас у ході переговорного процесу про утворення об'єднаної територіальної громади виникли складнощі щодо умов створення та діяльності об'єднаної територіальної громади. Наслідком цього стало те, що рішення про утворення об'єднаної територіальної громади було ухвалено трьома сільськими радами, а одна сільська рада не підтримала рішення про утворення об'єднаної територіальної громади.

Чи достатньо рішень трьох сільських рад з чотирьох для утворення об'єднаної територіальної громади, виходячи з вищенаведених фактів і обставин?

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28 червня 1996 року із змін. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

2. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року.// Відомості Верховної Ради України. – 1997. - №24. – ст. 170. Із змінами.

3. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 5 лютого 2015 року// Відомості Верховної Ради України. – 2015. - №13. – ст. 91. Із змінами.

4. Про органи самоорганізації населення: Закон України від 11 липня 2001 року// Відомості Верховної Ради України. – 2001. - № 48. – ст. 254. Із змінами.

5. Про столицю України – місто-герой Київ: Закон України від 15 січня 1999 року// Відомості Верховної Ради України. – 1999. - №11. – ст. 79. Із змінами.

6. Батанов О. В. Конституційно-правовий статус територіальних громад в Україні. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 511с.

7. Ворона П.В., Гошовська В.А., Лопушинський І.П. Місцева влада в країнах пострадянського простору: монографія / За заг. ред. д. держ. упр. П.В. Ворони. Полтава: ПП Шевченко. 2016. 528 с.

8. Громадівська модель самоврядування в Україні: колективна монографія / Кол. авт.; за заг. ред. проф. Ю.М. Бардачова, І.П. Лопушинського, Р.М. Плюща. Херсон: Книжкове видавництво ФОП Вишемирський В.С., 2019. 708 с.

9. Кагановська Т.Є., Григоренко Є.І., Григоренко Я.О., Передерій О.С. Конституційні засади сучасного державотворення: навчальний посібник у питаннях і відповідях. – Харків: Право, 2017. – 304с.

10. Конституційне право України: навч. посібник [для підгот. до іспиту за кредитно-модульною сист. навчання]. – 2-ге вид., перероб. і доп. / В.О. Боняк, В.А. Завгородній, А.В. Самотуга, Л.А. Філяніна. – Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. – 293 с.

11. Конституційне право України: навч.-метод. посібник [Електронний ресурс]/ Д.С. Терлецький, М.В. Афанасьєва, Ю.Д. Батан та ін.; за заг. ред. Д.С. Терлецького. - Одеса: 2020. – 242 с. Режим доступу: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/12412> DOI 10.32837/11300.12412

12. Конституційне право України: підручник / [Т.М. Слінько, Л.І. Летнянчин, Ф.В. Веніславський та ін.]; за заг. ред. Т.М. Слінько. – Харків: Право, 2020. – 592 с.

13. Конституційне право: підручник / за загальною редакцією М.І. Козюбри. / Ю.Г. Барабаш, О.М. Бориславська, В.М. Венгер, М.І. Козюбра, О.М. Лисенко, А.А. Мелешевич. – К.: ВАІТЕ, 2021. – 528 с.

14. Любченко П. М. Конституційно-правові основи розвитку місцевого самоврядування як інституту громадянського суспільства. – Х.: Одісей, 2006. – 352с.

15. Лялюк О. Ю. Основи організації і діяльності місцевих рад в Україні : монографія / О. Ю. Лялюк. – Х. : Право, 2008. – 288 с.

16. Місцеве самоврядування в Україні: євроінтеграційний шлях: колективна монографія / за заг. ред. Р.М. Плюща. Київ: РІДНА МОВА. 2016. 808 с.

17. Наукові основи та імплементація світових практик місцевого самоврядування та об'єднання територіальних громад: монографія / І.Л. Сазонець, О. І. Алейнікова [та ін.]; за наук. ред. д-ра екон. н., проф. І. Л. Сазонця. – Рівне: Волин. обереги, 2017. – 216 с.

18. Пересада О.М. Конституційне право України: навчальний посібник в таблицях та схемах / О.М. Пересада. – Київ: ВД «Дакор», 2020. – 248 с.

19. Погорілко В. Ф. Конституційне право України : підручник / В. Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко. – К.: Наукова думка, Прецедент, 2006. – 344 с.

20. Совгіря О.В., Шукліна Н.Г. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 556 с.

21. Федоренко В. Л. Конституційне право України : підруч. / До 20-річчя Конституції України та 25 річчя незалежності України / В. Л. Федоренко. – К. : Видавництво Ліра-К, 2016. – 616 с.

22. Федоренко В. Л., Чернеженко О. М. Конституційні моделі місцевого самоврядування у державах-учасницях ЄС, Швейцарії та Україні: монограф.; за ред. В. Л. Федоренка. Київ: Видавництво «Ліра», 2017. – 288 с.

23. Територіальні громади в умовах децентралізації: ризики та механізми розвитку: монографія / ДУ “Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України”; наук. ред.: В. С. Кравців, І. З. Сторонянська. Львів, 2020. 531 с.

24. Трансформація місцевого самоврядування в Україні у контексті зарубіжного досвіду [Текст]: монографія / М. В. Примуш, Ю. О. Коваль; Донец. нац. ун-т. – Донецьк: Юго-Восток, 2014. – 219с.

25. Babin Igor. Local Finances and the Constitution of Ukraine// *Finanse Publiczne a Konstytucja: monografia prawnicze*. Redacja naukowa Monika Bogucka-Felczak. Warszawa: Poltext. 2020. – P. 297-309. ISBN 978-83-8175-052-3.

26. Erwin Chemerinsky Constitutional Law: Principles and Policies: Aspen Student Treatise Series / Erwin Chemerinsky. – 4th Edition: Aspen Publishers, 2011. – 1440 p.

27. Steven L. Emanuel Constitutional Law / Steven L. Emanuel. – 13 Edition: Wolters Kluwer Law & Business, 2015. – 368 p.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ РЕСУРСИ МЕРЕЖІ INTERNET

1. Україномовна версія онлайн-енциклопедія «Вікіпедія». Режим доступу: www.uk.wikipedia.org
2. Офіційний сайт Верховної ради України – <http://zakon2.rada.gov.ua>
3. Офіційний сайт Президента України – <http://www.president.gov.ua>
4. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України – <http://www.kmu.gov.ua>
5. Офіційний сайт Конституційного Суду України – <http://ccu.gov.ua/uk/index>
6. Офіційний веб-портал судової влади України - <http://www.court.gov.ua>
7. Офіційний веб-сайт Верховного Суду України - <http://www.scourt.gov.ua>
8. Єдиний державний реєстр судових рішень - <http://www.reyestr.court.gov.ua>
9. веб-сайт Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського - <http://www.nbuv.gov.ua>
10. веб-сайт Національної парламентської бібліотеки України - <http://www.catalogue.nplu.org>

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМ

«Конституційне право в системі публічного права»

Розпочинаючи вивчення даної теми, зверніть увагу на те, що термін “конституційне право” використовується науковцями в кількох значеннях: 1) як галузь вітчизняного права; 2) як галузь національного законодавства; 3) як галузева юридична наука; 4) як обов’язкова навчальна дисципліна. Конституційне право як галузь права належить до галузей публічного права та володіє всіма властивостями останнього. Конституційне право спрямоване на задоволення загального (суспільного) інтересу і цим обумовлена специфіка предмету і методу його правового регулювання. Найбільші дискусії серед науковців породила проблема назви галузі. Суперечка, яка виникла на початку 18 століття, фактично поділила науковців на дві групи. Перша група науковців відстоює позицію щодо необхідності використання терміну “конституційне право” для позначення даної галузі, друга група науковців наполягає на застосуванні терміну “державне право”. На практиці, в кожній державі використовується назва, що склалась історично. В країнах, де поширена німецька система права, здебільшого використовується назва “державне право” (Австрія, Німеччина, Швейцарія...), а в країнах романської та англосаксонської системи права (Велика Британія, Іспанія, США, Франція) усталена назва “конституційне право”. В Україні, яка довгий час входила до складу СРСР, а перед цим – Російської та Австро-Угорської імперій, які перебували під впливом німецької системи права, першопочатково теж застосовувалась назва “державне право”. Лише у 80-х роках минулого століття починає домінувати використання терміну “конституційне право”. В теперішній час більшість українських вчених-конституціоналістів відстоюють використання терміну “конституційне право”. З етимологічної точки зору більш правильним є використання терміну “конституційне право”. Оскільки будь-яка галузь права (публічного чи приватного) є результатом діяльності держави і повноправно може називатись “державне право”.

Опрацювавши проблему з назвою даної галузі, переходьте до аналізу її предмету. Пам'ятайте, що предметом галузі права є коло суспільних відносин, які нею регулюються. Предмет галузі права відповідає на питання: що регулює дана галузь? Предмет галузі конституційного права, як і будь-якої іншої галузі не є статичним та перебуває в постійному розвитку. Одні суспільні відносини зникають з предмету правового регулювання, а інші навпаки з'являються. Першопочатково в якості предмету регулювання конституційного права вчені конституціоналісти визначали винятково владовідносини. Конституційні відносини носили політичний характер і були спрямовані на реалізацію державної влади. Однак, з демократизацією суспільства, зміною суспільних цінностей, важливе місце в системі конституційних відносин стали займати відносини між державою та людиною. На сьогодні, конституційне право визначає загальні засади життєдіяльності держави, суспільства і особи. Предметом регулювання конституційного права є найважливіші суспільні відносини, що складаються у всіх сферах: політичній, економічній, соціальній, культурній, інформаційній...

Розглянувши предмет конституційного права та його особливості, переходьте до вивчення іншого важливого критерію виділення галузі права в самостійну – її методу. Методом правового регулювання є складна система прийомів, способів та засобів правового регулювання за допомогою яких галузь права здійснює вплив на регульований нею предмет. Метод правового регулювання відповідає на питання: як дана галузь здійснює регулювання суспільних відносин, що складають її предмет? В теорії права виділяють два методи правового регулювання – імперативний та диспозитивний. Хоча кожен з них має багато синонімів. Наприклад, імперативний метод правового регулювання часто називають методом субординації, владно-наказовим методом чи методом владних приписів. В той час, як диспозитивний метод – методом рівності чи координації. Разом з тим, в чистому вигляді на практиці жоден з них не застосовується. Галузеві методи правового регулювання утворюються шляхом поєднання елементів імперативного та диспозитивного методів. В конституційному

праві, як галузі публічного права переважають елементи імперативності, але роль елементів диспозитивності постійно зростає. Це пов'язано з демократизацією суспільних процесів та зміною системи цінностей, надання пріоритету людині над державою. Зміни в предметі і методі конституційно-правового регулювання, які відбуваються останнім часом, зумовили початок використання науковцями терміну “метод гарантування” для позначення галузевого методу конституційного права. Зміст якого полягає в забезпеченні механізмів реалізації конституційних прав і свобод людини і громадянина.

Дослідивши предмет і метод правового регулювання в конституційному праві, зверніть також увагу на систему принципів конституційного права. Принципи – це основоположні ідеї, засади, які пронизують конституційне право та утворюють каркас цієї галузі права. Принципи конституційного права традиційно поділяють на загальні та спеціальні. Загальні принципи конституційного права поширюють свою дію на все конституційне право в цілому. Наприклад, принципи демократизму, системності, історизму. В той час як спеціальні принципи поширюються лише на окрему частину (підгалузь чи конституційно-правовий інститут) конституційного права. Для прикладу, принципи виборності, колегіальності поширюються на інститут законодавчої влади, а принцип одноособового прийняття рішень діє в інституті глави держави.

Зверніть увагу також на співвідношення конституційного права з іншими галузями. Конституційне право як основоположна, системоутворююча галузь правової системи України визначає засади правового регулювання інших галузей. Відносини, які регулюються конституційним правом в більшості випадків отримують подальше правове регулювання в інших галузях права. Наприклад, Конституція України гарантує кожному право на працю, але реалізувати це право особа зможе лише вступивши у трудові відносини, що регулюються галуззю трудового права. Саме вона визначає умови і порядок працевлаштування, права та обов'язки працівника, умови праці, порядок оплати праці та припинення трудових відносин. Аналогічним чином проявляється співвідношення конституційного права і з іншими галузями права.

На завершення теми опрацюйте питання “Конституційне право як наука і навчальна дисципліна”. Зверніть увагу, що наука конституційного права належить до галузевих юридичних наук та являє собою систему знань, ідей, концепцій, гіпотез про конституційно-правові явища. Об’єктом вивчення науки конституційного права є конституційно-правові норми, конституційно-правові відносини та галузь конституційного права в цілому. Наука конституційного права використовує як загальнонаукові, так і спеціально юридичні методи наукового дослідження. До спеціальних юридичних методів наукового дослідження належать формально-догматичний та порівняльно-правовий методи. На відміну від науки конституційного права, конституційне право як навчальна дисципліна є системою перевірених на практиці знань про конституційно-правові явища. Змістовний обсяг навчальної дисципліни значно вужчий. Конституційне право як навчальна дисципліна є обов’язковою для викладання в юридичних навчальних закладах, її метою є отримання студентами базових знань про конституційно-правові явища.

«Система конституційного права як галузі права»

Приступаючи до вивчення даної теми, зверніть увагу на таку властивість галузі конституційного права як системність. Система конституційного права – це його внутрішня будова, яка показує з яких елементів воно складається. Системний набір елементів володіє зовсім іншим рівнем якостей, кожен елемент має чітко визначене місце в цій системі, поєднаний внутрішніми та зовнішніми зв’язками. Конституційне право як галузь права складається з конституційно-правових норм та конституційно-правових інститутів, об’єднаних в цілісну систему предметом, методом та принципами конституційного права. Систему конституційного права як галузі права необхідно відмежовувати від системи Конституції України. Ці два конституційно-правові явища мають багато спільного, в основу побудови системи конституційного права покладена система Конституції України, але система конституційного права є значно ширшою за систему Конституції України. Вона охоплює багато конституційно-правових інститутів, яким не знайшлося місця в Конституції

України чи регулювання яких здійснюється Конституцією України на поверхновому рівні. Наприклад, інститут громадянства України чи інститут виборчого права.

Далі переходьте до аналізу складових елементів системи конституційного права. Розпочніть з аналізу конституційно-правових інститутів. Зверніть увагу, що конституційно-правовий інститут – це певна група конституційно-правових норм, що регулюють однорідне коло суспільних відносин. Порівняно з галуззю конституційного права, конституційно-правові інститути – це набагато менші правові утворення, яким не характерна самостійність та наявність власного виключного предмету та методу правового регулювання. Наявність конституційно-правових інститутів є наслідком неоднорідності суспільних відносин, що складають предмет конституційного права. Диференціація конституційно-правових інститутів можлива за різноманітними підставами. Найчастіше в літературі з конституційного права зустрічається класифікація за змістом, предметом правового регулювання, структурою, функціями. Наприклад, залежно від структури конституційно-правові інститути поділяються на генеральні, основні та початкові. Так, генеральний конституційно-правовий інститут правового статусу особи включає в себе такі основні інститути як інститут громадянства, інститут правового статусу іноземців та осіб без громадянства, інститут правового статусу біженців та осіб, що потребують додаткового чи тимчасового захисту, інститут притулку та інші. А основний інститут громадянства складається з таких початкових інститутів як інститут належності до громадянства, інститут принципів громадянства, інститут набуття громадянства, інститут припинення громадянства та інших.

Первинним та найменшим елементом галузі конституційного права є конституційно-правова норма. Традиційно її визначають як формально визначене загальнообов'язкове правило поведінки, що встановлене або санкціоноване державою та регулює конституційні відносини. Конституційно-правова норма є різновидом правової норми, тому їй властиві всі ознаки останньої (формальна визначеність, загальнообов'язковість, забезпечення державним

примусом). Крім того, їй властиві і спеціальні ознаки, які дозволяють відрізнити її від норм інших галузей права: предмет правового регулювання, вища юридична сила, підвищена стабільність, здебільшого імперативність. Класифікація конституційно-правових норм можлива за різноманітними підставами. Найчастіше використовують такі підстави як: юридична сила, механізм правового регулювання, структура, територія та час дії. Структура конституційно-правової норми є традиційною і включає в себе три елементи: гіпотезу, диспозицію та санкцію. Гіпотеза визначає умови за яких починає діяти диспозиція. Диспозиція встановлює права та обов'язки суб'єктів конституційних правовідносин, тобто власне і є правилом поведінки. А санкція визначає несприятливі наслідки, яких зазнає порушник правила, визначеного в диспозиції. Особливістю структури конституційно-правової норми є те, що всі три елементи в одній нормі зустрічаються надзвичайно рідко. Як правило, конституційно-правова норма містить один чи два елементи.

«Джерела конституційного права»

Розпочніть вивчення цієї теми з аналізу методологічних підходів до визначення категорії “джерело права”. Зверніть увагу, що в сучасній юридичній науці цей термін має кілька значень. Досить часто його використовують для позначення історичних правових пам'яток (наприклад, Руська Правда, Литовський Статут) або для позначення органу, що створює право (наприклад, Верховна Рада України стосовно закону), і, нарешті, джерело права використовується для позначення зовнішньої форми об'єктивації правових норм, тобто того в чому містяться правові норми. Останній підхід до розуміння терміну “джерело права” є найбільш поширеним. Тому досить часто в підручниках з конституційного права можна також зустріти термін “джерело (форма) права”. Джерела конституційного права характеризуються загальними та спеціальними ознаками. Загальні ознаки властиві всім джерелам права, в тому числі конституційного. До таких загальних ознак можемо віднести формальну визначеність, загальнообов'язковість, гарантованість дії, визначеність кола суб'єктів державотворення. Щодо спеціальних ознак, то вони властиві лише джерелам

конституційного права. Зокрема, джерела конституційного права відрізняються суттю та змістом, предметом правового регулювання, суб'єктами правотворення та функціями, способами і засобами правотворення, формою, мають найвищий ступінь гарантованості та утворюють у своїй взаємодії органічну систему.

Розглянувши поняття та ознаки джерела конституційного права, переходьте до аналізу системи джерел конституційного права України. Як і система галузі конституційного права, система його джерел характеризується системним набором елементів, що породжує нові якості як елементів, так і системи в цілому. Система джерел конституційного права – це сукупність взаємопов'язаних, взаємоузгоджених та взаємозумовлених конституційних нормативно-правових актів, договорів, судових прецедентів, звичаїв та традицій, що є зовнішньою формою об'єктивації волі Українського народу. Визначальна роль джерел конституційного права у системі права України зумовлює здійснення ними таких функцій: системотворчої, установчої, правотворчої та правореалізаційної.

Джерела конституційного права характеризуються значною різноманітністю. Їхня класифікація здійснюється за сутністю, юридичною силою, формою, територією та часом дії, чинністю та національною приналежністю.

Основним джерелом в конституційному праві України є Конституція. Вона регулює найважливіші суспільні відносини, характеризується особливим порядком прийняття та внесення змін, механізмом захисту та гарантування, містить норми прямої дії та є єдиним нормативно-правовим актом найвищої юридичної сили. Для Конституції України притаманні певні властивості, що визначають її сутність, зміст, цілі та мету. До таких юридичних властивостей відносять: установчий характер, найвища юридична сила, пряма та безпосередня дія норм, спеціальна процедура прийняття та введення в дію, спеціальний механізм юридичного захисту та гарантування.

Після аналізу поняття та юридичних властивостей Конституції України, зверніть увагу на таке важливе джерело конституційного права як декларації. Роль декларацій в конституційному праві визначається тим, що ці документи мають

не тільки правову але і політичну природу, можуть прийматися різними суб'єктами конституційного права (Верховною Радою України, політичними партіями, громадськими організаціями...). Як правило, зміст декларацій носить загальний характер і для реалізації їхніх положень потрібне прийняття інших нормативно-правових актів. Найважливіша роль в системі джерел Конституційного права належить деклараціям, що прийняті Верховною Радою України: Декларація про державний суверенітет України, Декларація прав національностей, Декларація про загальні засади державної молодіжної політики в Україні, Декларація про загальні засади державної політики України стосовно сім'ї та жінок. Більшість положень цих декларацій отримали подальше закріплення і розвиток в Конституції та відповідних законах України.

Важливе місце в системі джерел конституційного права належить договорам. Договір – це угода двох або більше суб'єктів конституційного права про встановлення, зміну або припинення конституційних прав і обов'язків. Договори в конституційному праві поділяються на внутрішні та міжнародні. В якості прикладу внутрішнього договору можна навести Конституційний договір між Верховною Радою України та Президентом України про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України. Роль цього договору полягала в тому, що на час відсутності Конституції України, він виконував її функції. Важливе місце в системі джерел конституційного права належить і міжнародним договорам, які після надання належним чином оформленої згоди Верховною Радою України стають частиною національного законодавства. Особливо це стосується міжнародних договорів в сфері захисту прав людини. Більшість положень міжнародних стандартів в галузі прав людини отримали закріплення в національному конституційному законодавстві.

Після аналізу місця та ролі договорів в системі джерел конституційного права, перейдіть до вивчення поняття та класифікації законів. Фактично, закони є основним джерелом конституційного права. Згідно зі статтею 92 Конституції України, більшість відносин, що складають предмет конституційного права мають регулюватись саме законами. Закон – це нормативно-правовий акт,

який має вищу юридичну силу стосовно інших джерел права, за винятком Конституції, приймається за особливою процедурою та регулює коло найбільш важливих суспільних відносин. Традиційно, закони вченими-конституціоналістами поділяються на три види: конституційні (закони, якими вносяться зміни до Конституції); органічні (закони, прийняття яких передбачено в тексті самої Конституції, наприклад, Закон “Про громадянство України”); звичайні (усі інші закони).

Зверніть увагу, що підзаконні акти приймаються на підставі закону, з метою виконання закону і мають відповідати закону. Про їхню юридичну силу свідчить назва цих актів. Юридична сила підзаконних актів також неоднакова. Вона залежить від місця органу, який його видав, у системі органів публічної влади. Важливе місце в системі джерел конституційного права належить указам Президента України, постановам Кабінету Міністрів України, рішенням органів місцевого самоврядування.

Завершуючи розгляд цієї теми, приділіть також увагу відносно новим джерелам конституційного права – судовим прецедентам. В Україні Рішення Конституційного Суду України щодо офіційного тлумачення Конституції України володіють ознаками прецедентного права, оскільки склалась практика посилення цим Судом на власні попередні рішення. Крім того, відповідно до статті 17 Закону України “Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини” вітчизняні суди при розгляді справ мають застосовувати Конвенцію та практику Європейського суду з прав людини в якості джерела права. Насамкінець зверніть увагу на такі джерела конституційного права як правові традиції та звичаї. Роль і сфера застосування їх в сучасному конституційному праві України незначна, вони можуть застосовуватись лише у випадках, коли не суперечать чинному законодавству. Але досить значна кількість правових традицій та звичаїв знайшла своє закріплення в правових нормах і наразі їх важко розділити. Наприклад, спочатку як звичай склалася практика, яка потім отримала конституційне закріплення, відкриття першої сесії новообраної Верховної Ради України найстаршим за віком народним депутатом України.

«Основи теорії Конституції»

На початку вивчення цієї теми зверніть увагу на етимологічне значення терміна “конституція”. Цей термін має давню історію та зустрічається ще в актах римських імператорів. Поштовхом до поширення використання цього терміну, на думку вчених-конституціоналістів, послужило вживання його у заголовку офіційних документів. Спочатку використовувався для позначення форми держави (точніше державного устрою), і лише у 18 столітті в період буржуазно-демократичних революцій починає позначати сукупність правових норм. В цей час поряд з терміном “конституція” починає також використовуватись термін “основний закон”, що вперше був введений у науковий обіг монархомахи Ф. Дюплессі-Монре, Ф. Отманом та іншими. В уявленні цієї групи науковців ідея конституції як основного закону передбачала існування в державі найвищого правового акту, яким обмежується одноосібна влада монарха. Період буржуазно-демократичних революцій ознаменувався швидким розвитком конституційних ідей (теорії народного суверенітету, поділу влади, парламентаризму...) та спричинив наповнення терміну “конституція” новим змістом. Сьогодні під цим терміном розуміють систему загальнообов’язкових правових норм, що мають найвищу юридичну силу та визначають базові засади взаємовідносин між людиною, суспільством і державою. Представники різних правових шкіл виробили власні підходи до розуміння терміна “конституція”. На сьогодні найбільш популярними продовжують залишатись природно-правова, нормативістська, інституційна, марксистсько-ленінська, теологічна концепції.

Розглянувши поняття, суть і походження конституції, переходьте до аналізу її функцій. Під ними розуміють основні напрямки впливу конституції на регульовані нею суспільні відносини. Конституція в Україні, як і в більшості держав світу є поліфункціональна. Вона здійснює вплив на всі сфери суспільного життя і виконує політичну, економічну, культурну, соціальну, інформаційну та інші загально соціальні функції. Крім того, як документу, що має правову природу, їй властиві і спеціально-юридичні функції: установча, регулятивна, охоронна. Класифікація

функцій конституції можлива за різноманітними підставами, найчастіше можна зустріти класифікацію за часом дії на постійні та тимчасові.

Після аналізу функцій конституції, зупиніться на вивченні загальної характеристики Конституції України 1996 року. Зверніть увагу на особливості її будови (структури). Конституції України властива традиційна для конституцій будова, яка включає три елементи: вступну, основну та заключну частини. Вступна частина складається з преамбули, яка виконує декілька функцій: показує хто, за яких умов, і з якою метою прийняв Конституцію України. Основна частина містить 13 розділів, які поділяються на 159 статей. Розділи основної частини Конституції України згруповані так, що розділ , який визначає конституційні права та свободи людини і громадянина, передує розділам, що визначають інститути державної влади та місцевого самоврядування, та слідує за розділом, присвяченим загальним засадам конституційного ладу. Тобто, навіть в будові основної частини конституції можемо побачити закріплення пріоритету людини над державою, реалізацію конституційного принципу – людина є найвищою соціальною цінністю. Заключна частина складається з прикінцевих та перехідних положень. Прикінцеві положення включають дві статті, якими визначається порядок набрання чинності Конституції України та встановлюють день прийняття конституції державним святом. Перехідні положення, більшість з яких уже втратили чинність, мали своєю метою врегулювання відносин під час перехідного етапу після набуття чинності Конституції України, коли необхідно було адаптувати діюче законодавство до нових вимог. Приділіть також увагу характеристиці Конституції України залежно від підстав класифікації конституцій. Визначте, якою є Конституція України за формою, терміном дії, способом прийняття, порядком внесення змін і доповнень, формою правління та формою державного устрою, ставленням до релігії.

Далі перейдіть до аналізу порядку внесення змін та доповнень до Конституції України 1996 року. Проаналізуйте Рішення Конституційного Суду України №6-рп від 05 жовтня 2005 року стосовно можливості прийняття нової конституції. З'ясуйте, в

яких випадках заборонено вносити зміни та які зміни не можуть бути внесені до Конституції України. Розгляньте особливості внесення змін до розділів I, III та XIII Конституції України. Поясніть, хто може бути суб'єктом законодавчої ініціативи в даному випадку, яка кількість голосів народних депутатів необхідна для прийняття законопроекту, яку роль виконує Конституційний Суд України та всеукраїнський референдум. Порівняйте з цією процедурою порядок внесення змін до всіх інших розділів Конституції України. Покажіть відмінності та поясніть їх причини.

Після цього зосередьтесь на проблемах реалізації Конституції України. Розкрийте поняття, зміст та механізм. Покажіть основні форми реалізації конституційних норм, проаналізуйте особливості використання, виконання та додержання. Зверніть увагу на особливості правової охорони Конституції України. Розкрийте сутність та значення конституційного контролю та конституційного нагляду. Поясніть, які органи їх здійснюють.

«Конституційно-правові відносини»

Вивчення цієї теми розпочніть із дослідження поняття, специфічних рис, структури та видів конституційно-правових відносин. Конституційні відносини — це найбільш важливі суспільні відносини врегульовані нормами конституційного права. Вони виникають, змінюються та припиняються внаслідок діяльності чи поведінки суб'єктів конституційного права або незалежно від їх волі як результат певного стану (наприклад, стану громадянства) та породжують конституційні права і обов'язки учасників. Характер предмету конституційного права обумовлює особливості конституційних правовідносин. Тому їм властивий здебільшого політичний характер, особливе коло суб'єктів, спеціальний спосіб реалізації прав та обов'язків учасників. Щодо структури конституційних правовідносин, то вона являє собою комплексну побудову елементів, їх сукупність, взаємозв'язок та взаємодію, ієрархічну координованість, що сприяють забезпеченості єдності та цілісності, та є традиційною для будь-якого виду правовідносин: суб'єкти, об'єкти, суб'єктивні права і юридичні обов'язки, юридичні факти.

Для теорії та практики конституційного права важливою є типологія конституційних відносин. Вона дає можливість більш повно уявити різноманітність та їх багатовимірність. В якості критеріїв класифікації виділяють різноманітні підстави: зміст, форма, суб'єкти, механізм правового регулювання, територія дії, час, цільове призначення та інше. Найбільш поширеною класифікацією є поділ залежно від суб'єктів. Така диференціація не випадкова, адже суб'єкт є головною фігурою в правовідносинах. Розглядаючи питання суб'єктів конституційних правовідносин, зверніть увагу на використання не тотожних за своїм змістом термінів “суб'єкт конституційного права” то “суб'єкт конституційних правовідносин”. Співвідносяться ці два явища як потенційний та дійсний учасник конституційних правовідносин. Щодо суб'єктів конституційних правовідносин в теорії конституційного права єдиної думки не існує. Така різноманітність думок учених пов'язана з багатством змісту конституційних правовідносин, що породжує багатоманітність їх суб'єктів. Суб'єкти конституційних правовідносин володіють конституційною правосуб'єктністю та цілим рядом специфічних ознак, які дозволяють виділити їх з системи інших суб'єктів. Аналіз думок учених-конституціоналістів дозволяє виділити і систематизувати такий перелік суб'єктів конституційного права: спільноти, держави, територіальні громади, органи державної влади та місцевого самоврядування, їх посадові та службові особи, виборчі комісії, загальні збори громадян, політичні партії, громадські об'єднання та інші об'єднання громадян, фізичні особи (громадяни, іноземці, особи без громадянства), юридичні особи приватного права, міжнародні органи та організації, органи самоорганізації населення, засоби масової інформації. Цей перелік не є вичерпним, фактично будь-який суб'єкт права може бути суб'єктом конституційно-правових відносин. Пріоритетне місце в системі суб'єктів конституційних відносин належить народові України. Він є носієм суверенітету та єдиним джерелом влади в нашій державі. Саме йому належить виняткове право визначати і змінювати конституційний лад. Поряд з Українським народом важливе значення в системі суб'єктів конституційних відносин відіграють корінні народи та національні

меншини. Їх правовий статус визначається Конституцією та конституційним законодавством. Зверніть увагу на відмінності між цими спільнотами. На відміну від національних меншин, корінні народи не мають суверенних держав своєї національної належності за межами України. Особливе місце також належить фізичним особам, правовий статус яких в конституційному праві залежить від трьох умов: громадянства, віку та стану здоров'я. На думку окремих учених-конституціоналістів, фізичні особи володіють обмеженою конституційною правосуб'єктністю, оскільки не є суб'єктами конституційно-правової відповідальності, однак таке твердження є хибним та має своє коріння ще в радянському конституційному праві. Сьогодні фізичні особи є повноправними суб'єктами конституційних відносин.

Після розгляду системи суб'єктів, зверніть увагу також і на інший елемент конституційно-правових відносин – їх об'єкт. Об'єктом конституційних правовідносин є все те, з приводу чого суб'єкти вступають у ці відносини. Головним чином це вищі суспільно-політичні цінності, що набули конституційного рангу та отримали закріплення у нормах конституційного законодавства. Це можуть бути як дії, так і соціальні або публічні блага, які безпосередньо задовольняють потреби та інтереси суб'єктів конституційних відносин. Серед таких благ особливо можна виділити конституційний лад, суверенітет, демократію, державну владу, місцеве самоврядування, права та свободи людини і громадянина. Згадані блага можна поділити на матеріальні та нематеріальні. До матеріальних благ можемо віднести політичні блага, дії та поведінку уповноважених і зобов'язаних суб'єктів, результати таких дій та поведінки, речі, майнові блага, природні об'єкти. В свою чергу до нематеріальних благ відносяться особисті блага людини і громадянина, певні соціальні властивості та духовні цінності.

Щодо змісту конституційних правовідносин, то майте на увазі, що він характеризується складною структурою. Умовно можна виділити юридичний та фактичний зміст. Юридичний зміст являє собою закріплені в конституційно-правових нормах права та обов'язки суб'єктів конституційних правовідносин. Фактичним змістом є модель поведінки таких суб'єктів.

Завершуючи вивчення даної теми, приділіть увагу також юридичним фактам в конституційному праві. Вони являють собою передбачені або санкціоновані конституційними нормами причини або наслідки діяльності чи поведінки суб'єктів конституційних відносин чи об'єктивні обставини, які впливають на динаміку конституційних правовідносин. Конституційні юридичні факти характеризується рядом кваліфікуючих ознак, вони можуть бути систематизовані за різноманітними критеріями та складають цілісну, упорядковану систему.

«Конституційно-правова відповідальність»

Розпочніть вивчення даної теми з аналізу поняття та ознак конституційно-правової відповідальності. Зверніть увагу, що проблеми конституційної відповідальності в теперішній час мають не тільки теоретико-методологічну, але й практично-прикладну значимість. Якщо раніше цей вид юридичної відповідальності характеризувався широким теоретичним дослідженням, але практичного застосування фактично не мав, то сьогодні ситуація є прямо протилежною. Продовжує залишатись важливою проблема детермінації конституційно-правової відповідальності. На сьогодні серед учених-конституціоналістів відсутнє єдине загальноприйняте визначення, що зумовлюється відмінностями в методологічних підходах. Крім того відсутнє також законодавче визначення. Проблема насамперед пов'язана з дуалістичністю оцінки конституційної відповідальності. Тому її традиційно розглядають в двох аспектах: позитивному та негативному. Позитивна конституційна відповідальність являє собою позитивне діяння суб'єкта конституційних відносин, наслідки якого є більшими за вимоги правових приписів та заохочуються в різноманітних формах чинним законодавством. Негативна конституційна відповідальність є реакцією держави на вчинене суб'єктом конституційних відносин порушення конституційного законодавства, яка полягає у застосуванні до останнього певних несприятливих наслідків у вигляді санкцій особистої або майнової шкоди. Конституційно-правовій відповідальності притаманні як загальні так і спеціальні ознаки. До загальних ознак можемо віднести те, що конституційна відповідальністю - це вид соціальної відповідальності, є наслідком

вчиненого правопорушення та виступає інститутом відповідної галузі права. Спеціальні ознаки дозволяють відмежувати конституційну відповідальність від інших видів юридичної відповідальності. Вони полягають в тому, що конституційна відповідальність має системоутворюючий та політичний характер, специфічні підстави та особливе коло суб'єктів, конституційні санкції та функціональний характер, важливий елемент механізму правового захисту та охорони Конституції України

Після аналізу методологічних проблем, пов'язаних з визначенням поняття конституційно-правової відповідальності, переходьте до вивчення її підстави, якою є склад конституційного правопорушення. Фактично для застосування конституційної відповідальності потрібна наявність конституційної норми, яка передбачає відповідальність за вчинення певного діяння і наявність відповідного діяння суб'єкта конституційно-правових відносин. Через співставлення з правовою нормою фактичної поведінки суб'єкта визначається наявність або відсутність правопорушення. Конституційне правопорушення являє собою протиправне, соціально-небезпечне винне діяння, за яке нормами конституційного права передбачена відповідальність. Склад конституційного правопорушення є традиційним і включає чотири елементи: об'єкт, суб'єкт, об'єктивна сторона, суб'єктивна сторона. Об'єктом є конституційні відносини, посягання на які вчиняють визначені суб'єкти. Особливістю є те, що це найбільш важливі суспільні відносини, які складаються в різноманітних сферах. Це можуть бути владовідносини (відносини пов'язані з реалізацією органами публічної влади своїх повноважень) або відносини в сфері реалізації прав і свобод людини і громадянина. Безпосереднім об'єктом конституційного правопорушення можуть бути конституційний лад, демократія, права людини... В свою чергу об'єктивна сторона являє собою діяння, його негативні наслідки та причинний зв'язок між ними. Додатковими ознаками можуть виступати час, місце та спосіб вчинення діяння. Суб'єктивна сторона виступає у формі вини. Суб'єктом є деліктоздатні фізичні особи, державні та суспільні інституції, їх посадові та службові особи. Суб'єктів конституційно-правової відповідальності необхідно розглядати у широкому та вузькому значенні. У

широкому значенні це особи або органи, які можуть застосовувати і до яких можуть застосовуватись заходи конституційної відповідальності. У вузькому розумінні це виключно особи та органи до яких можуть застосовуватись заходи конституційно-правової відповідальності. Зверніть увагу, що заходи конституційної відповідальності не можуть застосовуватись до Українського народу, оскільки він не володіє конституційною деліктоздатністю, в той час як конституційна відповідальність інших суб'єктів перед українським народом передбачена.

Насамкінець проаналізуйте особливості конституційно-правових санкцій. Зверніть увагу, що конституційні санкції є формою і засобами конституційно-правової відповідальності. Вони досить різноманітні. Можна виділити такі їх види: визнання виборів недійсними; дострокове припинення повноважень; втрата депутатського мандату; відмова в реєстрації політичної партії; визнання нормативно-правового акту неконституційним чи його скасування. Конституційні санкції бувають основними і додатковими. За конституційне правопорушення може бути застосована одна основна і кілька додаткових санкцій.

«Основи конституційного ладу України»

Розпочніть вивчення даної теми з аналізу поняття, суті та ознак конституційного ладу. Зверніть увагу, що суть конституційного ладу кожної держави впливає із змісту її конституції. Конституційний лад – це система відповідних відносин, динаміка яких пов'язана з визначенням змісту та юридичних ознак державного та суспільного ладу. Конституційний лад науковці, як правило, розглядають в трьох аспектах: суттю, змістом, формою. За своєю суттю конституційний лад – це певний тип суспільних відносин, обумовлених рівнем розвитку держави і права. За змістом конституційний лад включає визначені та гарантовані конституцією суспільний та державний лад. За формою конституційний лад являє собою основні види організації та діяльності суспільства і держави. До суттєвих ознак конституційного ладу можна віднести: суверенність, гуманізм, демократизм, реальність, історизм, системність, наукова обґрунтованість, гарантованість.

Після аналізу поняття, сутності та ознак конституційного ладу, розгляньте характеристики України як суверенної, демократичної, правової, соціальної та національної держави. Зверніть увагу на важливість принципу демократизму держави, механізм реалізації якого визначений статтею 5 Конституції. Демократизм проявляється в засадах здійснення публічної влади в цілому. Реалізація публічної влади передбачає гласність та відкритість, громадський контроль, участь громадськості в розробці, експертизі, обговоренні значимих питань та нормативно-правових актів. Принципу соціальної держави присвячені статті 1, 3, 21, 22, 23 та інші Конституції. Основним завданням держави відповідно до даного принципу є забезпечення та гарантування загально соціальних інтересів людини, її соціальних, економічних та культурних прав і свобод. Правовий характер держави пов'язаний з принципом верховенства права, основою якого є справедливість, гуманізм, пріоритет людини перед державою, забезпечення прав, інтересів, свобод людини і громадянина.

Продовжте розгляд цієї теми з дослідження нормативних та організаційних гарантій конституційного ладу. Зверніть увагу, що гарантії – це певна система умов і засобів забезпечення існування основних інститутів держави і суспільства. Гарантованість конституційного ладу залежить від багатьох факторів: політичних, економічних, соціальних, культурних та інших. Загалом гарантії конституційного ладу прийнято поділяти на загальні та спеціальні. Важливе місце в системі гарантій конституційного ладу належить спеціально-юридичним гарантіям. А вони поділяються на нормативно-правові та організаційно-правові. Нормативно-правові гарантії складаються з матеріальних і процесуальних норм конституційного права, що визначають і закріплюють основні державні та суспільні інститути. Цей вид гарантій визначається досконалістю національного конституційного законодавства. Організаційно-правові гарантії – це система суб'єктів конституційного права, до повноважень яких належить забезпечення реалізації інститутів державного і суспільного ладу. До таких суб'єктів належить: Український народ, Верховна Рада України, Президент України, Конституційний Суд України та інші.

Розпочніть вивчення загальних засад суспільного ладу України з аналізу конституційних основ закріплення політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності. Зверніть увагу, що, на відміну від державного ладу, де потрібне максимальне правове регулювання і контроль з боку держави, для суспільного ладу характерні ознаки саморегуляції, формування вільною ініціативою громадян, правове регулювання з боку держави має бути мінімальним. Економічні відносини є фундаментом громадянського суспільства, саме вони забезпечують передумови повновладдя Українського народу. Відносини власності є найважливішим елементом економічної системи. Тому Конституція визначає форми власності та гарантії їх захисту. Принцип політичної багатоманітності означає можливість створення будь-якої політичної партії чи іншого громадського об'єднання, діяльність якого відповідає закону. Ідеологічна багатоманітність передбачає можливість мати погляди, ідеї, переконання, вільно їх поширювати та втілювати в життя, а також заборону цензури.

Далі зосередьтесь на проблемі формування громадянського суспільства в Україні. Зверніть увагу, що це питання не може вирішуватись вольовими, авторитарними методами, процес формування громадянського суспільства є об'єктивним, природно-історичним процесом розвитку суспільства. Громадянське суспільство – система незалежних і самостійних від держави відносин та інститутів, що забезпечують умови для реалізації інтересів індивідів та колективів, формування соціальної та духовної сфер, їх передачі наступним поколінням. Громадянське суспільство тісно пов'язане із соціальною державою. Ряд властивостей соціальної держави притаманні і громадянському суспільству.

Приділіть увагу дослідженню конституційно-правового статусу політичних партій та громадських організацій. Проаналізуйте спільні та відмінні ознаки цих громадських об'єднань. Визначте хто може бути їх засновником та учасником, в яких організаційно-правових формах вони можуть створюватися, особливості державної легалізації, повноваження та порядок припинення діяльності. Поясніть, які і в якому порядку конституційно-правові санкції можуть застосовуватись до

політичних партій та громадських організацій. Далі проаналізуйте порядок створення та діяльності благодійних та релігійних організацій. Поясніть, хто може бути їх учасником, форми діяльності та порядок фінансування. Розкрийте принципи взаємовідносин держави та релігійних організацій. Зосередьте свою увагу також на вивченні поняття та видів інформації, їх конституційно-правового регулювання. Проаналізуйте види інформації в залежності від змісту та режиму доступу. В чому полягає особливість інформації з відкритим доступом та який порядок ознайомлення з нею? На які види поділяється інформація з обмеженим доступом і в чому їх особливості? Проаналізуйте передбачений інформаційним законодавством порядок звернень громадян.

«Загальні засади конституційно-правового статусу людини та громадянина»

Вивчення даної теми розпочніть з аналізу поняття і сутності правового статусу особи. Зверніть увагу, що етимологічно поняття “статус” має латинське походження і в перекладі означає становище чи положення. Науковці, в тому числі вчені конституціоналісти, мають різні підходи до визначення правового статусу, але спільні в ідеї про те, що правовий статус особи залежить від того, які вона має права та обов’язки. У зв’язку з цим, правовий статус особи можна розглядати як закріплену законодавством систему прав, свобод та обов’язків особи. Проблема правового статусу у світі вирішується неоднаково. Науковці виділяють чотири основні підходи: 1) традиціоналістський (характерний для держав, де поширене звичаєве право); 2) мусульманський (розповсюджений в країнах де в основу правового регулювання взяті правила шариату); 3) колективістський (мав і має місце в соціалістичних державах та базується на визнанні пріоритету колективу по відношенню до особи); 4) ліберальний (має в основі ідеї природних і невідчужуваних прав особи). Відповідно до цих підходів сформувалось два типи розуміння правового статусу особи: природно-правовий та позитивістський. З проголошенням

незалежності, в нашій державі йде поступовий перехід від позитивістського до природно-правового розуміння. В Конституції України правовий статус особи знайшов своє відображення у трьох аспектах: 1) установлення принципів; 2) закріплення переліку прав, свобод та обов'язків; 3) установлення гарантій захисту.

Далі перейдіть до розгляду видів правового статусу особи. Зверніть увагу, що класифікація правового статусу особи на види здійснюється залежно від змісту та обсягу прав та обов'язків. Відповідно до цього критерію прийнято виділяти: 1) конституційний; 2) спеціальний; 3) індивідуальний; 4) загальний для іноземців; 5) спеціальний для окремих категорій іноземців; 6) галузевий. Конституція України розрізняє терміни “людина”, “особа”, “громадянин” при формулюванні конституційних прав та обов'язків. Крім того, обсяг прав, свобод та обов'язків різниться залежно від наявності чи відсутності у особи громадянства України. Найбільш повний обсяг звичайно належить громадянам України. Права, свободи та обов'язки є основним елементом правового статусу особи. Щодо інших елементів, то думки науковців різняться. Найбільш повною вважається структура, яка крім суб'єктивних прав, свобод та юридичних обов'язків, також включає статусні правові норми, де вони закріплені, правовідносини, на основі яких вони складаються, правові принципи та юридичні гарантії, правосуб'єктність, законні інтереси, громадянство та юридичну відповідальність. Частина вищезазначених елементів була проаналізована в попередніх темах. Пригадайте визначення та ознаки цих елементів та зосередьтесь на опрацюванні нових: суб'єктивне право особи, свобода, юридичний обов'язок. Зверніть увагу, що система прав та свобод не може існувати без певних ідей, покладених в її основу. Таким ідеями є принципи конституційно-правового статусу особи. Розгляньте ці принципи та поясніть, що кожен з них означає, пошукайте, де вони закріплені в Конституції України.

Продовжте розгляд цієї теми аналізом такої проблеми як межі основних прав і свобод людини і громадянина. Права та свободи, незважаючи на природний характер та закріплення в

Конституції, не є безмежними. Межею прав і свобод однієї людини є права і свободи іншої. Відповідно до Конституції, використання прав і свобод не повинно завдавати шкоди іншій людині. Конституційні права і свободи не можуть бути обмежені, крім випадків передбачених самою Конституцією України. Такі обмеження можуть встановлюватися виключно законом, прийнятим Верховною Радою України. При цьому конкретні права і свободи повинні мати такі ж конкретні підстави їх обмеження. Наприклад, не може бути обмежене право на свободу думки необхідністю запобігти вчиненню злочину. Зверніть також увагу, що ряд конституційних прав і свобод носять абсолютний характер, тобто не можуть бути обмежені за жодних умов. Це, як правило, особисті (життєві) права і свободи: право на життя, повагу гідності та інші. Обмеження, що застосовуються до прав і свобод можемо диференціювати за різноманітними підставами: обсягом (загальні, спеціальні, конкретні); сутністю (природні та соціальні).

На завершення теми проаналізуйте міжнародно-правові стандарти в галузі прав людини, які після Другої світової війни набули особливої актуальності. Вироблення міжнародних стандартів з прав людини було зумовлено універсалізацією проблематики прав людини, зацікавленістю нею більшістю держав, поширенням примату норм міжнародного права з питань прав людини щодо національного законодавства держав, утворенням та діяльністю великої кількості міжнародних установ та організацій із захисту прав людини, підвищенням результативності міжнародних контрольних механізмів. Міжнародні стандарти в галузі прав людини являють собою певні показники цих прав, до досягнення та дотримання яких заохочуються та зобов'язуються держави. Найвідомішим взірцем в галузі прав людини є Загальна декларація прав людини 1948 року, слідувати положенням якої зобов'язались практично усі держави світу. Міжнародні стандарти в галузі прав людини можуть бути систематизовані та диференційовані за різноманітними підставами: онтологічним статусом, сферою дії, обов'язковістю впровадження.

«Конституційні права, свободи й обов'язки людини та громадянина»

Розпочніть вивчення цієї теми з аналізу поняття та загальних ознак конституційних прав, свобод та обов'язків, оскільки в них зафіксовані не лише стандарти поведінки особи, але і розкриті основні засади взаємовідносин між особою та державою. Соціальна спроможність вільно діяти, самостійно обирати характер своєї поведінки, користуватись різноманітними матеріальними і духовними благами є правом людини. Це поняття є складним і багатоаспектним, досліджується представниками різноманітних галузей науки. З точки зору юридичної науки, для кращого розуміння прав людини, їх потрібно розглядати в таких аспектах: права людини є невід'ємною умовою її фізичного і соціального буття; це соціальні можливості особи обумовленні рівнем суспільного розвитку; реалізація таких можливостей залежить від бажання конкретної людини; універсальний характер. Термін “свобода” у суб'єктивному значенні відповідає поняттю “право”, а його використання здебільшого обумовлено історичними чинниками. В праві поняття свобода здебільшого характеризує правомочності людини пов'язані з її внутрішнім світом: свобода світогляду, думки, слова, віросповідання та ін. Водночас обов'язок є об'єктивно зумовленою вимогою держави діяти у спосіб визначений правовою нормою, або утриматись від таких дій. Для обов'язку характерні наступні особливості: його здійснення не обумовлюється бажанням особи; це завжди обмеження права; його виконання забезпечується державним примусом. Основні права і свободи людини закріплені в конституції. Вони характеризуються наступними властивостями: життєво важливі та соціально значимі, належать кожному від народження, володіють спеціальним механізмом реалізації.

При вивченні даної теми важливо також звернути увагу на класифікацію основних прав і свобод, яка може здійснюватися за різноманітними підставами: характером утворення, суб'єктом, черговістю включення в текст конституцій, змістом та ін. Права першого покоління охоплюють особисті та політичні права, за які велась боротьба в 17-18 столітті в період буржуазних революцій.

Цю групу прав деколи ще називають негативними, тобто такими, що показують незалежність людини від держави, позначають межі втручання держави в сферу свободи особи. Такі права можуть бути реалізовані кожною особою самостійно (право на життя, честь, гідність, недоторканість житла та ін.). Права другого покоління охоплюють соціальні, економічні та культурні права, які були включені в тексти конституцій в період між двома світовими війнами. Ця група прав отримала назву позитивні, оскільки для їх реалізації потрібне позитивне втручання держави, створення необхідних механізмів реалізації. Держава вже не може виконувати функції “нічного вартового”. До даної групи прав відносять: право на освіту, працю, соціальне забезпечення, житло... Наприклад, для реалізації особою права на освіту, державою повинна бути створена відповідна система освітніх закладів, для реалізації права на охорону здоров'я – система закладів охорони здоров'я. Права людини третього покоління охоплюють права, пов'язані з глобальними проблемами людства та отримали закріплення в тексті конституцій після другої світової війни. Сюди відносять здебільшого екологічні права, а також права, які належать націям, народам, територіальним громадам. Наприклад, право на мир, на самовизначення, місцеве самоврядування. Ця група прав отримала назву колективні або солідарні права, оскільки їх реалізація можлива виключно спільними зусиллями. Однак найбільш поширеною серед учених-конституціоналістів є класифікація прав і свобод людини залежно від їхнього змісту. Відповідно до цієї підстави права людини поділяються на особистісні, політичні, соціальні, економічні, культурні та інформаційні.

Після аналізу системи конституційних прав і свобод зверніть увагу на гарантії їх реалізації та захисту. Ними виступають умови та засоби, які забезпечують реалізацію та охорону зазначених прав. Вони є запорукою виконання державою чи іншим публічним суб'єктом тих обов'язків, які покладені на них з метою реалізації конституційних прав і свобод. Зазначених гарантій є надзвичайно багато, вони різноманітні та утворюють відповідну систему. Умовно їх прийнято поділяти на загальносоціальні та правові. Особливе місце серед правових

гарантій належить так званим “захисним правам”. Ці права закріплені статтями 55-63 Конституції України. Вони гарантуються кожній особі, крім того щодо них не може бути жодних обмежень.

Наприкінці вивчення теми, приділіть увагу конституційним обов’язкам людини і громадянина. Обов’язковим елементом правового статусу людини є не тільки права, але й обов’язки. Конституційний обов’язок – це необхідна міра поведінки особи закріплена Конституцією України та гарантована відповідним механізмом захисту. Традиційно, конституційні обов’язки прийнято диференціювати за таким критерієм як суб’єкт. Таким чином виділяють: обов’язки будь-якої особи; обов’язки громадянина України; обов’язки іноземця або особи без громадянства. Більшість конституційних обов’язків стосуються всіх, хто перебуває на території України, але є обов’язки, які поширюються виключно на громадян чи іноземців. Як і конституційні права, виконання обов’язків забезпечено відповідними гарантіями. Особливим різновидом правових гарантій є юридична відповідальність.

«Конституційно-правові засади громадянства»

Вивчення даної теми розпочніть з аналізу поняття та принципів громадянства України. Зверніть увагу, що громадянський стан є формою взаємозв’язку особи з державою, він визначається обсягом її прав та обов’язків і відображається у відносинах громадянства, іноземства, безгромадянства. Поняття “громадянин” має давню історію, з’явилося ще в період середньовіччя та пов’язане набуттям окремими містами права на самоврядування. Мешканці цих міст були вільними людьми, володіли певним обсягом права та отримали назву громадян (в дослівному перекладі з англійської – мешканець міста). Інші особи здебільшого були залежними від феодала, найбільшим з яких був монарх. Тому для них було характерне існування інституту підданства, особи знаходились під даниною володаря. В сучасний період між громадянством та підданством практично немає жодних відмінностей. І громадяни, і піддані володіють відповідним комплексом прав і обов’язків по відношенню до своєї держави.

Громадянство є стійким, необмеженим в часі та просторі зв'язком між державою та фізичною особою, внаслідок якого вони набувають взаємних прав та обов'язків. Традиційно, громадянство прийнято розглядати в трьох аспектах: як суб'єктивне право особи; конституційно-правовий інститут; як структурний елемент конституційно-правового статусу особи. Громадянство будь-якої держави ґрунтується на відповідних принципах. Принципи громадянства України закріплені в Конституції та Законі України "Про громадянство України" 2001 року. Зверніть увагу, що окремі принципи громадянства України отримали нове тлумачення. Так, принцип єдиного громадянства, що закріплений в статті 4 Конституції України, відповідно до вищеназваного закону означає неможливість існування громадянства адміністративно-територіальних одиниць та визнання особи, що набула громадянства України, у відносинах з державою винятково громадянином України.

Діюче законодавство з метою недопущення випадків безгромадянства, окрім належності до громадянства, врахувало всі можливі випадки набуття громадянства України, які були систематизовані в десять підстав. Найбільш поширеною підставою є набуття громадянства за народженням. В літературі з конституційного права зустрічається також така її назва як філіація. В основі цієї підстави два принципи: крові та ґрунту. Згідно з принципом крові, громадянство дитини слідує громадянству його батьків. Відповідно до принципу ґрунту, дитина набуває громадянства тієї держави, на території якої народилася. В Європі, в тому числі і в Україні, домінує принцип крові, а в країнах Північної та Південної Америки – принцип ґрунту. В Україні застосування принципу ґрунту можливе лише з метою недопущення випадків безгромадянства. За цією підставою дитина набуває громадянства України з моменту народження. Наступною за поширеністю підставою набуття громадянства є прийняття (натуралізація). Ця підстава більш складна і передбачає виконання особою, що бажає набутти громадянства України, певних вимог. Для окремих категорій осіб перелік вимог та їх зміст може бути зменшено. Існує і перелік осіб, які в жодному випадку не можуть бути прийняті до громадянства. Громадянами України за цією

підставою стають особи з моменту видання відповідного указу Президента України. Досить цікавою підставою є набуття громадянства України за територіальним походженням. Ця підстава передбачена для осіб, які проживали чи проживають на територіях, що входили до складу українських державних утворень. Здебільшого це стосується закордонних українців, які можуть за спрощеною процедурою бути прийнятими до громадянства України. Важливою є також підстава поновлення в громадянстві, яка стосується осіб, що були громадянами України, а зараз є іноземцями чи особами без громадянства. Ця підстава передбачає дві окремі процедури для іноземців та осіб без громадянства. Так, від іноземців вимагається подати заяву, припинити або відмовитись від іноземного громадянства та переїхати на постійне місце проживання в Україну. Щодо осіб без громадянства, то для них достатньо лише подати заяву про поновлення в громадянстві.

На завершення теми розгляньте підстави припинення громадянства України. На відміну від підстав набуття громадянства, підстав припинення є всього три: вихід, втрата та підстави, передбачені міжнародними угодами. Вихід з громадянства – це припинення громадянства за ініціативою громадянина. Відповідно до конституційного законодавства, особа має право на зміну громадянства. Але право на вихід (зміну) громадянства особа може реалізувати лише за наявності кількох умов: виїзд на постійне місце проживання закордон та набуття громадянства іншої держави. В усіх інших випадках вихід з громадянства України забороняється. Утрата громадянства – це припинення громадянства України за ініціативою держави у випадку вчинення громадянином неправомірних дій. Утрата теж можлива лише у чітко визначених випадках: добровільне набуття громадянства іншої держави; вступ в іншій державі на військову службу; набуття громадянства України на підставі фальшивих документів чи неправдивих відомостей. Набуття і припинення громадянства неповнолітніх має певні особливості: до 14 років громадянство дитини відповідає громадянству батьків; з 14 до 18 років зміна громадянства можлива лише за згодою самої дитини.

«Конституційно-правовий статус іноземців і біженців в Україні»

Вивчення даної теми розпочніть з аналізу понять “іноземець” та “особа без громадянства”. Зверніть увагу на нормативне визначення цих понять в українському законодавстві. Визначте, на які категорії поділяються іноземці та особи без громадянства. Поясніть, чи залежить правовий статус іноземців та осіб без громадянства від терміну та підстав перебування в Україні. Зверніть увагу, що у міжнародному праві та національному законодавстві передбачено кілька правових режимів для іноземців: національний, найбільшого сприяння, взаємності та спеціальний. Відповідно до Конституції України, за окремими винятками, для іноземців та осіб без громадянства встановлено національний правовий режим. Цей режим має неперсоніфікований характер та означає, що іноземці та особи без громадянства, за окремими винятками, користуються обсягом прав і свобод, як громадяни України. Разом з цим, правовий статус окремих категорій іноземців може мати певні особливості. Наприклад, біженці, особи, що користуються дипломатичними привілеями. Особливе місце в системі конституційного права займає інститут притулку. Цей інститут має складний характер і поєднує норми міжнародного та національного права. Надання притулку є суверенним правом держави і згідно вітчизняного конституційного законодавства належить до повноважень Президента України. Зміст цього інституту полягає в піклуванні, яке надається особі відповідною державою та передбачає заборону видачі чи вигнання такої особи.

З’ясувавши особливості правового статусу іноземців та осіб без громадянства, переходьте до з’ясування особливостей в’їзду та виїзду таких осіб з України. Зверніть увагу на необхідний перелік документів для перетину державного кордону та особливості його перетину. Проаналізуйте в яких випадках можлива відмова у видачі дозволу на в’їзд в Україну та які органи (особи) приймають кінцеве рішення про надання дозволу на перетин державного кордону. Поясніть в чому полягають особливості перетину державного кордону для окремих категорій

іноземців, наприклад, біженців, неповнолітніх, осіб, що володіють дипломатичним імунітетом. Розгляньте порядок перебування іноземців та осіб без громадянства в Україні та порядок виїзду з України. Подумайте над тим, в яких випадках термін перебування в Україні таким особам може бути скорочено, а також яким категоріям може бути заборонено виїзд з України.

Далі переходьте до аналізу юридичної відповідальності іноземців. Зробіть акцент на тому, що хоча вітчизняне законодавство передбачає національний правовий режим для іноземців, в тому числі і щодо відповідальності за вчинення злочинів та інших правопорушень, але разом з тим містить склади правопорушень та санкції, які можуть бути застосовані винятково до іноземців та осіб без громадянства. Мова йде про можливість скорочення терміну перебування в Україні та вигнання. Зверніть увагу на порядок застосування цих санкцій, а саме: які органи, в які терміни та за які правопорушення можуть їх застосовувати.

Опрацьовуючи дану тему зосередьтесь також на аналізі правового статусу окремих категорій іноземців. Зокрема, біженців та осіб, які потребують тимчасового або додаткового захисту. Проаналізуйте визначення біженця, закріплене в національному законодавстві та міжнародному праві. Поясніть порядок набуття статусу біженця та строк на який надається такий статус. Подумайте над вказаними в законодавстві підставами для відмови та дострокового припинення такого статусу. Зверніть увагу на відмінності в правовому статусі, порядку і підставах надання біженця та особи, що потребує додаткового захисту. Вкажіть, чим ці категорії іноземців відрізняються від осіб, що потребують тимчасового захисту. Визначте, які особи можуть потребувати такого статусу і яким чином він надається.

Зосередьте свою увагу також на умовах та порядку імміграції іноземців та осіб без громадянства в Україну. Визначте законодавство, яке регулює це питання та проаналізуйте термін “імміграція”. Поясніть, що таке квота і дозвіл на імміграцію, якими органами вони встановлюються і надаються. Проаналізуйте передбачені національним законодавством критерії для встановлення квоти імміграції, яким категоріям іноземців дозвіл на

імміграцію може бути наданий поза квотою. Подумайте над встановленим переліком осіб, яким не може бути надано дозвіл на імміграцію. Які, на вашу думку, причини спонукали законодавця до встановлення такого переліку? Визначте органи, що забезпечують виконання законодавства про імміграцію та проаналізуйте їх повноваження.

На завершення теми розгляньте особливості правового статусу закордонних українців. Зверніть увагу на визначення таких осіб та порядок надання статусу. Поясніть, яким документом підтверджується статус закордонного українця та в яких випадках він припиняється. Подумайте над перевагами, які надає статус закордонного українця іноземцям або особам без громадянства. Визначте, якими додатковими правами, порівняно з іншими іноземцями, користуються закордонні українці.

«Конституційне регулювання виборів і референдумів»

При вивченні даної теми доцільно звернути увагу на те, що Конституція України вперше визнала не лише належність влади народу, тобто володіння політичною владою як його природне право мати владу, а також і право реалізовувати цю владу. Надзвичайно важливою передумовою та визначальною ознакою демократичної, правової держави є проведення періодичних, вільних виборів, суть яких полягає в оновленні складу представницьких органів публічної влади та зміні виборчих посадових осіб на основі демократичних процедур. При вивченні теми та підготовці до заняття слід звернути увагу на розділ III «Вибори. Референдум» Конституції України. Студент, опрацьовуючи дану тему, повинен вміти охарактеризувати основні форми безпосередньої демократії в Україні. Розглядаючи дану тему спочатку необхідно проаналізувати такі визначення як «пряме народовладдя», «вибори», «виборче право», «виборча система», «виборчий округ», «виборчий корпус». Доречно буде на конкретних прикладах розмежувати вибори та призначення на посаду. При розкритті юридичного змісту виборів, виходячи з їх конституційно-правової сутності, потрібно висвітлити соціальний зміст та соціальне призначення виборів. Доцільно провести

правовий аналіз концепції формування інституту виборів, історичних аспектів його розвитку в Україні, що передбачає характеристику: історичних періодів становлення виборів; конституційно-правових актів, що відображають особливості кожного з цих періодів; еволюції суб'єктивного виборчого права.

Користуючись Конституцією України, спробуйте охарактеризувати принципи виборчого права. Студент, опрацьовуючи дану тему, повинен дійти висновку, що суть безпосередньої демократії найповніше виявляється в її принципах як основних засадах її здійснення.

Продовжіть розгляд цієї теми висвітленням питання про класифікацію виборів в розрізі якого важливо вказати критерії класифікації, відповідно до яких вибори в Україні поділяються на певні види (групи). При вивченні класифікації виборів необхідно опрацювати Виборчий кодекс України. Аналіз чинного законодавства в рамках цього питання формує об'єктивне уявлення про стан інституту виборів в Україні взагалі та окремі теоретичні проблеми кожного з видів виборів. Наприклад, проблеми непрямих та недійсних виборів. Важливим моментом при розгляді класифікації виборів є мета їх класифікації.

Далі зосередьтеся на правовому аналізі виборчої системи в Україні, доцільно надати загальну характеристику виборчої системи, тобто визначити її поняття та види. Зверніть увагу, що досліджуючи виборчу систему в Україні слід мати на увазі, що в Україні існують декілька виборних органів державної влади та місцевого самоврядування та посадових осіб. Тому необхідно вказати, який саме спосіб підрахування голосів застосовується при виборі виборчим корпусом того чи іншого органу влади чи посадової особи. Звертаємо увагу, що охарактеризовуючи виборчу систему України варто дати визначення всім правовим категоріям – термінам, які її характеризують, аналізуючи положення Виборчого кодексу України. Зосередьте свою увагу також на порівнянні виборчої систем України з виборчими системами інших країн світу.

Продовжіть розгляд теми дослідженням питанням про зміст виборчого процесу, що є процедурою реалізації форм безпосереднього народовладдя, участі народу України у здійсненні та вирішенні справ державного та місцевого значення. Виборчий

процес – це сукупність певних стадій, кожна з яких є його невід’ємною складовою. З метою ґрунтовного розкриття цього питання необхідно охарактеризувати кожен етап виборчого процесу із застосуванням прикладів з виборів народних депутатів або Президента України, розглянувши їх у динаміці.

Далі доцільно перейти до розкриття поняття референдуму як форми безпосереднього народовладдя та його юридичного та соціального змісту. Окрім ознайомлення із положеннями Конституції України радимо ознайомитися із змістом Закону України «Про всеукраїнський референдум» з метою виокремлення кваліфікуючих формально-юридичних ознак референдуму. Необхідно також виділити види референдумів за певними критеріями. Важливим теоретичним аспектом референдуму в Україні є передумови його виникнення, тобто ті чинники, які сприяли виникненню цього інституту конституційного права. Референдний процес – це сукупність відносно самостійних стадій, процедур, що здійснюються у певній послідовності. Таким чином, для розкриття змісту референдного процесу потрібно розкрити зміст та юридичні властивості кожної з цих стадій. Доцільно також звернути увагу на конституційно-правовий статус учасників референдуму. Важливим є питання щодо предмета і формули референдуму та їх конституційно-правової регламентації в Україні. Студент повинен зосередити увагу на підставах проведення референдуму, питаннях які не можуть бути винесені на референдум.

Опрацьовуючи дану тему зверніть увагу на вид та міру відповідальності, яка настає у разі порушення виборчого права та виборчого процесу. Відповідальність за порушення виборчих прав громадян необхідно розглядати користуючись Кодексом України про адміністративні правопорушення та Кримінальним Кодексом України.

На завершення теми проаналізуйте останні події, пов’язані із проведенням виборів в Україні. Важливо обдумати та обґрунтувати своє ставлення до нещодавніх виборчих процесів, шляхи удосконалення цих політико-правових явищ.

«Конституційно-правові основи організації та здійснення державної влади в Україні та зарубіжних країнах»

Вивчаючи та аналізуючи дану тему доцільно висвітлити теоретичні аспекти питання організації і діяльності органів державної влади, а також особливості конституційно-правового регулювання інституту державної влади в Україні. Доцільно звернути увагу на питання легальності та легітимності державної влади, як основних засад організації та функціонування державної влади, розкрити зміст цих понять та їх мету.

Наступним кроком у вивченні теми буде – розкриття правової природи державного апарату. Для цього першочергово необхідно визначити поняття державного апарату України, його соціальне призначення в суспільстві. По-друге, визначити поняття структурних елементів державного апарату – органів державної влади. Завдання і функції Української держави реалізуються через діяльність відповідних державних органів, правовий статус яких закріплюється в Конституції України, інших нормативно-правових актах.

За результатами підготовки студент повинен вміти визначати місце та роль органів державної влади в механізмі держави, знати поняття, характеристику основних ознак та види органів державної влади, а також принципи їх організації та діяльності. Орган держави – це частина державного механізму. Кожний з них володіє специфічними рисами. Державні органи мають відповідні особливості, специфічні ознаки, за якими вони відрізняються від інших організацій, які є в державі й суспільстві. Усі органи державної влади України у своїй сукупності становлять єдину, цілісну і внутрішньо узгоджену систему, чим забезпечується ефективне функціонування державного механізму в цілому. Органи державної влади формуються безпосередньо народом (шляхом виборів) чи державою, мають чітко визначені в чинних нормативно-правових актах повноваження і свою внутрішню організаційну структуру.

Зверніть увагу на класифікацію органів державної влади, яка передбачає їх розподіл за певними критеріями і характеристику існуючих видів органів державної влади в Україні. Тобто, згідно з

положеннями Конституції України та іншого діючого законодавства, можна виокремити наступні критерії класифікації та види органів державної влади: за способом формування – виборні (Верховна Рада України, Президент України) та призначувані органи державної влади (Конституційний Суд України, Кабінет Міністрів України, Генеральна Прокуратура України, Вища рада юстиції. Центральна виборча комісія, Національна рада телебачення і радіомовлення, місцеві державні адміністрації та ін.); за територією, на яку поширюється їх юрисдикція – загальнодержавні (Верховна Рада України, Президент України, Верховний Суд України та ін.) та місцеві, локальні органи державної влади (Рада Міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, місцеві суди та ін.); за часом дії – постійно діючі (Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Верховний Суд України та ін.) та тимчасові органи державної влади (спеціальні комісії Верховної Ради України тощо); за складом – колегіальні (Верховна Рада України, Конституційний Суд України) та одноособові органи державної влади (Президент України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини); за характером повноважень – державні органи загальної компетенції (Кабінет Міністрів України) та спеціальної компетенції (Міністерство юстиції України); за видами державної влади – законодавчі (Верховна Рада України), виконавчі (Кабінет Міністрів України, місцеві державні адміністрації) та судові державні органи влади (Верховний Суд України) тощо.

Доцільно звернути увагу, що органи державної влади репрезентують широке коло суб'єктів конституційно-правових відносин, які різняться між собою обсягом конституційної правосуб'єктності.

З'ясувавши різновиди органів державної влади переходьте до з'ясування загальних та специфічних ознак органів державної влади. При розкритті змісту двох з основоположних принципів функціонування державної влади, а саме принципів єдності та розподілу державної влади, необхідно визначити організаційно-правовий та соціальний аспект як єдності влади, так і її розподілу.

Згідно зі ст. 6 Конституції України, єдина державна влада за принципом поділу влад здійснюється законодавчими, виконавчими та судовими органами. Визначення компетенції кожної з гілок влади та конституційно-правове закріплення системи стримувань і противаг між трьома гілками влади дає змогу запобігти диктаторству будь-якої з них і водночас організувати їх спільну діяльність на основі взаємозалежності та взаємодії у процесі реалізації єдиної державної влади. Відповідно надалі необхідно розглянути систему стримувань і противаг державної влади, визначити поняття та суть цієї системи як конституційно-правового інституту.

«Конституційно-правовий статус Верховної Ради України»

При вивченні теми та підготовці до заняття доцільно опрацювати розділ IV Конституції України – «Верховна Рада України», Закон України «Про Регламент Верховної Ради України» та законодавчі акти, що регламентують діяльність парламентів інших країн світу у порівняльно-правовому аспекті.

Насамперед необхідно визначити поняття «парламент» та «парламентаризм» та виявити співвідношення між цими поняттями. Надалі з'ясуєте поняття парламентаризму, його ознаки та елементи, розгляньте історичні аспекти парламентаризму, оскільки аналіз формування ідей парламентаризму може сприяти об'єктивному уявленню про його стан у певний період розвитку конституціоналізму. Далі переходьте до правового аналізу особливостей структури парламентів та визначте ознаки однопалатних та двопалатних парламентів. За змістом діяльності вони є, насамперед, органами законодавчої влади. Сучасний парламентаризм характеризується наявністю кількох усталених видів парламентів, що різняться своїм статусом, порядком формування, структурою, функціями та іншими ознаками.

Зосередьте увагу на дослідженні історії становлення та розвитку українського парламентаризму. На основі аналізу положень Конституції України, законодавчих актів та наукової літератури необхідно визначити роль та місце Верховної Ради

України у системі розподілу влад. Далі переходьте до визначення ознак Верховної Ради України та розгляду поняття, критеріїв класифікації та видів функцій, а також похідних від них повноважень парламенту України. Визначення парламенту як органу законодавчої влади зумовлене, насамперед, назвою такої функції, як законодавча функція. Окрім законодавчої, серед функцій українського парламенту виокремлюють ще представницьку, установчу, контрольну, фінансову, зовнішньополітичну. Саме в функціях проявляється роль парламенту в системі державних органів України. Функції Верховної Ради відображають соціальне призначення цього органу в суспільстві.

Продовжіть розгляд теми питанням щодо конституційного складу та структури парламенту України, коротко характеризуючи статус і призначення кожного з них. Зверніть увагу, що Верховну Раду України характеризує її кількісний і якісний склад. Кількісний склад визначається цілим рядом об'єктивних чинників такими як розмір території держави, кількість населення країни, національний склад, національно-територіальна структура держави та складає 450 народних депутатів України. Якісний склад парламенту України чітко не регламентується на конституційно-правовому рівні, оскільки вибори до парламенту є вільними та демократичними. Аналізуючи структуру Верховної Ради України зверніть увагу, що вона включає політичний та організаційно-функціональний аспекти. Політична структура характеризується наявністю політичних інституцій, зокрема, депутатські фракції та коаліція депутатських фракцій. Використовуючи Закон України «Про Регламент Верховної Ради України», Закон України «Про статус народного депутата України» доцільно визначити поняття фракцій як структурного елементу Верховної Ради України; умови та вимоги щодо їх утворення та реєстрації; склад та структуру; функції і повноваження. А також треба визначити їх роль і місце в діяльності парламенту України. Організаційно-функціональна структура Верховної Ради України відтворюється у діяльності комітетів, тимчасових спеціальних і тимчасових слідчих комісій та Голови Верховної Ради України.

Користуючись Конституцією України та Законом України «Про комітети Верховної Ради України» дайте характеристику конституційно-правового статусу комітетів Верховної Ради України, а саме: визначте поняття, основні функції та повноваження комітетів, порядок їх утворення та термін функціонування, роль комітетів в законодавчій діяльності парламенту України. Зверніть увагу на те, що Верховна Рада в межах своїх повноважень може створювати тимчасові спеціальні та комісії для підготовки й попереднього розгляду питань. Доцільно визначити їх конституційно-правовий статус, користуючись Законом України «Про тимчасові слідчі комісії і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України». На завершення розгляду питання про структуру парламенту України треба розглянути конституційно-правовий статус Голови Верховної Ради України, а також конституційно-правовий статус апарату Верховної Ради України як невід’ємного структурного елементу парламенту.

Питання про інститут омбудсмана в Україні та світі розпочніть з визначення поняття інституту омбудсмана як публічно правового засобу захисту прав і свобод людини та охарактеризуйте ознаки його діяльності. На підставі аналізу положень Конституції України та Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» необхідно розкрити правовий статус омбудсмана в Україні. Необхідно визначити принципи діяльності, повноваження Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, організацію роботи, а також роль цього органу. Доцільно відзначити, що хоч Уповноважений і здійснює опосередкований парламентський контроль у галузі прав людини, він не належить до структури Верховної Ради України, а є самостійним державним органом, незалежність якого гарантована законом. Зверніть увагу також на вимоги до кандидата на посаду Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, розкрити основні етапи процедури його призначення на посаду та розмежувати поняття «звільнення з посади» і «припинення повноважень» Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, звернувши увагу на підстави, порядок здійснення та юридичні наслідки цих процедур. Окремої уваги заслуговують акти реагування Уповноваженого та щорічні послання Уповноваженого

з прав людини до Верховної Ради України. Наприкінці розгляньте міжнародно-правові стандарти інституту омбудсмена шляхом порівняльної характеристики міжнародного та національного законодавства в цьому аспекті.

Надалі радимо визначити поняття Рахункової палати, порядок формування складу, обсяг її повноважень, роль та місце в системі органів влади, скориставшись Конституцією України та Законом України «Про Рахункову палату».

Продовжити розгляд теми доцільно вивченням основних організаційно-правових форм діяльності Верховної Ради України, серед яких першочергово виокремлюють сесії та пленарні засідання. Сесія складається із засідань Верховної Ради України, комітетів, тимчасових слідчих комісій і тимчасових спеціальних комісій. Засідання можуть бути пленарними, урочистими, у формі парламентських слухань. Є чергові та позачергові сесії. Основним видом засідань і, отже, пріоритетною організаційно-правовою формою роботи Верховної Ради України є пленарне засідання. Потрібно висвітлити процес проведення пленарних засідань, порядок виступів народних депутатів в ході засідання, порядок прийняття рішень, а також визначити поняття та види документів, які відображають, закріплюють зміст кожного пленарного засідання Верховної Ради України. Детальніше порядок роботи парламенту України визначається Законом України «Про Регламент Верховної Ради України».

На завершення теми проаналізуйте відносини Верховної Ради з іншими владними структурами та проведіть порівняльний аналіз з практикою діяльності парламентів зарубіжних держав.

«Законодавчий процес в Україні»

Вивчення цієї теми розпочніть із дослідження поняття законодавчого процесу як найскладнішого та найвідповідальнішого етапу законодавчої діяльності. На цьому етапі здійснюється безпосередня розробка конкретного законопроекту, відбувається оцінка результатів попередньої науково-дослідницької роботи по виявленню потреб суспільства, які вимагають законодавчого забезпечення. Законодавчий процес як юридичне поняття треба відрізнити від законотворчості як загальносоціального явища. Так, законодавчий процес – це процедура ухвалення закону, яка складається з певних стадій – самостійних, логічно завершених етапів і організаційно-технічних дій. Варто звернути увагу, що законодавчий процес в Україні має два значення: по-перше, це порядок діяльності, спрямованої на створення законів України; по-друге, сама ця діяльність законодавчого органу України. А законотворчість – ширше поняття, воно не вичерпується власне створенням законів, а охоплює і діяльність, пов'язану зі створенням закону і оцінку його ефективності, і можливе подальше коригування (внесення змін, доповнень). Як і будь-який процес, законодавчий є процедурою складною й багатогранною. Тому важливо визначити особливості законодавчого процесу, проаналізувати кожну його стадію, розкрити її зміст та особливості. Необхідно звернути увагу на роль органів, які приймають участь у законодавчому процесі або законопроектній роботі та визначити перелік суб'єктів, що мають право законодавчої ініціативи.

При деталізації питання щодо процедури трьох читань законопроекту необхідно кожне читання розглянути поелементно, а саме, яким чином законопроект виноситься на читання, як відбувається обговорення законопроекту під час кожного читання та які можливі рішення за результатами кожного читання. Надалі доцільно виокремити стадію промульгації та опублікування законів. Промульгація закону – це не лише підписання його главою держави, а й видання спеціального акта, який містить, зокрема, розпорядження про офіційне опублікування закону. Промульгація

закону здійснюється зазвичай актом глави держави – указом, наказом та іншими подібними документами, текст якого в офіційних виданнях передусь тексту закону, що промульговується. Опублікування законів – це друк тексту з усіма реквізитами в офіційних друкованих виданнях, тобто так зване ознайомлення суспільства з офіційним текстом закону за допомогою його друку в офіційних джерелах України. Необхідно розглянути порядок опублікування, терміни та визначити в яких офіційних джерелах повинні публікуватись закони для подальшого введення в дію. Далі необхідно визначити поняття дії закону, тобто в яких аспектах розглядається дія закону України.

На завершення розгляду теми необхідно вказати, які акти приймає Верховна Рада України та охарактеризувати їх.

«Конституційно-правовий статус народного депутата»

Розпочніть вивчення даної теми з аналізу понять «народний депутат України» та «правовий статус народного депутата України». Зверніть увагу, що поняття народного депутата, його конституційно-правовий статус визначається Конституцією України, Законом України «Про правовий статус народного депутата», Законом України «Про Регламент Верховної Ради України» та іншими конституційно-правовими актами, а тому необхідно опрацювати основні положення зазначених нормативно-правових актів. Доцільно зупинитися на розгляді структури конституційно-правового статусу народного депутата України, де вагомою складовою є політико-правова природа депутатською мандата. Мандат – це документ, що видається депутатові на підтвердження легітимності (законності) його представницьких повноважень. Правову природу депутатського мандата доцільно розкривати через сукупність принципів, які потребують детальної характеристики: вільного мандата народного депутата України; незалежності народного депутата України (депутатський індемнітет); професійності народного депутата України; несумісності мандата народного депутата України з іншими посадами та видами діяльності тощо. Окрім того, необхідно

вказати, які вимоги чи виборчі цензи закріплені в чинному законодавстві до кандидатів у народні депутати; яким шляхом обираються народні депутати України та який порядок розподілу депутатських мандатів.

Особливу увагу приділіть підставам виникнення та припинення депутатських повноважень як однієї із складових конституційно-правового статусу народного депутата України. Зверніть увагу на підстави дострокового припинення повноважень парламентаря України.

Після аналізу конституційно-правового статусу народного депутата України перейдіть до вивчення організаційно-правових форм роботи парламентаря. За місцем здійснення повноважень розрізняють форми роботи народних депутатів України у Верховній Раді України та її органах і форми роботи, які застосовуються за межами парламенту. В розрізі даного питання вкажіть обсяг прав та обов'язків парламентаріїв, приділіть увагу таким правовим інститутам, як депутатський запит і депутатське звернення.

Підсумовуючи розгляд теми доцільно звернути увагу на основні гарантії депутатської діяльності, як сукупності політичних, правових, організаційних, матеріальних, трудових та інших умов, засобів, способів, спрямованих на забезпечення безперешкодного, повного, належного й ефективного здійснення депутатами депутатських повноважень.

«Конституційний статус глави держави»

Вивчення даної теми розпочніть з аналізу поняття «глава держави» та розгляду основних світових моделей інституту глави держави. Глава держави, як один із центральних суб'єктів конституційного права в Україні та усіх інших країнах світу наділений особливою конституційною правосуб'єктністю й має право виступати від імені держави у міжнародних зносинах, є гарантом конституційного ладу, конституції, законності, прав і свобод людини тощо. Глава держави, президент чи монарх, має особливий конституційно-правовий статус, сформований

історично, під впливом різних чинників формування загальносвітового та національного конституціоналізму в кожній окремо взятій державі світу.

Інститут президентства як один з найважливіших інститутів сучасних політичних систем багатьох країн світу має свою історію виникнення та розвитку. Доцільно охарактеризувати історичні аспекти розвитку інституту президентства в Україні, що охоплює розгляд основних історичних періодів процесу становлення цього інституту. Кожному з цих періодів притаманні конституційно-правові акти, що й відображають процес становлення інституту президентства. Завдяки розгляду еволюції президентського правління як в зарубіжних країнах, так і в Україні можна з'ясувати об'єктивну картину щодо сучасного стану інституту президентства та розвитку цього інституту в нових умовах громадянського суспільства.

Приділіть увагу розділу V Конституції України – «Президент України», Виборчому кодексу України та охарактеризуйте правову природу представницького мандату Президента України, а також визначте вимоги до кандидата на пост глави держави в Україні. Слід вказати види виборів глави держави, за якою виборчою системою вони проводяться, хто має право висувати кандидатів у Президенти України тощо. Особливу увагу слід приділити порядку набуття повноважень новообраним Президентом України. Окрім того, доцільно також розглянути підстави відмови Центральною виборчою комісією у реєстрації кандидата на пост президента України.

Далі зосередьтеся на розкритті поняття функцій глави Української держави та визначенні прерогативних, предметних та інструментальних функцій Президента України, а також похідних від них повноважень. Саме функції розкривають соціальне призначення Президента України та його роль в суспільстві та державі.

Окремим питанням необхідно розглянути статус консультативно-дорадчих та інших допоміжних органів і служб, створених при главі держави та провідний елемент апарату глави

держави Офіс Президента України – орган, утворений Президентом України для забезпечення повноцінного здійснення його конституційних повноважень. При цьому, опираючись на норми Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» необхідно розглянути статус РНБО, як координаційного органу з питань національної безпеки і оборони при Президентові України.

Особливу увагу приділіть підставам та порядку усунення Президента України з посади в порядку імпічменту. Четверте питання плану слід розкривати з урахуванням того, що Президент України є 14 одноосібним органом державної влади, а обсяг його функцій та повноважень вельми значний. Останнє питання плану має бути присвячене розкриттю правового статусу Ради національної безпеки і оборони України, порядку її формування, складу, структури, повноважень та актам.

Після розгляду питання про статус координаційних, допоміжних та консультативних органів при Президента України слід зробити наголос на деталізації питання про порядок дострокового припинення повноважень Президента України – відставка Президента України, неможливість виконання Президентом України своїх обов'язків за станом здоров'я, усунення Президента України з поста в порядку імпічменту Верховною Радою України, смерть. Доцільно розглянути положення Закону України «Про особливу процедуру усунення Президента України з поста (імпічмент)». Окрім того, необхідно з'ясувати процедурні аспекти виконання виконання обов'язків Президента України у разі дострокового припинення повноважень Президента України.

«Конституційно-правовий статус органів виконавчої влади»

При вивченні даної теми зверніть увагу на розділ VI Конституції України «Кабінет Міністрів України. Інші органи виконавчої влади», Закон України «Про Кабінет Міністрів України», Указ Президента України «Про систему центральних органів виконавчої влади», Закон України «Про місцеві державні

адміністрації» та інше законодавство, яке регламентує правовий статус органів виконавчої влади. Виконавча влада в Україні має державно-правову природу, наділена владними повноваженнями, що виявляється в її можливостях впливати на поведінку і діяльність людей, їх об'єднань, праві й можливостях підкоряти своїй волі інших. Місце виконавчої влади в системі єдиної державної влади визначається перш за все метою діяльності виконавчої влади – це забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина. Мета вимагає чіткого визначення суто виконавчих функцій, які притаманні лише виконавчій владі і не збігаються з функціями інших гілок влади. Визначте поняття функцій виконавчої влади в Україні та їх види. Важливим організаційно-правовим аспектом виконавчої влади є система її органів, тобто сукупність певних державних структур, які мають певну державно-владну компетенцію здійснення безпосереднього управління державою. Потребує певного визначення конституційно-правовий статус кожного з цих органів.

Першочергово з'ясуйте місце Кабінету Міністрів України в системі органів виконавчої влади, вказати характер його взаємодії з Верховною Радою України, Президентом України, центральними і місцевими органами виконавчої влади. Зверніть увагу на те, що Кабінет Міністрів України є колегіальним органом загальної компетенції, що зумовлює порядок його роботи і відповідальність. Розкрийте основні етапи формування Кабінету Міністрів України, визначити роль Президента України, Верховної Ради України і парламентської коаліції у цьому процесі. Розкриваючи питання про припинення повноважень Уряду України, з'ясуйте підстави і порядок його здійснення. Окремої уваги потребує проблема виконання повноважень Кабінетом Міністрів України, повноваження якого припинені, до сформування нового складу Уряду. При розгляді питання про склад Кабінету Міністрів України слід перелічити структурні елементи Кабінету Міністрів України, визначити їх цільове призначення. Варто відзначити роль Прем'єр-міністра України в організації роботи Уряду. Особливу увагу слід приділити розподілу повноважень між членами Уряду, а також ролі

урядових комітетів у здійсненні функцій і повноважень Кабінету Міністрів України. Надалі необхідно розкрити зміст об'єктних функцій Кабінету Міністрів України, зокрема виконавчої, економічної, соціальної, гуманітарної, екологічної, бюджетної, політичної та інших. Крім того, зробіть аналіз нормотворчої, правозастосовчої, кадрової, установчої, організаційної та контрольної функцій. Також необхідно зазначити похідні від цих функцій повноваження.

Після розгляду питання про конституційно-правовий статус Кабінету Міністрів України доцільно перейти до вивчення питання щодо статусу центральних органів виконавчої влади. Спочатку визначте місце центральних органів у системі органів виконавчої влади, вказати характер їх взаємодії з Кабінетом Міністрів України та місцевими органами виконавчої влади. Зверніть увагу на те, що центральні органи виконавчої влади є єдиначальними органами спеціальної компетенції, що зумовлює порядок їхньої роботи і відповідальність. Має бути представлена система центральних органів виконавчої влади, визначено їх види, підкреслена провідна роль міністерств у цій системі. Особливу увагу приділіть тому факту, що окремі центральні органи виконавчої влади можуть мати спеціальний статус. Опрацьовуючи відповідні положення Конституції України та Закону України «Про центральні органи виконавчої влади», доцільно розглянути порядок створення, реорганізації та ліквідації центральних органів виконавчої влади, при цьому виокремлюючи роль Кабінету Міністрів у цьому процесі. Надалі розкрийте завдання міністерств, повноваження міністрів та їхніх заступників, статус апарату і територіальних органів.

Наступний етап – розгляд конституційного статусу місцевих органів виконавчої влади. Визначте місце місцевих органів у системі органів виконавчої влади, укажіть характер їх взаємодії з Кабінетом Міністрів України та центральними органами виконавчої влади. Зверніть увагу на те, що місцеві органи виконавчої влади є єдиначальними органами спеціальної компетенції, що зумовлює порядок їхньої роботи і відповідальність. Має бути представлена система місцевих органів виконавчої влади, визначено їх

види. При цьому треба відмежовувати місцеві органи виконавчої влади від територіальних органів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади. Спираючись на Конституцію України та Закон України «Про місцеві державні адміністрації», розгляньте порядок створення, реорганізації та ліквідації місцевих органів виконавчої влади. З'ясуйте роль вищих і центральних органів державної влади у цьому процесі. Надалі розкрийте зміст функцій місцевих органів виконавчої влади, а також зазначте похідні від цих функцій повноваження.

Завершуючи розгляд теми визначте поняття, ознаки та види актів органів виконавчої влади, вкажіть їх місце в ієрархії конституційно-правових актів України.

«Конституційний статус органів суду»

Розпочинаючи розгляд теми треба звернути увагу на те, що однією з ознак правової держави є розвинена судова система, яка вимагає свого закріплення як в Основному Законі держави, а також в низці нормативно-правових актів, що здійснюють необхідну конкретизацію загальних положень. Існування в Україні судової влади поряд із законодавчою та виконавчою є ознакою демократичної держави. Тому необхідно дати визначення поняття судової влади й основного її призначення в системі розподілу влад і в суспільстві, назвати й пояснити ознаки судової влади в Україні, її функції, а також розкрити зміст правосуддя як виду державної діяльності. Аналіз конституційних засад організації і діяльності судової влади в Україні передбачає визначення поняття конституційних принципів правосуддя в Україні. Згідно з розділом VIII Конституції України «Правосуддя» потрібно вказати перелік цих принципів та розкрити зміст кожного з них. Варто зупинитися на деталізації змісту основних засад судочинства, основними з яких є: законність; рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом; забезпечення доведеності вини; змагальність сторін і свобода в наданні ними суду своїх доказів і в доведенні перед судом їхньої переконливості; підтримання державного обвинувачення в суді прокурором; забезпечення обвинуваченому

права на захист; гласність судового процесу та його фіксування технічними засобами; забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду, крім випадків, установлених законом; обов'язковість рішень суду.

Надалі важливим елементом цієї теми є визначення поняття системи судової влади в Україні. Як будь-яка система, система судової влади має внутрішні елементи, тобто певну внутрішню структуру. На основі положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів» визначте, що являє собою система судів загальної юрисдикції, розглянути порядок утворення і ліквідації судів загальної юрисдикції, їх види та повноваження. Особливу увагу приділіть Верховному Суду, який є найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції.

Опрацюючи дану тему, зверніть увагу на визначення конституційно-правового статусу суддів. Проаналізуйте поняття судді як посадової особи, вимоги до цих посадових осіб, їх повноваження та обов'язки, принципи діяльності суддів та гарантії їх діяльності. Особи, які претендують на посаду судді або які уже обіймають цю посаду, повинні відповідати низці кваліфікаційних вимог. Доцільно визначити ці умови, а також підстави, за яких припиняються повноваження суддів.

Розкриття змісту положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та інших конституційно-правових актів пов'язане з характеристикою конституційно-правового статусу органів суддівського самоврядування в Україні. Зокрема, треба визначити поняття суддівського самоврядування, основні засади функціонування та завдання органів суддівського самоврядування, організаційні форми його здійснення в Україні.

Надалі необхідно охарактеризувати конституційно-правовий статус Вищої ради правосуддя в Україні: визначення поняття Вищої ради правосуддя, конституційного складу, порядку призначення членів Вищої ради правосуддя, функції та повноваження, обсяг питань, які належать до віддання Вищої ради правосуддя.

«Інститут конституційної юстиції»

Вивчаючи й аналізуючи дану тему, необхідно розмежувати поняття «конституційна юстиція», «конституційна юрисдикція», «конституційний контроль», «конституційне судочинство». Продовжити розгляд теми доцільно шляхом розкриття інституту конституційної юрисдикції з точки зору історичного підходу шляхом розгляду законодавчого закріплення та фактичного існування конституційної юстиції як в Україні, так і в зарубіжних країнах. Проаналізувавши еволюцію даного конституційно-правового явища, можна буде сформулювати уявлення про історичні етапи розвитку конституційної юстиції та за результатом проведеного аналізу можна охарактеризувати інститут конституційної юстиції в Україні на сьогоденний момент, зрозуміти його правову природу як з теоретичної, так і з практичної точки зору.

При вивченні даної теми доцільно звернути увагу на розділ XII Конституції України «Конституційний Суд України» та Закон України «Про Конституційний Суд України» та визначити статус Конституційного Суду України та його завдання, розкрити основні принципи його організації та діяльності.

Конституційний Суд України має певну організаційну структуру, яка дозволяє йому ефективно здійснювати свої основні повноваження, тому треба вказати структуру і склад Конституційного Суду України, охарактеризувати процедуру висування кандидатів на посаду судді Конституційного Суду, визначити коло суб'єктів, які призначають суддів на відповідну посаду за чинним законодавством. Необхідно пояснити, чим зумовлений особливий порядок призначення суддів Конституційного Суду України та обрання його голови. На підставі положень Конституції України, Закону України «Про Конституційний Суд України», Постанови Конституційного Суду України «Про Регламент Конституційного Суду України» необхідно визначити вимоги до кандидатів на посаду судді та порядок вступу на цю посаду; компетенцію суддів Конституційного Суду України, підстави припинення повноважень, гарантії діяльності суддів та види цих гарантії. Доцільно буде звернути увагу на розмежування

понять «припинення повноважень судді Конституційного Суду» та «підстави для звільнення судді Конституційного Суду з посади».

Продовжіть розгляд цієї теми висвітленням питання про функції та повноваження Конституційного Суду України. Конституційний Суд України – це орган конституційної юрисдикції в Україні, функціонально уповноважений на здійснення конституційного контролю. Виходячи з цього, розкрийте зміст конституційного контролю як конституційно-правової категорії: визначте поняття та ознаки цієї дефініції; міжнародно-правові аспекти регулювання конституційного контролю та порядок здійснення в зарубіжних країнах. Визначення особливостей інституту конституційного контролю в Україні передбачає аналіз повноважень Конституційного Суду України. На основі визначених повноважень можна з'ясувати, які основні функції виконує Конституційний Суд України. Ведучи мову про конституційний нормоконтроль необхідно зазначити підстави визнання правових актів неконституційними, а також вказати суб'єкта права на звернення до Конституційного Суду України та види таких звернень.

Законодавство про Конституційний Суд України визначає процедуру конституційного провадження. Радимо визначити форми звернення до Конституційного Суду України, до яких належать: конституційне подання, конституційне звернення та конституційна скарга. Також визначте поняття, зміст і форму конституційного подання, конституційного звернення та конституційної скарги; суб'єктів права на конституційне подання, конституційне звернення та конституційної скарги. Окрім того, бажано ознайомитися з підставами для відмови у відкритті конституційного провадження; порядком проведення засідань Конституційного Суду, а також пленарних засідань. З практичної значущості необхідно розглянути поняття конституційної скарги та поетапно охарактеризувати порядок подання конституційної скарги до Конституційного Суду України, а також розгляд Конституційним Судом конституційної скарги.

«Територіальний устрій України»

При вивченні даної теми доцільно першочергово звернути увагу на такі поняття як «територія» та «територіальний устрій». Територія є неодмінною умовою розвитку всього державного життя. Територіальний устрій є організацією території держави. Територія є матеріальною основою утворення, функціонування та розвитку будь-якої держави. Радимо звернути увагу на Закону України «Про Державний кордон України», що закріплює положення про визначення меж держави Україна, які визначаються державним кордоном. Розділ IX Конституції України «Територіальний устрій України» визначає основні засади територіального устрою. Розглядаючи правову природу територіального устрою України необхідно розмежовувати поняття територіального устрою у широкому та вузькому розумінні.

Далі пропонуємо, використовуючи положення Конституції України, охарактеризувати систему територіального устрою, вказати її структурні елементи. Основний Закон закріплює форму державного устрою України, яка має певні особливості. Форма територіального устрою характеризує політико-територіальну організацію державної влади, склад державної території, статус територіальних одиниць, форму їхніх правових відносин між собою та з державою в цілому, розподіл повноважень між центральними та місцевими органами влади. Варто охарактеризувати ознаки України як унітарної держави. Україна самостійно визначає механізм поділу її території на певні частини і співвідношення влади між ними. Українська держава здійснює верховенство на всій своїй території, яка в межах існуючих кордонів є недоторканою і не може бути змінена і використана без її згоди. Виявіль принципи, які покладені в основу побудови системи адміністративно-територіального устрою. Важливого значення набуває і виявлення чинників, що визначають адміністративно-територіальний поділ України. За соціально-територіальними ознаками адміністративно-територіальні одиниці поділяються на певні види. Доцільним буде визначення поняття видів адміністративно-територіальних одиниць і порядок їх створення і ліквідації відповідними уповноваженими органами.

Надалі зверніть увагу на те, що однією з відмінних рис територіального устрою України є наявність автономної одиниці – Автономної Республіки Крим. Варто пам'ятати, що автономія являє собою форму децентралізації публічної влади з урахуванням географічних, історичних або ж національних особливостей тієї чи іншої території. Необхідно з'ясувати статус АРК та охарактеризувати риси, які притаманні їй як адміністративно-територіальній автономії.

Доцільним буде провести правовий аналіз відповідних положень Конституції України та Закону України «Про столицю України – місто-герой Київ».

Особливо актуальним на сьогодні є розгляд питання щодо правового статусу тимчасово окупованої території. Правовий режим тимчасового окупованої території визначає Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян і правовий режим на тимчасово окупованій території України»

«Конституційні основи місцевого самоврядування»

Вивчення даної теми розпочніть з огляду історичних аспектів становлення і розвитку системи місцевого самоврядування, тобто дослідження історичних періодів і правових актів, які характеризують процес формування місцевого самоврядування як сучасне конституційно-правове явище. У кожній державі залежно від особливостей її політико-територіального та адміністративно-територіального устрою, форми державного правління та політичного режиму, історичних, національних, географічних та інших особливостей місцеве самоврядування має специфічну форму та назву. Тому зверніть увагу на формування моделей місцевого самоврядування в різні історичні періоди в процесі трансформації та розвитку. Розгляньте структуру та зміст таких міжнародних документів як Європейська хартія місцевого самоврядування, Всесвітня Декларація про місцеве самоврядування, Європейська Декларація прав міст, Європейська Хартія міст, Хартія конгресу місцевих і регіональних влад Європи.

Після аналізу історичних аспектів інституту місцевого самоврядування необхідно розглянути сучасний стан конституційно-правового статусу місцевого самоврядування в зарубіжних країнах, тобто його сучасні моделі та їх конституційно-правова регламентація. У розрізі даного питання потрібно охарактеризувати найбільш поширені національні теорії місцевого самоврядування, що закладені в основу місцевого самоврядування кожної країни світу, а саме: громадівська, державницька та змішана. Зміст кожної із зазначених теорій визначається визнанням пріоритетного суб'єкта місцевого самоврядування – громади та держави, або ж дуалізму їх пріоритетності.

Надалі розкрийте зміст місцевого самоврядування як однієї з основ конституційного ладу України, як форми народовладдя, форми децентралізації публічної влади та як самостійної підсистеми публічної влади, відмінної від державної. Необхідно опрацювати розділ XI Конституції України «Місцеве самоврядування», Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», Закон України «Про органи самоорганізації населення». Приділіть увагу принципам місцевого самоврядування, закріпленим у ст. 4 Закону – народовладдя; законності; гласності; колегіальності; поєднання місцевих і державних інтересів; виборності; правової, організаційної та матеріальної самостійності в межах повноважень, визначених законодавством України; підзвітності та відповідальності перед територіальними громадами їхніх органів і посадових осіб; державної підтримки та гарантії місцевого самоврядування; судового захисту прав місцевого самоврядування.

Далі зосередьтеся на системі місцевого самоврядування в Україні та виокреміть основні її складові. Система місцевого самоврядування України – це визначена Конституцією та законами України сукупність суб'єктів місцевого самоврядування, що, відповідно до Конституції та законів України, здійснюють основні функції місцевого самоврядування. Система місцевого самоврядування в Україні охоплює: сільську, селищну, міську раду; сільського, селищного, міського голову; виконавчі органи місцевих рад;

районні та обласні ради; органи самоорганізації населення. Особливу увагу приділіть характеристиці правового статусу територіальної громади як первинного суб'єкта місцевого самоврядування, а також органам самоорганізації населення.

На завершення теми проаналізуйте гарантії місцевого самоврядування в Україні, які виступають необхідною умовою найбільш повного й ефективного функціонування місцевого самоврядування, його становлення і розвитку. Дайте визначення гарантій місцевого самоврядування, розкрити зміст загальних і спеціальних (юридичних) гарантій місцевого самоврядування. Загальні гарантії місцевого самоврядування в Україні – це наявність у нього сталої організаційно-правової, матеріально-фінансової та територіальної основ, процес становлення яких відбувається сьогодні в Україні. Зверніть увагу на організаційно-правовий та матеріально-фінансовий аспекти місцевого самоврядування, які є критеріями його самостійності (автономії) – наявність у його органів власних повноважень. Окрему увагу приділіть формуванню бюджету органів місцевого самоврядування. Спеціальні юридичні гарантії місцевого самоврядування умовно поділяються на нормативно-та організаційно-правові умови і засоби діяльності місцевого самоврядування в Україні.

ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО»

Базова

1. Кагановська Т.Є., Григоренко Є.І., Григоренко Я.О., Передерій О.С. Конституційні засади сучасного державотворення: навчальний посібник у питаннях і відповідях. Харків: Право, 2017. 304 с.

2. Конституційне право України: навч. посібник [для підгот. до іспиту за кредитно-модульною сист. навчання]. – 2-е вид., перероб. і доп. / В.О. Боняк, В.А. Завгородній, А.В. Самотуга, Л.А. Філяніна. – Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 293 с.

3. Конституційне право України: навч.-метод. посібник [Електронний ресурс]/ Д.С. Терлецький, М.В. Афанасьєва, Ю.Д. Батан та ін.; за заг. ред. Д.С. Терлецького. - Одеса: 2020. 242с. Режим доступу: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/12412> DOI 10.32837/11300.12412

4. Конституційне право України: підручник /[Т.М. Слінько, Л.І. Летнянчин, Ф.В. Веніславський та ін.]; за заг. ред. Т.М. Слінько. – Харків: Право, 2020. 592 с.

5. Конституційне право: підручник / за загальною редакцією М.І. Козюбри. / Ю.Г. Барабаш, О.М. Бориславська, В.М. Венгер, М.І. Козюбра, О.М. Лисенко, А.А. Мелешевич. К.: ВАІТЕ, 2021. 528 с.

6. Наливайко Л.Р., Степаненко К.В. Міжнародно-правові стандарти прав людини: навч. посібник. Дніпро: ДДУВС, 2019. 184 с.

7. Пересада О.М. Конституційне право України: навчальний посібник в таблицях та схемах. Київ: ВД «Дакор», 2020. 248 с.

8. Совгиря О.В., Шукліна Н.Г. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 556 с.

9. Федоренко В. Л. Конституційне право України : підруч. / До 20-річниці Конституції України та 25 річниці незалежності України. К. : Видавництво Ліра-К, 2016. 616 с.

Додаткова література.

Монографії

1. Адміністративно-територіальний устрій України: методологічні основи та практика реформування: монографія / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України»; наук. ред. В.С. Кравців. Львів, 2016. 264 с.

2. Бабенко К. А. Конституційні засади розвитку і регулювання політико-правових відносин в Україні : монографія. К. : Ін Юре, 2008. 480с.

3. Батанов О. В. Конституційно-правовий статус територіальних громад в Україні. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. 511с.

4. Білоскурська О.В. Конституційний обов'язок додержуватися Конституції України та законів України: монографія. Чернівці: Книги – XXI, 2011. 200 с.

5. Верховенство конституційних норм у національній системі права: монографія / Поличко Т. В., Бисага Ю. М., Берч В. В., Дешко Л. М., Нечипорук Г. Ю., Петрецька Н. І.; Ужгородський національний університет; Інститут держави і права країн Європи. Ужгород: РІК-У, 2021. 220 с.

6. Ворона П.В., Гошовська В.А., Лопушинський І.П. Місцева влада в країнах пострадянського простору: монографія / За заг. ред. д. держ. упр. П.В. Ворони. Полтава: ПП Шевченко. 2016. 528 с.

7. Гавриленко В.В. Трансформація державного суверенітету в умовах європейської інтеграції: проблеми теорії та реалізації. Монографія. Харків: Фенікс, 2017. 136с.

8. Гамбург Л. С. Державна влада: територіальний устрій і децентралізація: монографія / Л. С. Гамбург. Lambert Academic Publishing, 2018. 220 с.

9. Городовенко В.В. Принципи судової влади: монографія. Харків: Право, 2012. 448 с.

10. Громадівська модель самоврядування в Україні: колективна монографія / Кол. авт.; за заг. ред. проф. Ю.М. Бардачова, І.П. Лопушинського, Р.М. Плюща. Херсон: Книжкове видавництво ФОП Вишемирський В.С., 2019. 708 с

11. Джунь В.В. Соціологія конституційного права. Книга друга. Соціокультурні підстави європейського конституціоналізму. Монографія. Харків: Право, 2018. 598 с.

12.Калінкін А.С. Конституційна реформа у сфері децентралізації державної влади в Україні: проблеми теорії та практики. Монографія. Харків: Фенікс, 2018. 152 с.

13.Ключковський Ю.Б. Принципи виборчого права: доктринальне розуміння, стан та перспективи законодавчої реалізації в Україні: монографія. Київ: Ваїте, 2018. 908 с.

14.Кулик С.В. Конституційна реформа в сфері судової влади України: проблеми теорії та практики. Монографія. Харків: Фенікс, 2020. 186 с.

15.Лук'янов Д. В. Політичні партії в системі взаємодії громадянського суспільства та держави (роль та правове регулювання): Монографія. Х.: Право, 2007. 320 с.

16.Марцеляк О. Інститут омбудсмена: теорія і практика : монографія. Х.: Нац. ун-т внутр.справ, 2004. 448 с.

17.Матвієнко А.С. Політико-правові засади територіальної організації держави: світовий досвід і Україна: монографія. К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2015. 376 с.

18.Місцеве самоврядування в Україні: євроінтеграційний шлях: колективна монографія / за заг. ред. Р.М. Плюща. Київ: РІДНА МОВА. 2016. 808 с.

19.Наукові основи та імплементація світових практик місцевого самоврядування та об'єднання територіальних громад: монографія / за наук. ред. д-ра екон. н., проф. І. Л. Сазонця. Рівне: Волин. обереги, 2017. 216с.

20.Органи державної влади України: монографія/ [за ред. В.Ф. Погорілка]. К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. 592с.

21.Подорожна Т. С. Правовий порядок: теоретико-методологічні засади конституціоналізації: монографія. К. : Юрінком Інтер, 2016. 536 с.

22.Правове забезпечення державного суверенітету України: монографія / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. К. : Вид-во «Юридична думка», 2011. 300 с.

23.Проблеми реалізації Конституції України: теорія і практика: монографія / [відп. ред. В.Ф. Погоріло]. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; А.С.К., 2003. 652 с.

24.Савчин С.В. Конституційна юстиція та забезпечення конституційного правопорядку: 2005-2020. Монографія. Харків: Право, 2020. 384 с.

25.Скрипнюк О. В. Конституція України та її функції: проблеми теорії та практики реалізації. До 10-ої річниці прийняття Конституції України. К. : Академія правових наук України, 2005. 168 с.

26.Судова влада: монографія / І.Є. Марочкін, Л.М. Москвич, І.В. Назаров [та ін.]; Нац. акад. прав. наук України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого; за заг. ред. І.Є. Марочкіна. Харків: Право, 2015. 792 с.

27.Суржинський М.І. Інститут громадянства України: конституційно-правовий аспект: монографія. К.: Наукова Думка, 2011. 214 с.

28.Територіальні громади в умовах децентралізації: ризики та механізми розвитку: монографія / ДУ “Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України”; наук. ред.: В. С. Кравців, І. З. Сторонянська. Львів, 2020. 531 с.

29.Федоренко В. Л. Конституційні права і свободи людини та їх гарантування й захист в Україні: монографія. Київ. 2020. 138 с.

30.Федоренко В. Л., Чернеженко О. М. Конституційні моделі місцевого самоврядування у державах-учасниках ЄС, Швейцарії та Україні: монограф.; за ред. В. Л. Федоренка. Київ: Видавництво «Ліра», 2017. 288 с.

31.Шукліна Н. Г. Конституційно-правове регулювання прав і свобод людини і громадянина в Україні (проблеми теорії та практики): монографія. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 424 с.

32.Щербанюк О. В. Конституційна доктрина й доктрина судового прецеденту в конституційній юрисдикційній практиці / Правова наука України: сучасний стан, виклики та перспективи розвитку : монографія. Харків: Право, 2021. 680 с.

33.Щербанюк О. В. Проблеми виконання актів Конституційного суду / Виконавче провадження: теорія та практика: монографія. Харків: Право, 2021. 672 с.

Навчальне видання

Ігор Іванович **Бабін**
Олена Валеріївна **Білокурська**

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

Навчально-методичний посібник

Відповідальна за випуск *Гаврилюк Р.О.*

Літературний редактор *Лунул О.В.*

Технічний редактор *Чорасва Г.К.*

Дизайн обкладинки *Цвіра А.В.*

Підписано до друку 01.09.2022. Формат 60х84/16.

Папір офсетний. Друк різнографічний. Умов.-друк. арк. 13,1.

Обл.-вид. арк. 14,1. Тираж 50. Зам. Н-089.

Видавництво та друкарня Чернівецького національного університету.

58002, Чернівці, вул. Коцюбинського, 2.

e-mail: ruta@chnu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 891 від 08.04.2002.